อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ จ.ม., จ.ช.

ณ เมรุวัดระฆังโฆสิตาราม

กรุงเทพมหานคร

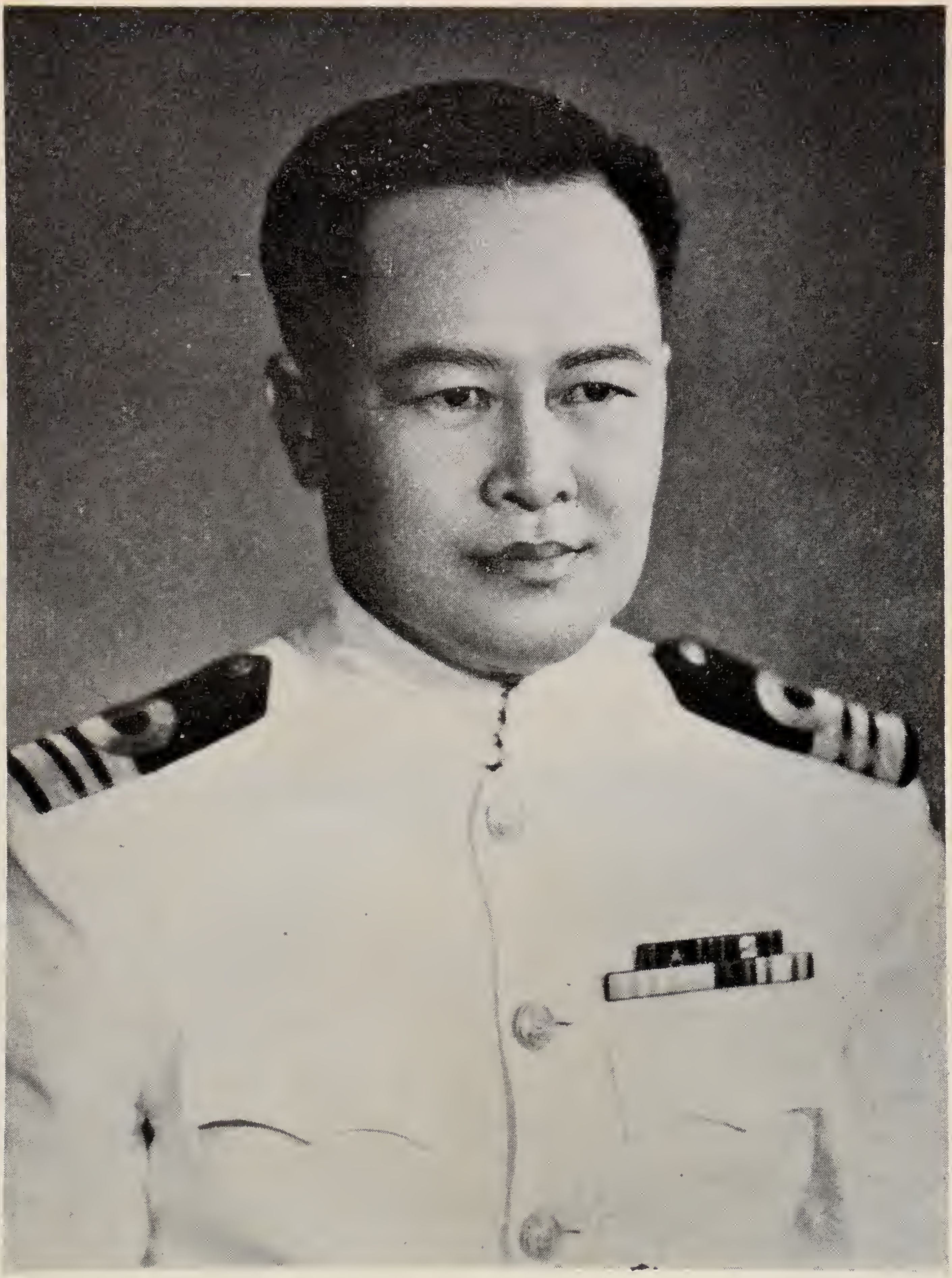
วันพุธ ที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ในการจัดงานศพ และงานพระราชทานเพลิงศพของ นาวาตรีวรเทพ อัญชันภาติ ได้มีท่านผู้มีเกียรติ ญาติมิตร และผู้ที่เคารพนับถือและรักใคร่ทั้งหลายได้มาร่วมบุญกุศล และแสดงความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือให้คำแนะนำต่าง ๆ มาตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นวันที่ น.ต. วรเทพ ถึงแก่กรรมจนถึงวันรับพระราชทานเพลิงศพ จึงขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณทุก ๆ ท่านไว้ ณ โอกาสนี้

อีกท่านหนึ่งที่เจ้าภาพต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย คือ คุณ ท. เลียงพิบูลย์ ที่ได้กรุณาอนุญาตให้พิมพ์เรื่องในหนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" และได้กรุณาเขียนคำอนุโมทนาในการนำมาพิมพ์หนังสือ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ด้วย

อนึ่งหากว่ากิจการใด ที่เจ้าภาพปฏิบัติไป มีการบกพร่องแล้วขอท่านได้โปรดประทานอภัยด้วย

เจ้าภาพ

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ จ.ช.

ชาตะ ๒๘ มีนาคม ๒๔๕๙

มรณะ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๘

ภรรยา – บุตรธิดา ในงานสวดพระอภิธรรม ๒๔ ธ.ค. ๒๕๑๘

ประวัติ

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ จ.ช. เกิดเมื่อวันพุธขึ้น ๖ ค่ำเดือน ๕ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ณ บ้านเลขที่ ๑๑๗๑๓ ต. ศิริราช อ. บางกอกน้อย ธนบุรี เดิมชื่อสวาสดิ์ ต่อมาเปลี่ยนเป็น วรเทพ ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นบุตรของ นายสอาด นางสวย

นาวาตรี วรเทพ หลังจากที่ได้สมรสกับ น.ส. อาภา ภักดีวิจิตร แล้วก็ได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๓๐ ถนนจรัลสนิทวงศ์ บางกอกน้อย ธนบุรี และท่านก็ได้อยู่ที่บ้านนี้ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน ท่านมีบุตรอันเกิดจากนางอาภารวมทั้งสิ้น ๖ คน คือ

๑. นายณัฐ (ไพฑูรย์) อัญชันภาติ อาจารย์โท คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ

๒. นายพรเทพ อัญชันภาติ ผู้ช่วยสถาปนิค ธ. เพื่อการเกษตร

๓. น.ส. พันทิพา อัญชันภาติ อาจารย์ ร.ร. สัตหีบ

๔. นายพันทวี อัญชันภาติ กำลังศึกษา

๕. นายพันเอนก อัญชันภาติ กำลังศึกษา

๖. น.ส. อัจฉรา อัญชันภาติ กำลังศึกษา

การศึกษา

การศึกษาเริ่มศึกษาจากโรงเรียนวัดสุทธิวราราม จบชั้นสูงสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนอาชีพช่างกล จบหลักสูตรของโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ต่อมาภายหลังได้รับทุนไปศึกษาและดูงานที่ บริษัท นิปปองเดช จิดามู ซิกิไกชา ณ ประเทศญี่ปุ่น ได้รับประกาศนียบัตร ซ่อมสร้างแบตเตอรี่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓

ตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้ทำในราชการทหาร

ช่างประจำหมวดช่างต่อสาย กองช่างไฟฟ้ากรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑ ต.ค. ๒๔๗๘

ช่างประจำหมวดแบตเตอรี่และสี กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑ ม.ค. ๒๔๘๗

หัวหน้าช่างไฟฟ้าแผนกสารวัตรช่าง กองเทคนิค กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑๖ ก.ค. ๒๔๙๑

หัวหน้าช่างแผนกสารวัตรช่าง กองเทคนิค กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑ ม.ค. ๒๔๙๓

หัวหน้าช่างแผนกไฟฟ้า กองสารวัตรช่าง กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑๘ ต.ค. ๒๔๙๔

ประจำแผนกไฟฟ้า กองสารวัตรช่าง กรมยุทธโยธา ทร.

เมื่อ ๑ ม.ค. ๒๔๙๖

ประจำแผนกไฟฟ้าอาวุธ กองช่างไฟฟ้า สช.ทร.

เมื่อ ๑ ม.ค. ๒๔๙๘

รักษาการ หัวหน้าแผนกแบตเตอรี่ กองช่างไฟฟ้า กรมสารวัตรช่าง ทร.

เมื่อ ๑๘ ต.ค. ๒๔๙๘

ประจำฝ่ายไฟฟ้า กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๑ ม.ค. ๒๕๐๑

หัวหน้าแผนกช่างไฟฟ้า กองโรงงาน สน.สส.

เมื่อ ๑ ต.ค. ๒๕๐๖

นายทหารฝ่ายวางแผน กอง รง. ไฟฟ้า อิเลคทรอนิคส์ กรมโรงงาน กรมอู่ ทร.

เมื่อ ๒๕ ม.ค. ๒๕๑๖

ยศทหาร

ว่าที่ เรือโท	๑ ม.ค. ๒๔๙๗
สัญญาบัตร เรือโท	๑ ม.ค. ๒๔๙๘
สัญญาบัตร เรือเอก	๑ ม.ค. ๒๔๙๙
สัญญาบัตร นาวาตรี	๑ ม.ค. ๒๕๐๖

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เหรียญทองช้างเผือก	๕ ธ.ค. ๒๔๙๒
เหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน)	๔ ธ.ค. ๒๔๙๓
เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย	๕ ธ.ค. ๒๔๙๔
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก	๕ ธ.ค ๒๕๐๐
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย	๕ ธ.ค. ๒๕๐๔
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก	๕ ธ.ค. ๒๕๐๗
เหรียญจักรมาลา	๕ ธ.ค. ๒๕๑๒

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ เป็นผู้มี วิริยะ อุตสาหะ พากเพียร ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการนับตั้งแต่เริ่มเข้ารับราชการ จนกระทั่งได้รับความ ไว้วางใจ จากกองทัพเรือให้ท่านได้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ และมีเกียรติในกองทัพเรือและด้วยอุปนิสัย โอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณา จึงเป็นที่รักของบรรดาผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเพื่อนบ้านใกล้ชิด

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ ได้ถึงแก่กรรมลงด้วยอาการอันสงบ เนื่องจากโรคมะเร็งในตับ เมื่อเวลา ๑๐.๒๕ น. ของวันเสาร์ที่ ๒๐

ธ.ค. ๒๕๑๘ ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมนั้น ท่านมีโรคประจำตัวอยู่คือโรคเบาหวาน แต่ก็ได้รับการดูแลและรักษาจากแพทย์ด้วยดีตลอดมา ซึ่งก็ทำให้ท่านดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติ ต่อมาในระยะหลังร่างกายไม่ค่อยแข็งแรงนัก และต่อมาภายหลังแพทย์ตรวจพบว่าเป็นโรคเกี่ยวกับตับ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ท่านต้องจากไปอย่างไม่คาดฝัน ยังความอาลัยของทุก ๆ คนที่เคยอยู่ใกล้ชิด ขอดวงวิญญาณของท่านจงประสบแต่ ความสุข ในสัมปรายภพ เทอญ.

อาลัยเพื่อน

ผมเป็นเพื่อนคนหนึ่งของ คุณวรเทพ

เราเป็นเพื่อนกัน เข้าใจกัน สนิทสนมกันและรักกัน ตั้งแต่คุณวรเทพ ยังมีชื่อว่า สวาสดิ์

ผม ยังมีชื่อว่า ดารา

ซึ่งต่างก็ยังเป็นโสด และต่อมาในสมัยรัฐนิยม ชื่อของเราเป็นชื่อของเพศสตรี เราทั้งสองก็มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อพร้อมกัน ตามความประสงค์ของทางราชการขณะนั้น

ในอาชีพรับราชการของคุณวรเทพ เป็นช่างประกอบไฟฟ้า กองช่างไฟฟ้า กรมอู่ทหารเรือ และในอาชีพรับราชการของผม เป็นนักดำเรือดำน้ำ ประจำ ร.ล. มัจฉาณุ เหล่าพรรคกลิน ในหน้าที่ช่างไฟฟ้า (เป็นช่างแบตเตอรี่ด้วย)

ครั้งหนึ่งในชีวิตของเรา ตั้งแต่ ธันวาคม ๒๔๘๓ ถึง สิงหาคม ๒๔๘๔ เป็นเวลา ๘ เดือน เราเรียนวิชาซ่อม – สร้างแบตเตอรี่ตะกั่ว – กรด (Storage Battery ขณะนั้นปัจจุบันเรียก Lead Acid Battery) ที่บริษัท Nippon Denchi Kabushiki Kaisha (ในชื่อภาษาญี่ปุ่น) ในชื่อ ภาษา อังกฤษ จนถึง ปัจจุบัน ว่า Japan Storage Battery Co. Ltd. ณ นครเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น โดยมี พลเรือจัตวา ประยูร พิณสวัสดิ์

เป็นหัวหน้าชุด (ถึงแก่กรรมแล้ว ยศขณะนั้น นาวาตรี) และนาวาโท ขุนดำเนินวิศวการ เป็นผู้ช่วย (ถึงแก่กรรมแล้ว ยศขณะนั้นเรือเอก) ซึ่งทั้งสองท่านผู้ใหญ่ มีหน้าที่เป็นกรรมการควบคุมการสร้างแบตเตอรี่เรือดำน้ำ ที่กองทัพเรือได้ตกลงสั่งซื้อมาเปลี่ยนแบตเตอรี่เก่าของเรือดำน้ำทั้ง ๔ ลำ ที่หมดอายุใช้ราชการไม่ได้แล้ว

ชุดของเราที่ไปเรียนวิชาซ่อม – สร้างแบตเตอรี่ตะกั่ว – กรด ในขณะนั้น

จากกรมอู่ทหารเรือ

ช่างบัดกรี – คุณ ทองแหวก เย็นเยี่ยม (ปัจจุบัน ยศ เรือเอก ข้าราชการบำนาญ)

– คุณจรัล สุตาภา (ถึงแก่กรรมแล้ว)

ช่างเดินสายไฟฟ้า–คุณสวาสดิ์ มีสำราญราษฎร์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

ช่างประกอบไฟฟ้า – คุณสวาสดิ์ อัญชันภาติ – ปัจจุบัน "นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ"

จากหมวดเรือดำน้ำ

ร.ล. พลายชุมพล – คุณปราสัย อิ่มเศรษฐา (ปัจจุบันยศ เรือเอก ข้าราชการบำนาญ)

ร.ล. มัจฉาณุ – ผมเอง (ผู้เขียน)

เราไป ญี่ปุ่น ขณะที่ เมืองไทย กำลังอยู่ใน กรณี พิพาท กับ อินโดจีน เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ญี่ปุ่น กำลังรบ – รุกอยู่ในผืนแผ่นดินใหญ่จีน ก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งร้านอาหารทั่วไปมีการปันส่วนกันแล้ว รวมถึงมีวัน "มีทเลสส์ เดย์" คือวันที่ไม่มีเนื้อและปลากิน หรือพูดง่าย ๆ ว่า วันที่ไม่ต้องกินเนื้อกินปลากันละ

การเดินทางของเราขณะนั้นทั้งไปและกลับ โดยทางเรือเมล์ของญี่ปุ่น ไม่รวดเร็วเหมือนสายการบินต่าง ๆ เช่นปัจจุบัน แต่ก็มีดีไปอย่างเดินทางเรือจากเมืองไทยถึงญี่ปุ่น ๑๐ กว่าวัน นอนกินเบี้ยเลี้ยงเดินทางสบายไป พอถึงญี่ปุ่นเราก็มีเงินในกระเป๋าใช้แล้ว

คุณปราสัยและผมได้เปรียบหน่อยการมีชีวิตอยู่ในญี่ปุ่น เพราะเราทั้งสองได้ไปญี่ปุ่นเป็นหนสอง ส่วนเพื่อนอีก ๔ ท่านรวมถึงคุณวรเทพเพิ่งไปเป็นครั้งแรก สำหรับผมเมือง โกเบ โอซากา รู้จักภูมิประเทศดีพอสมควร ตั้งแต่ครั้งไปเรียนวิชาเรือดำน้ำแต่เกียวโตยังใหม่อยู่ แต่อยู่ ๘ เดือนที่เกียวโต ทำให้รู้จักเกียวโตเลยไปถึงเมืองนารา นับเอาว่าไม่แพ้ โกเบ โอซากา ก็ว่าได้

การเรียนของเรา ๓ เดือนแรก เรียนทฤษฎีครึ่งวันเช้า ตอนบ่ายเข้าโรงงานภาคปฏิบัติ ๕ เดือนหลังเรียนภาคปฏิบัติล้วน เพื่อให้มี

ความชำนาญในทางปฏิบัติกลับมาซ่อมแบตเตอรี่เรือดำน้ำ ๔ ลำ ที่โรงซ่อมแบตเตอรี่ป้อมพระจุลจอมเกล้า

ประวัติชีวิตของเรา เป็นเพียงประวัติเล็ก ๆ เท่านั้น ผมก็ไม่ต้องการและไม่มีความสามารถจะเล่าให้ละเอียดพิสดารนัก เขียนเล่าเพียงเท่าที่จำได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับคุณวรเทพว่า ๘ เดือนที่เราอยู่ในเกียวโตด้วยกัน เรานอนห้องเดียวกัน ๓ คน (แบบประหยัด) คือ คุณวรเทพ คุณทองแหวก และผม กินด้วยกัน เที่ยวด้วยกัน พอต่างคนต่างเจนถิ่นฐานบ้านของเขาแล้ว เราก็แยกกันไปตามลำพังตามอัธยาศัย ในวันหยุดผมชอบเที่ยวแบบทัศนาจร–ทัศนศึกษา ส่วนคุณวรเทพเป็นคนชอบหนังสือตำรับตำรามักชอบเข้าร้านขายหนังสือ หนังสือภาษาอังกฤษที่ได้แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นจนแพร่หลายในตลาดแล้วมักขายถูก คุณวรเทพหมดเงินสะสมตำราไว้แยะ เพราะไม่ต้องห่วงน้ำหนักขนกลับทางเรือ น้ำหนักไม่อั้น เหมือนน้ำหนักการเดินทางโดยเครื่องบิน นาน ๆ ผมก็ยั่วเขาว่าซื้อมาอ่านหรือซื้อมาเก็บ เขายิ้มรับแต่ไม่ตอบ คำตอบของเขาก็คือ เขาเป็นคนคงแก่เรียนเป็นที่พึ่งของผมได้ เป็นดิคชันนารีของผมตลอดเวลาที่อยู่ร่วมกัน ผมใช้เงินหมดในทางเที่ยวเตร่หาความรู้และประสบการณ์ แต่คุณวรเทพเงินหมดแต่ไม่หมดจริงเพราะเป็นหนังสือตำราวิชาการไปหมด

เรากลับจากญี่ปุ่นแล้วเราต้องมาทำงานร่วมกันที่โรงซ่อมแบตเตอรี่ป้อมพระจุลฯ ในปี ๒๔๘๕ ทั้งปี ป้อมพระจุลฯ ขณะโน้นขอให้ท่านลองนึกภาพดู ถนนก็ยังไม่มีไปถึงเหมือนเดี๋ยวนี้ต้องไปทางเรือเผาหัวจากท่าตลาดสมุทรปราการ ไปถึงตลาดแหลมฟ้าผ่า ยุงชุมน่าบ่น ต้องกางมุ้งแต่วันก่อนตะวันตกดิน มีทางเดียวพอตกค่ำคืนก็เข้ามุ้งนอนกันดีกว่า ไม่ทราบว่าชีวิตผ่านมาได้อย่างไร

ชีวิตผ่านมาผ่านไปในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เราอยู่กรมอู่ทหารเรือด้วยกัน คุณวรเทพอยู่กองเทคนิค ณ ที่ตั้งกรมอู่ทหารเรือ ผมอยู่กองโรงงานแบตเตอรี่และสี บางนา (องค์การแบตเตอรี่ในปัจจุบัน) เราจึงห่างกันไป ยิ่งเมื่อเรามีชีวิตสมรสเป็นครอบครัวเราก็ยิ่งมีความจำเป็นบางประการต้องห่างกันเป็นธรรมดา แต่ในหน้าที่การงานของทางราชการเรายังมีความสัมพันธ์ติดต่อกันเสมอมา คุณวรเทพอยู่สัตหีบเป็นหน่วยซ่อมอำนาจซื้อ ผมอยู่องค์การแบตเตอรี่เป็นหน่วยขายและบริการ เรามีโอกาสพบกันคุยกันรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันตามมีตามเกิด การพูดคุยกันบางครั้งอาจจะเกินเลยกันไปบ้างก็ไม่ถือกันเพราะเรารักใคร่สนิทสนมกัน และคุณวรเทพเป็นคนรื่นเริงมีอารมณ์ดี

เมื่อคุณวรเทพ ต้องจากผมไปก่อนเช่นนี้ผมก็ขาดเพื่อนที่ดีไปคนหนึ่ง เมื่อผมได้ทราบว่าคุณวรเทพถึงแก่กรรม ผมได้มีโอกาสไปร่วมบำเพ็ญ กุศลฟัง สวด พระ อภิธรรม หนึ่ง คืน และ ไป ร่วม ใน วัน บรรจุ ศพด้วย

เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นของธรรมดาผมก็พยายามปลงตกในการที่เพื่อนที่ดีแสนดีคนหนึ่งต้องจากไป

คุณวรเทพ เป็นผู้ที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณงามความดี เป็นที่ประจักษ์ของผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนบรรดาญาติและครอบครัวของคุณวรเทพ คุณงามความดีทั้งหลายที่คุณวรเทพได้ประกอบขึ้นไว้ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ ขอให้กุศลผลบุญที่คุณวรเทพได้สร้างสมไว้แล้วนั้น จงเป็นปัจจัยบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณวรเทพ จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

น.อ. ดาว สิทธิไชย ร.น.

ผู้อำนวยการองค์การแบตเตอรี่

๘ มีนาคม ๒๕๑๙

ระลึกถึงเพื่อน

เช้าวันจันทร์ที่ ๒๒ ธ.ค. ๑๘ พอผมย่างเข้าประตูกรมอู่ ก็ทราบข่าวว่า น.ต. วรเทพ อัญชันภาติ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วที่ รพ. พระปิ่นเกล้า ครั้งแรกผมก็ยังลังเล เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง เพราะอยู่ ๆ ก็มาได้ยินข่าวอันไม่น่าจะเกิดขึ้นแก่เพื่อน โดยไม่ได้นึกได้ฝันมาก่อน ก็เคยเห็นเพื่อนเข้า ๆ ออก ๆ จาก รพ. นี้มาหลายหนแล้ว และเมื่อพบปะกันทีไรก็เห็นยิ้มแย้มแจ่มใส คุยสนุกสนานหัวเราะเก่งเช่นเคย ไม่เห็นเพื่อนเศร้าโศก หรือมีทุกข์ หรือท้อแท้บ่นอะไรให้ฟังเลย แต่สังเกตดูร่างกายซูบลงไปบ้างเท่านั้น พอถามว่าเพื่อนหายหน้าไปไหนเสียหลายวัน เขาก็หัวเราะตอบว่า อั๊วไปนอนพักผ่อนที่ รพ. มาหลายวันสบายดีว่ะเพื่อน แต่มาคราวนี้เพื่อนของผมก็ได้พักผ่อนสบายจริง ๆ ตามที่เคยบอกไว้เป็นความจริงเสียแล้ว เมื่อทราบแน่ชัดว่าจะไม่ได้เห็นหน้าเพื่อนคนนี้ต่อไปเท่านั้น ก็รู้สึกว่าใจหายวูบ ใจคอหดหู่ขึ้นมาทันที เกิดความระลึกถึงเพื่อนและเศร้าใจตลอดมาจนถึงวันนี้ แต่ก่อนเราเคยได้ทักทายปราศรัยกัน ถามทุกข์สุขส่วนตัวตลอดจนถึงครอบครัวของกันและกันมาบัดนี้เราไม่มีโอกาสได้พบได้คุยกันอีกแล้ว เมื่อระลึกถึงความหลังครั้งเมื่อเรายังเป็นเด็กรุ่น ๆ เรียนหนังสือมาด้วยกันที่โรงเรียนอาชีพช่างกลอยู่ในตรอกกัปตันบุช ถนนสี่พระยา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เราต่างก็มีอายุ ๑๕ ปีเท่ากัน เมื่อเลิกเรียนตอนเย็น นอกจากเพื่อน ๆ คนอื่นแล้ว

เราสองคนมักจะพากันย่ำกลับบ้านด้วยกัน เพราะอยู่ทางเดียวกัน เดินไปก็นับเสาไฟฟ้าไปบ้าง นับย้ายกิโลไปบ้าง แม้กระทั่งรางเหล็กรถรางก็จำได้หมดว่ามีกี่เหล็ก อยู่ตรงไหนบ้าง ค่ารถรางสมัยนั้นราคา ๕ สตางค์ แต่เราก็เสียดายไม่อยากเสียไป เก็บไว้ทานลอดช่องสิงคโปร์ที่สามแยกดีกว่า วันไหนตังค์มีมากหน่อยก็ชวนกันทานพระรามลงสรงกัน พระรามลงสรงแถวหน้าโรงหนังสิงคโปร์มีหลายร้าน มีรสชาติอร่อยดี จานหนึ่งก็ราคา ๕ สตางค์ แต่เราก็ไม่ค่อยจะมีตังค์ทานกันได้บ่อยนัก เมื่อจบการศึกษาและยังไม่ได้งานด้วยกัน คุณวรเทพ มักจะเป็นผู้มาหาผมที่บ้านเสมอ ๆ อาจจะเป็นเพราะสมัยนั้น ไม่มีสถานที่แห่งไหนจะให้เป็นที่หย่อนใจ ในยามเป็นเด็กเท่าถนนราชดำเนินหรือเขาดินอีกแล้ว บ้านผมอยู่ราชดำเนิน จึงมีเพื่อนฝูงมาหาบ่อย ๆ ไม่ขาดเพื่อนเลย ก็อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้กระมัง คุณวรเทพจึงได้ใช้เวลาว่าง ๆ มาคุย มาทานกับผมเสมอ สถานที่หย่อนใจที่เหมาะที่สุดก็คือยึดเอาม้านั่งใต้ต้นมะฮอกนีเป็นที่นั่งเล่น เจ๊กหาบขนมผ่านมาก็ทานกันไปสุดแต่ว่าใครจะมีตังค์น้อย ยามนั้นจึงเป็นยามที่สดชื่นที่สุดในชีวิต มีความสุข ความสบาย ไม่มีการรับผิดชอบแม้แต่ชีวิตของตัวเอง นับว่าเราสองคนมีโชคดี ที่จะต้องคบหาสมาคมกันตลอดไป แม้ได้งานก็ได้มาอยู่ในกรมด้วยกันอีก ในยามนี้เรามีตังค์ใช้กันมากหน่อย ไม่ต้องรบกวนผู้ปกครองกันอีกแล้ว ความสนิทสนมในยามเป็นเด็กอย่างไรก็อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง เราเคยกิน

เคยนอนด้วยกัน เคยรับรู้ทั้งทุกข์และสุข ช่วยกันได้ก็ช่วยกันไปตลอดมาโดยสม่ำเสมอ ในระยะหลัง ๆ ต่างคนต่างก็มีภาระทางครอบครัว จึงจำต้องเหินห่างกันไปบ้างตามเส้นทางของชีวิต แต่ก็เป็นเพียงเรื่องการครองชีพและภาวะการครองเรือนเท่านั้น ส่วนทุกข์สุขอย่างไรเราก็ยังมีโอกาสได้รู้ได้ฟังกันและกันเสมอมา อาศัยที่คุณวรเทพ เป็นคนอารมณ์เย็น คุยสนุก หัวเราะเป็นประจำเท่าที่เป็นเพื่อนกันมากว่า ๔๐ ปี ดูเหมือนเพื่อนคนนี้จะโกรธคนไม่เป็น มีใจเมตตา รับรู้ความทุกข์ของเพื่อน ๆ ถ้ามีโอกาสพอจะช่วยได้ คุณวรเทพไม่เคยปฏิเสธเลย ฉะนั้นเพื่อนคนใดมีทุกข์มีร้อนมักจะมาระบายให้คุณวรเทพฟังเสมอ แม้ว่าจะช่วยเพื่อนไม่ได้ คุณวรเทพก็มีเรื่องคุยให้เพื่อนที่มีทุกข์อยู่หายทุกข์ไปได้ชั่วขณะยังกะเป่ามนต์ทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อนคนนี้มีอารมณ์ขันอยู่เสมอ จึงเป็นที่รักที่ชอบของบรรดาเพื่อน ๆ ทุกคน

ยามนี้เราไม่มีโอกาสที่จะได้พบกันอีกแล้ว ความดีของเพื่อนนั้นจะได้จารึกอยู่ชั่วกาลนาน

ในที่สุดนี้ ขออัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย และ สิ่งอันศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ น.ต. วรเทพ อัญชันภาติ อันเป็นที่รักของผมและบรรดาเพื่อน ๆ ทุกคนจงได้ไปสู่สุคติสัมปรายภพเถิด ชาติหน้าถ้ามีจริงขอให้เราได้เกิดมาเป็นเพื่อนกันเหมือนชาตินี้อีก

จาก น.ต. อรุณ ปรีดิขนิษฐ์

คำไว้อาลัย

การจากไปโดยไม่มีวันกลับของ นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ ซึ่งข้าพเจ้าให้ความเคารพและนับถือเหมือนพี่ชายคนหนึ่ง ทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นการสูญเสียญาติสนิทไปท่านหนึ่ง ข้าพเจ้าได้รู้จักกับคุณพี่วรเทพมานานกว่า ๒๐ ปี ในฐานะเพื่อนบ้านใกล้เคียงและรับราชการอยู่ในสังกัดกองทัพเรือด้วยกัน ต่อมาข้าพเจ้าได้โอนไปรับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย แต่ความสัมพันธ์เดิมก็มิได้เสื่อมคลายไป

คุณพี่นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ เป็นบุคคลที่มีอัธยาศัยโอบอ้อมอารี เป็นผู้มีเหตุผลและสุภาพ ชอบช่วยเหลือเพื่อนบ้านแก้ปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอ ในความสามารถทางวิชาการของท่าน และในการพบปะสนทนาทุกครั้ง เรื่องที่คุยส่วนใหญ่ท่านจะคุยเรื่องงานในหน้าที่ของท่าน ถึงแม้ว่าจะมีอาการเจ็บป่วยต้องเข้าทำการบำบัดรักษาอยู่ในโรงพยาบาลก่อนหน้าที่จะถึงแก่กรรมประมาณ ๓ เดือน ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านก็ยังมีความกังวลเป็นห่วงแต่งานในหน้าที่ ไม่อยากนอนป่วยนานเกินไป และเมื่ออาการป่วยค่อยทุเลาลง ก็กลับไปทำงานอีก แต่ก็ต้องเข้าโรงพยาบาลเป็นครั้งที่ ๒ เพราะร่างกายยังไม่แข็งแรงพอที่จะไปทำงานได้ และช่วงเวลาไม่กี่วันอาการป่วยก็ทรุดลงอย่างรวดเร็ว การรักษาไม่ดีขึ้น สุดความสามารถของแพทย์จะเยียวยารักษา และถึงแก่กรรมด้วยอาการ

สงบ ท่ามกลางความอาลัยรักของครอบครัว ในการจากไปของคุณพี่ นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ อย่างไม่มีวันกลับนี้ นอกจากจะเป็นการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวที่เข้มแข็งไปครอบครัวหนึ่ง แล้วยังเป็นการสูญเสียคนดีมีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็ง และซื่อสัตย์ของกองทัพเรือ อันเป็นดอกประดู่ที่แท้บริสุทธิ์ ที่อุทิศตนเพื่องานและเพื่อชาติอย่างแท้จริง ซึ่งจะหาได้ไม่มากนัก

ขอบุญกุศลที่คุณพี่ นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ ได้บำเพ็ญมาในชาติและภพหลัง จงประกอบกันเป็นพลังส่งดวงวิญญาณของท่าน จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ โน้นเทอญ.

ผ่อน เขียวดี

กองปฏิบัติการ กรมการพัฒนาชุมชน

คำไว้อาลัย

แด่

นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ

กระผมได้มาปลูกร้านค้าอยู่หน้าบ้านได้ประมาณ ๑๔ ปี ความสนิทสนมกับครอบครัวท่าน เหมือนกับ ญาติ สนิทสนม สายโลหิต เดียวกัน เพราะว่าท่านมีความเมตตาปรานีโอบอ้อมอารี ต่อครอบครัวของกระผมเป็นอย่างดี ท่านบอกว่า "ขาดเหลือหรือขัดข้องอะไรก็ขอให้บอก" กระผมมาอยู่ใหม่ไม่มีน้ำใช้ก็ต่อน้ำมาให้ใช้ให้อาบ ไฟฟ้าไม่มีก็ต่อไฟฟ้ามาให้ใช้ เดินสายไฟในบ้านให้เสร็จ โดยไม่ถือยศถือศักดิ์ ไม่คิดอะไรทั้งสิ้น บางครั้งเตารีดวิทยุพัดลมเสีย ก็เอาไปให้ท่านแก้ให้ฟรี ถึงเวลาครอบครัวของกระผมเจ็บป่วยไข้ ท่านก็มาถามทุกข์สุขอยู่เสมอด้วยความเป็นห่วง

ต่อมาท่านได้ย้ายไปอยู่สัตหีบ กลับมาบ้านทุกวันศุกร์ ถึงบ้านแล้วแทนที่จะอ่อนเพลียและเหนื่อย กลับออกไปซื้อดอกไม้มาบูชาพระเป็นประจำ รุ่งขึ้นเป็นวันเสาร์วันอาทิตย์แทนที่จะพักผ่อนนอนอยู่กับบ้าน ถามว่าจะไปไหน บอกว่าจะไปซื้อ (ของเก่า) และของใช้วันหนึ่ง ๓-๔ ครั้ง ไปพรานนก สนามหลวง พาหุรัด เวิ้งนครเกษม และสำเพ็ง เพื่อไปเที่ยวหาซื้อของราคาถูก เช่น เตารีด พัดลม วิทยุ โทรทัศน์ เครื่อง

เล่นจานเสียง ฯลฯ มาแก้ให้เป็นของดี นับว่าท่านเป็นคนขยันขันแข็ง และอดทนทางด้านจิตใจและร่างกาย ใช้เวลาเป็นประโยชน์วันหนึ่ง ๆ ไม่ให้วันคืนล่วงไป โดยปราศจากประโยชน์ ไม่แก้ของเก่าก็อ่านตำรา กระผมได้ถามภรรยาว่าใครเปิดไฟฟ้าถึง ๔ – ๕ ทุ่ม ภรรยาบอกท่านอ่านหนังสือทุกคืน

ท่านได้ล้มป่วยเข้าโรงพยาบาลหลายครั้ง กระผมได้ถามและไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล ทั้ง ๆ ที่ท่านมีอาการหนัก ไม่เคยแสดงความเจ็บปวดออกมาให้รู้เลย ด้วยความอดทนของท่าน

กระผมได้มาอยู่หน้าบ้านท่าน น.ต. วรเทพ เป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอดี อารมณ์เย็นและตรงไปตรงมา มีความเสียสละรักสงบ ไม่เอารัดเอาเปรียบ เป็นที่รักใคร่เคารพของเพื่อนบ้าน เมื่อมาถึงแก่กรรมเช่นนี้ ย่อมนำความเศร้าสลดและอาลัยอาวรณ์มาสู่ครอบครัวของกระผมเป็นอันมาก สำหรับกระผมรู้สึกเสียดายและเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านจากไปก่อนครบเกษียณ

จึงได้แต่ขอตั้งจิตอธิษฐาน ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลที่ น.ต. วรเทพ บำเพ็ญไว้แล้วด้วยดี จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ น.ต. วรเทพ ประสบแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพเทอญ.

จ.ส.อ. อุดมศักดิ์ แสงอากาศ
และครอบครัว

อาลัยคุณวรเทพ

ข้าพเจ้าได้รู้จัก น.ต. วรเทพ อัญชันภาติ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๓ ในฐานะเพื่อนรุ่นน้อง ก่อนที่จะเข้ามาเกี่ยวดองเป็นหลานเขยของข้าพเจ้า เดิมคุณวรเทพชื่อสวาสดิ์ ข้าพเจ้าจึงติดปากคำว่าคุณหวาดจนถึงแก่กรรม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ให้มีการตั้งชื่อให้ตรงกับเพศ ตามคำสั่งของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คุณหวาดซึ่งมีความเคารพนับถือข้าพเจ้าเสมอมา ได้ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเปลี่ยนชื่อให้ เพราะได้เซ็นนามไว้ตามหนังสือตำรับตำราว่า "ว" ข้าพเจ้าจึงหาคำที่เป็นมงคลนามอันไพเราะ และไม่ขัดต่อลายเซ็นที่เซ็นไว้แล้ว จึงให้นามว่า "วรเทพ" แต่นั้นมา

ตั้งแต่ก่อนที่คุณหวาดจะเป็นญาติกับข้าพเจ้าในสายตาของข้าพเจ้ามีความเห็นว่า คุณหวาดมีความประพฤติเรียบร้อย น่ารักน่านับถือมาก ขยันหมั่นศึกษาอยู่เสมอจนสอบไปเรียนต่างประเทศได้ สิ่งที่ข้าพเจ้าชอบใจมากที่สุด คือคุณหวาดไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เล่นการพนัน ไม่อวดเก่ง และเชื่อถือฟังคำข้าพเจ้าทั้งสิ้น เช่นที่บ้านคุณพ่อข้าพเจ้าเป็นครูกระบี่กระบองชื่อคณะศิษย์หลวงรักษ์สิทธิพลไชย คุณหวาดจะขอมอบตัวเป็นศิษย์กระบี่กระบองของคุณพ่อ ข้าพเจ้าไม่อนุญาต เพราะเข้าใจเจตนาอยู่แล้วจึงกล่าวว่า "คุณหวาดจะเป็นศิษย์กระบี่กระบอง แล้วจะเปลี่ยนฐานะเป็นอย่างอื่นไม่ได้ จะเข้ากับคำพังเพยว่า "กินบนเรือน........ บนหลังคา" คุณหวาดก็เชื่อถ้อยคำของข้าพเจ้าจนเราได้เป็นญาติกัน

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณหวาด ข้าพเจ้ามีความเสียใจ เสียดายและอาลัยยิ่งนัก ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะไม่ได้ทานฝีมือปรุงอาหารของคุณหวาดที่ข้าพเจ้าชอบ เช่นย่างหมูแดงและผัดซีอิ๊ว ผัดราดหน้า ให้รับประทานอีกแล้ว

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้า มั่นใจว่า คุณงาม ความดี ของ คุณวรเทพ ที่ได้ประกอบไว้ด้วยดีตลอดมา ย่อมจะส่ง ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณหวาดได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

เริ่มรจิต ด้วงสำราญ

ร.ร. เริ่มรจิตศึกษา เขตบางกอกน้อย

กรุงเทพมหานคร

อาลัยคุณวรเทพ

ก่อนหน้าคุณวรเทพจะจากไป ดิฉันสังหรณ์ใจมากว่าคุณวรเทพจะเป็นอะไรไป จึงจดหมายไปถามข่าวกับภรรยา แต่แล้วพอรุ่งขึ้นอีกสองวันดิฉันก็ได้ทราบข่าวจากหลาน ๆ คือบุตรของคุณวรเทพ ได้ไปที่บ้านกันหลายคน พอเห็นหน้าหลานดิฉันก็ใจไม่ดีเสียแล้ว เพราะหลานทุกคนมีใบหน้าโศกสลด บอกว่าคุณพ่อกำลังป่วยหนักอยู่ที่ ร.พ. พระปิ่นเกล้า ฯ ดิฉันตกใจมากเพราะไม่ได้คิดว่าจะได้รับข่าวเช่นนี้ ดิฉันพร้อมด้วยหลานก็รีบไปเยี่ยมคุณวรเทพที่ ร.พ. ทันที แต่ก็รู้สึกเสียใจมากที่ดิฉันมาเยี่ยมช้าไปเพราะคุณวรเทพไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว ได้ถามอาการจากภรรยาก็บอกว่าคิดไม่ถึงว่าจะเป็นรวดเร็วถึงเพียงนี้ เพราะค่ำวันก่อนก็ยังเดินได้พูดได้

ดิฉันก็ได้ไปเยี่ยมดูอาการทุกวัน แต่พอรุ่งขึ้นอีกสองวันขณะดิฉันเตรียมตัวจะไปเยี่ยมอีก แต่ดิฉันก็ต้องตกใจและเสียใจอย่างมากเมื่อได้รับข่าวทางโทรศัพท์ว่า คุณวรเทพได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว เมื่อเวลา ๑๐.๒๕ น.

ดิฉันรู้สึกเสียดายคนดี ๆ อย่างคุณวรเทพ ที่ยังไม่ควรจะด่วนจากไปเลย ความดีของคุณวรเทพที่มีต่อดิฉันก็คือดิฉันเป็นแต่เพียงมารดาเลี้ยงของภรรยาคุณวรเทพเท่านั้น แต่คุณวรเทพก็นับถือยกย่องดิฉันเช่น

ญาติของเขาคนหนึ่ง ไม่ว่าคุณวรเทพจะจัดพิธีมงคลหรือการกุศลใด ๆ ขึ้น คุณวรเทพไม่เคยลืมดิฉันเลย ดิฉันจะต้องได้รับเชิญทุกครั้ง และอีกอย่างหนึ่ง ที่บ้านดิฉันจะออกปากวานอะไร คุณวรเทพก็ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจทุกครั้ง

สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้ดิฉันต้องอาลัยถึง ขอกุศลผลบุญที่ดิฉันได้กระทำไว้จงเกิดแก่คุณวรเทพ และจงช่วยให้ดวงวิญญาณของคุณวรเทพจงสถิตอยู่ ณ สวรรค์ชั้นวิมานในสัมปรายภพนั้นด้วยเทอญ

โปรย ภักดีวิจิตร

ด้วยความอาลัย

๒๐ ธ.ค. ๑๘ นับได้ว่าเป็นวันที่ได้พบกับความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ เพราะเป็นวันที่ คุณวรเทพ ได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ คุณเป็นสามีที่ประเสริฐมีความรัก ซื่อสัตย์และห่วงใยภรรยาบุตรเป็นอย่างดีตลอดมา แม้จะทราบว่าเป็นกฎธรรมดาของโลกที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ แต่เมื่อถึงเวลาที่คุณต้องจากไปจริง ๆ ความเศร้าโศกเสียใจก็กลับเพิ่มพูนขึ้นเป็นทวีคูณ เพราะคุณเป็นทุกอย่างในชีวิต เป็นทั้ง พ่อ เพื่อน และสามีที่ประเสริฐยิ่ง คอยแนะนำตักเตือนทุกคนในครอบครัว ประพฤติในสิ่งถูกต้องดีงามตลอดมา ระยะเวลา ๓๒ ปีที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา คุณไม่เคยทำให้ทุกคนในบ้านเดือดร้อน ปฏิบัติตนต่อภรรยาและบุตรอย่างเสมอต้นเสมอปลาย พระคุณของคุณที่มีต่อบุตรภรรยานั้นมากล้นจนไม่มีสิ่งใดเทียบได้ คุณเป็นคนรักเพื่อนรักงานและห่วงงานมากแม้แต่ขณะนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลคุณก็พูดถึงแต่เรื่องงาน คุณเป็นผู้มีเมตตากรุณา ใครมีเรื่องทุกข์ร้อนมาก็จะช่วยทุกคน เท่าที่จะช่วยได้ สิ้นบุญผู้เป็นร่มโพธิ์ก็เหมือนกับสิ้นแล้วทุกอย่าง และคงไม่มีสิ่งใดมาทำให้ความทุกข์ทรมานนี้หายไปได้

ขอให้บุญแห่งความดีที่คุณได้สร้างไว้จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณ จงประสบแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพไปชั่วนิรันดร

ภรรยา

อาลัยคุณพ่อ

๒๐ ธ.ค. ๑๘ เป็นวันที่พ่อจากลูก ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับ มันรวดเร็วเกินกว่าที่ลูกทุกคนจะคิด ในเมื่อก่อนหน้านั้นเพียงสามสี่วัน ท่านยังเดินไปไหนมาไหนได้เกือบปกติ ซึ่งท่านมีอาการเพียงแต่รู้สึกอ่อนเพลียเหมือนกับตอนที่ท่านเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลใหม่ ๆ ลูก ๆ ทุกคนก็คิดว่า ท่านคงจะไม่เป็นอะไรมาก เพราะเท่าที่ ทราบจากแพทย์ ที่ รักษา ว่าเป็นโรคตับ ซึ่งก็คงจะต้องอยู่พักรักษาตัวไม่นานนักก็คงจะหายเป็นปกติ ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นการเข้าใจผิดของลูก ๆ อย่างมาก ที่มองดู ลักษณะอาการของท่าน แต่เพียงภายนอก อย่างผิวเผิน หาได้รู้สาเหตุที่แท้จริง อันเป็นเหตุให้ท่านต้องจากลูกไปไม่ ลูก ๆ ก็ได้แต่ดูแลช่วยเหลือท่านได้ไม่มากนัก และเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๑๘ ท่านก็ขออนุญาตแพทย์กลับมาพักผ่อนที่บ้าน ด้วยเกรงว่าวันลาราชการจะเกินกำหนด หลังจากที่ท่านออกจากโรงพยาบาล กลับเข้าทำหน้าที่ราชการได้ ประมาณสัปดาห์เศษ ๆ อาการของท่านก็ไม่ดีขึ้น นอกจากนั้นยังมีอาการบวมตามร่างกายโดยเฉพาะท่อนขาทำให้แม่และลูก ๆ รู้สึกวิตก และมีความเห็นเหมือนกันว่าท่านควรได้รับการตรวจจากแพทย์อีกครั้ง ในที่สุดท่านก็ต้องเข้ารับการรักษาอีกครั้ง ณ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้าเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๑๘ ท่านก็ยังมีอาการเหมือนเดิมคือเดินไปไหนมาไหนได้ แต่เดินได้

ช้ำและมีอาการเหนื่อยง่ายกว่า ระยะนี้เองที่ท่านตัดสินใจที่จะลาออกจากราชการ ด้วยเห็นว่าสุขภาพร่างกายไม่สู้ดี ในวันที่ ๑๖ ธ.ค. ๑๘ ท่านก็ยังโทรศัพท์ไปหาเพื่อนได้ แต่พอเช้าวันรุ่งขึ้นลูก ๆ ทุกคนก็ต้องพบกับความเสียใจอย่างมาก เพราะเช้าวันนั้นท่านไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว นาน ๆ ท่านจะลืมตาขึ้นสักครั้ง แต่ดวงตาของท่านที่ลืมขึ้นแต่ละครั้งนั้นไม่สามารถจะมองเห็นภาพใด ๆ ได้แล้ว ร่างกายแทบทุกส่วนไม่มีการเคลื่อนไหว สิ่งที่ลูก ๆ รู้ว่าท่านยังมีชีวิตอยู่กับลูกก็คือลมหายใจ ท่านไม่สามารถรับประทานอาหารและยาได้เลย ทางที่แพทย์ช่วยท่านได้ก็คือให้อาหารทางระบบเส้นเลือดและใช้เครื่องช่วยดูดเสมหะและอาหารที่ค้างอยู่ในกระเพาะอาหาร สองวันต่อมาท่านก็ไม่มีอะไรดีไปกว่าเดิม ทุก ๆ คนเฝ้าดูท่านอย่างใกล้ชิดด้วยความหวัง ถึงแม้จะเป็นไปได้น้อยที่สุดแต่ทุกคนก็ตั้งความหวังไว้มากที่สุด ว่าท่านจะต้องรู้สึกตัวขึ้นมาอีกครั้งเพื่อที่ท่านจะได้บอกกับทุก ๆ คนในสิ่งที่ท่านต้องการ แต่ความหวังของทุกคนก็เลือนลางไปเมื่อเวลา ๒๔.๐๐ น. ของวันศุกร์ พยาบาลได้ให้อ๊อกซิเจนเพื่อช่วยในการหายใจของท่าน อาการของท่านขณะนี้ทำให้ทุกคนเป็นห่วงอย่างมาก และแล้วทุก ๆ คนที่เฝ้าอยู่ในที่นั้นรู้สึกว่าตัวชาไปหมด เมื่อท่าน หายใจแรงขึ้น ๒ – ๓ ครั้งติดต่อกัน แล้วก็เงียบหายไปเมื่อตอน ๐๓.๔๕ น. ของวันเสาร์ที่ ๒๐ ธ.ค. ๑๘ ทุก ๆ คนใจหายแต่ในที่สุด ท่านก็ กลับหายใจต่อไป จน กระทั่ง เวลา ๑๐.๒๕ น. ของวัน

เสาร์ ท่านก็จากทุก ๆ คนไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีกพวกเรารู้สึกเหมือนฝัน เหมือนไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเราจริง ๆ มันรวดเร็วเหลือเกินสำหรับการจากไปของท่าน ด้วยโรคร้าย ที่เราเพิ่งทราบ หลังจาก ที่ท่านไม่รู้สึกตัวแล้วก็คือมะเร็งในตับ

ลูก ๆ ทุกคนอาลัยและรักท่านมาก และรู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ไม่ได้อยู่รับใช้ท่านเท่าที่ควร ท่านควรจะได้รับความสุขสบายมากกว่านี้ ทุกคนไม่มีใครคิดว่าท่านจะมาจากพวกเราไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เรายังหวังกันว่าอีกสองปีเท่านั้นท่านก็จะได้พักผ่อนเสียที หลังจากที่ได้ตรากตรำทำงานมาส่งเสียเลี้ยงดูลูกมาเป็นเวลานาน ลูกทุกคนรู้ดีว่าท่านรักและเป็นห่วงลูก ๆ ทุกคน ถึงแม้ว่าท่านจะดูห่างเหินและไม่ค่อยมีเวลาใกล้ชิดกับลูก เพราะด้วยหน้าที่การงานของท่านและท่านก็ยังรักในวิชาชีพของท่านมาก จะเห็นได้จากเมื่อเวลาที่ท่านกลับจากทำงานแล้วเวลาส่วนใหญ่ท่านก็อยู่กับตำรา วารสาร บทความต่าง ๆ หรือไม่ก็เป็นเครื่องไฟฟ้าประเภทต่าง ๆ ที่ท่านชอบสะสม ท่านรักสิ่งเหล่านี้มาก พวกเราเองก็รักเพราะรู้ว่าเป็นความสุขของท่าน และสิ่งเหล่านี้แหละที่พ่อนำมาแลกเป็นเงินให้พวกเราได้อยู่กินและได้เรียนกัน แต่ท่านเองก็คงจะเสียใจที่ลูก ๆ ไม่ได้รับหรือดำเนินตามรอยของท่านเลย สิ่งที่ทำให้พวกเรารู้ว่าท่านรักและเป็นห่วงคือ ทุกครั้งที่พวกเราหรือลูกคนหนึ่งกลับบ้านผิดเวลาไปจากปกติท่านจะต้องคอยเดินไปดูที่ปากซอย และคราวใดที่ลูก

ต้องเดินทางไปต่างจังหวัด ท่านก็ต้องตักเตือนให้ระมัดระวังตัว ให้พรและหาพระเครื่องที่พ่อมีอยู่มาให้ลูก เพื่อให้คอยคุ้มครองลูกให้ปลอดภัย แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีสิ่งเหล่านี้อีกแล้ว บ้านเงียบเหงา เมื่อก่อนนี้ถ้าลูก ๆ ขัดข้องหรือต้องการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าใด ๆ ชำรุดเสียหาย ท่านจะจัดการหามาให้อย่างพร้อมมูล บางครั้งก็จัดทำให้เป็นที่เรียบร้อยโดยเร็ว ถึงแม้ว่าพ่อจะมีงานอื่น ๆ อยู่ ลูก ๆ ทุกคนซาบซึ้งในพระคุณของท่าน ลูกจะมีโอกาสก็แต่เพียงทำบุญกุศลให้ท่านเมื่อล่วงลับไปแล้ว ลูกขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ดวงวิญญาณของท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

ลูก

คำอนุโมทนา

คุณอาภา อัญชันภาติ มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือในชุด "กฎแห่งกรรม" เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ ณ เมรุวัดระฆังโฆสิตาราม ในวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๑๙

ข้าพเจ้าอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามประสงค์ และขอบคุณที่ให้เกียรติแก่หนังสือชุดนี้ได้มีโอกาสจัดพิมพ์เผยแพร่ในงานครั้งนี้

หากมีบุญกุศลใดเกิดขึ้นจากหนังสือชุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้บุญกุศลทั้งหมด จงดลบันดาลให้วิญญาณของ นาวาตรี วรเทพ อัญชันภาติ จงไปสู่สุคติภพสมความปรารถนาของท่านเจ้าภาพทุกประการเทอญ

ท. เลียงพิบูลย์

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี
กรุงเทพมหานคร

กฎแห่งกรรม

โดย

ท. เลียงพิบูลย์

ปัญหาชีวิต

ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าต้องประสบกับปัญหาอันใหญ่ยิ่ง มันเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความลังเลจนไม่อาจตัดสินใจลงไปได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ปัญหาที่ลึกซึ้งหรือสลับซับซ้อนจนมองไม่เห็น ความจริงเป็นกรณีง่าย ๆ ซึ่งเกือบจะไม่ต้องใช้สติปัญญาหรือความรู้ความสามารถอะไรเลย แต่ทว่ามันก่อความกังวลใจอย่างหนักให้ข้าพเจ้าตลอดเวลา ทั้งนี้ก็เพราะ------มีบุคคลผู้หนึ่งมาติดต่อขอร้องให้ข้าพเจ้ากระทำการสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นงานอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของข้าพเจ้าเอง และจะสำเร็จได้โดยไม่ยากเย็น ถ้าหากข้าพเจ้าจะตัดสินใจกระทำลงไป บุคคลผู้นั้นได้พยายามติดต่อขอร้องให้ข้าพเจ้ารับปาก พร้อมด้วยสินบลลาภก้อนใหญ่ แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า มันเป็นปัญหาอันใหญ่ยิ่งที่ข้าพเจ้ายังตกลงใจไม่ได้ จึงผัดผ่อนขอเวลาตรึกตรองให้รอบคอบเสียก่อนจึงจะให้คำตอบ จริงอยู่ การนั้นเป็นความผิดที่กฎหมายไม่อาจทำอันตรายข้าพเจ้าได้ถนัดนัก แต่ทว่าข้าพเจ้าจะต้องทำลายศีลธรรมและมนุษยธรรมของตนเองลงอย่างสิ้นเชิง โดยเหตุผลข้อหนึ่ง และอาจเป็นเหตุผลข้อนี้ก็ได้ ที่ทำให้เกิดปัญหาในการตัดสินใจแก่ข้าพเจ้า นั่นคือ ตั้งแต่เยาว์ข้าพเจ้าได้รับการอบรมจากคุณพ่อให้เป็นผู้อยู่ในศีลสัตย์ ท่านกล่าวเสมอว่า *จะทำให้เรามีความสุขใจไปตลอดชาติ*

ถ้าเช่นนั้นเหตุใดข้าพเจ้าจึงไม่ปฏิเสธการขอร้องนั้นเสีย ข้อนี้ ขอสารภาพอย่างเปิดเผยว่า ข้าพเจ้ายังเป็นปุถุชน ไม่อาจล่วงพ้นไปจากความโลภ โกรธ หลงได้ และโดยเฉพาะเรื่องนี้ถ้าหากเพียงรับปากตกลงเท่านั้น มันหมายถึงลาภก้อนใหญ่ ซึ่งสามารถเปลี่ยนฐานะของข้าพเจ้าได้อย่างหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว ทั้งข้าพเจ้าเองก็มีฐานะปานกลาง ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว พอทำพอกิน ไม่อยู่ในฐานะมั่งคั่งร่ำรวย แต่ความพอของมนุษย์ในปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่หาได้ยาก จิตใจของข้าพเจ้ากำลังตกอยู่ในความโลภ มีความอยากได้แรงกล้า อยากได้จำนวนเงินก้อนใหญ่ ซึ่งเชื่อว่าจะไม่สามารถหาได้ในชั่วชีวิตนี้ แต่อีกส่วนหนึ่งของความรู้สึก ซึ่งแฝงอยู่ในกมลสันดานนั้น

เป็นความรู้สึกที่เกิดความละอาย และหวาดกลัวต่อการที่จะกระทำการดังกล่าวซึ่งเป็นสิ่งเลวและร้าย

ฉะนั้น เมื่อในจิตใจของข้าพเจ้าเพียงคนเดียวได้บังเกิดความรู้สึกนึกคิดแตกแยกออกไปเป็นหลายทาง ในขณะเดียวกันมีทั้งความปรารถนาอยากได้ อาลัยอาวรณ์ แต่ก็ไม่กล้าจะตัดสินใจลงไป เพราะเกิดละอายใจ และประหวั่นพรั่นพรึงต่อความผิดความชั่ว ความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้จึงรวมตัวกลายเป็นความทุกข์กังวลใจอย่างหนักของข้าพเจ้า ทำให้จิตใจฟุ้งซ่านไม่อาจสงบลงได้

เป็นความจริงอีกประการหนึ่ง ที่คนเราเมื่อเกิดความทุกข์หรือกลัดกลุ้ม ไม่รู้จะตัดสินใจอย่างไรถูก ก็มักจะนึกถึงพระเป็นที่พึ่ง ! ข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้น ในตอนเช้าวันต่อมาซึ่งเป็นวันหยุดงาน เมื่อรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ก็ตรงไปที่วัดซึ่งอยู่ไม่ห่างไปจากบ้านนัก เพื่อไปที่กุฏิท่านมหา ฯ พระภิกษุรูปนี้เป็นที่คุ้นเคยกับข้าพเจ้ามานานเคยไปมาหาสู่ท่านอยู่เสมอ ตั้งใจจะไปคุยกับท่าน เพราะอย่างน้อยคงจะได้ผ่อนคลายความกลัดกลุ้มและได้สงบใจลงบ้าง ก่อนจะถึงกุฏิท่านมหา ฯ ข้าพเจ้าต้องเดินผ่านลานใหญ่ภายในวัด ทำให้หวนนึกถึงหลายปีก่อนโน้น เมื่องานศพบิดาของข้าพเจ้าได้จัดงานที่วัดนี้ และลานนี้เต็มไปด้วยท่านที่เคารพและเพื่อนฝูงของคุณพ่อ ข้าพเจ้ายังได้ยินแขกที่มาในงานบ่นถึงคุณพ่อว่า น่าเสียดายที่ต้องเสียคนที่ซื่อสัตย์และอารีอารอบไป ท่านเป็นคนซื่อและอารีอารอบต่อเพื่อนบ้าน ข้าพเจ้ายังจำได้ว่า เมื่อชาวบ้านแถบนั้นทราบว่าท่านได้มรณะเสียแล้ว บางคนถึงกับร้องไห้โฮราวกับญาติสนิทได้ตายจากไปฉันนั้น บางคนถึงจะไม่ปล่อยโฮก็อดที่จะน้ำตาไหลไม่ได้ เมื่อข้าพเจ้านึกถึงความหลังเช่นนี้แล้ว จิตใจที่กำลังพะวักพะวนเกิดทุกข์เพราะความโลภอยากได้ ค่อยเบาบางลงบ้างเมื่อหวนระลึกถึงความดีของคุณพ่อ

พอถึงกุฏิท่านมหา ฯ แล้ว ได้ทราบจากลูกศิษย์ว่าท่านไปลงโบสถ์ทำวัตรจึงถือโอกาสนั่งคอย ตั้งใจจะคุยกับท่านมหา ฯ ให้สบายใจแล้วจะกลับบ้าน แต่นั่งคอยก็แล้ว นอนคอยก็แล้ว ท่านก็ยังไม่กลับจากโบสถ์ ในขณะที่ข้าพเจ้าจะเคลิ้มครึ่งหลับครึ่งตื่นก็ได้ยินเสียงกุกกักทางเบื้องศีรษะ ในความรู้สึกขณะนั้น ข้าพเจ้าว่าท่านมหา ฯ กลับมา

แล้ว จึงเงยหน้าขึ้น ข้าพเจ้าต้องสะดุ้งทั้งตัว เพราะผู้ที่อยู่เบื้องศีรษะของข้าพเจ้านั้นไม่ใช่อื่นไกล คุณพ่อของข้าพเจ้านั่นเอง

"คุณพ่อ" ข้าพเจ้าร้องออกมาอย่างไม่รู้สึกตัว

ท่านยิ้มอย่างเอ็นดูพลางกวักมือเรียก ข้าพเจ้าไม่ได้พูดอะไร ลุกขึ้นเดินตามคุณพ่อออกไปอย่างเลื่อนลอย ออกจากกุฏิท่านมหา ฯ ผ่านลานวัดอันกว้างใหญ่ ผ่านเข้าไปใกล้โบสถ์ได้ยินพระท่านสวดมนต์ แต่ตัวข้าพเจ้ามีความรู้สึกเหมือนต้องมนต์สะกดบังคับให้ติดตามไปอย่างใกล้ชิด ผ่านทุ่งผ่านป่าอย่างเลือนลาง ผ่านหมอกขาว ๆ ที่คล้ายควัน ยิ่งไปไกลก็ยิ่งพบหมอกขาวมากขึ้น เหมือนลอยอยู่บนกลุ่มเมฆขาว อากาศเยือกเย็น มีแสงสว่างสลัว ๆ

ข้าพเจ้าได้ยินเสียงคุณพ่อพูดว่า "ลูกรัก เจ้าลืมคำสั่งสอนของพ่อแล้วหรือ"

ในความรู้สึกขณะนั้นข้าพเจ้าตอบคุณพ่ออยู่ในลำคอว่า "ผมไม่เคยลืมเลยครับ คุณพ่อ"

"แต่ทำไมเจ้าจึงไม่ถือให้มั่นคง" เสียงท่านพูดต่อไป

"ผมก็ยังไม่เคยทำความเสียหายเลยครับ คุณพ่อ"

คุณพ่อถอนหายใจ "แต่เจ้ากำลังจะตัดสินใจเดินทางผิดด้วยเห็นแก่ลาภอามิศ เจ้ากำลังจะทำผิดศีลธรรมทำให้คนอื่นเดือดร้อน" ท่านพูดสีหน้าเศร้า ๆ

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "ผมยังไม่ได้ตัดสินใจลงไปเลยครับคุณพ่อ"

ท่านยิ้มอย่างฝืน ๆ แล้วพูดว่า "พ่อรู้ดีแต่มันยังไม่สายนักหรอก อยากให้เจ้าหูตาสว่าง ให้เจ้าเห็นเหตุการณ์เพื่อขัดเกลาจิตใจของเจ้า พ่อจึงเรียกเจ้ามา อยากจะบอกกับลูกว่า เวลาเป็นคนอยู่ในโลกมนุษย์นี้มันสั้นมาก เมื่อพ้นจากโลกมนุษย์แล้วมันเป็นเวลาที่ยืนยาวอย่างเทียบกันไม่ได้เลย พ่อจะยกตัวอย่างให้ฟัง"....

...."เมื่ออยู่ในเมืองมนุษย์นั้น เหมือนกับว่าเจ้าเพียงแต่แสดงละครเพียงฉากเดียว และการแสดงละครนี้เจ้าแสดงในเวลาอันสั้นมาก การแสดงละครชีวิตเพียงระยะ

สั้น ๆ นี้ ถ้าเราแสดงดีความดีก็จะติดตัวไปตลอด ถ้าแสดงชั่ว เราก็จะได้รับกรรมชั่วไปตลอดจนกว่าจะสิ้นกรรม พูดง่าย ๆ ก็คือ เมื่อเป็นมนุษย์อยู่นั้น ทุกคนมีสิทธิที่จะสร้างความดีและความชั่วได้เหมือนกันหมด การสร้างความดีหรือความชั่วนี้มีเพียงในโลกมนุษย์เท่านั้น ในโลกอื่นไม่มี มีแต่กรรมดีและกรรมชั่วที่สร้างไว้ในโลกมนุษย์เท่านั้นที่ตามสนอง"

ข้าพเจ้านิ่งฟังท่านอย่างเข้าใจตลอด ทั้งที่รู้สึกว่าตัวเรายังเบาและลอยไปที่ใดไม่ทราบ ที่สุดคุณพ่อยิ้มอย่างพึงพอใจ แล้วพยักมายังข้าพเจ้าบอกว่า "มาเถิดพ่อจะให้เจ้าได้ยินได้ฟังสำหรับผู้ที่รับเวรสถานเบา"

ทันใดนั้นคุณพ่อก็หันมากดบ่าข้าพเจ้าไว้ ตัวข้าพเจ้ารู้สึกว่าตกลงจากที่สูงลอยละลิ่วลงมาได้ผ่านเมฆขาวมากบ้างน้อยบ้าง แต่ก็ค่อยหมดแสงสว่างไปทุกทีจนกระทั่งมืดมิดลง ข้าพเจ้าสุดจะทนสงสัย จึงได้ร้องถามคุณพ่อ "คุณพ่อครับ คุณพ่อจะพาผมไปที่ไหนครับ"

"พ่อก็บอกเจ้าไม่ได้เหมือนกันว่าพ่อจะพาเจ้าไปไหน พ่อจะเปรียบให้ฟังว่าพ่อกำลังพาเจ้าไปสู่ใจกลางของโลก เปรียบก็เหมือนว่า เรายืนอยู่บนพื้นโลก แล้วขุดลงไป ขุดลงไป สู่ศูนย์กลางของโลกนั่นแหละ"

ความจริงข้าพเจ้าไม่มีความสบายเลยที่ต้องต่อสู้กับความมืด รู้สึกไม่มีความสุขแต่ยังอุ่นใจที่ผู้พาข้าพเจ้าไปไม่ใช่คนอื่น ท่านเป็นบิดาบังเกิดเกล้าที่เคยให้ความเมตตากรุณาแก่ลูก ๆ เคยช่วยเหลือเพื่อนบ้าน เป็นร่มโพธิ์ซึ่งให้ความร่มเย็นแก่ลูก ๆ และเวลานี้ดูท่านไม่ผิดแปลกไปกว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ฉะนั้นข้าพเจ้าไม่สู้หวาดกลัวนัก ยิ่งดิ่งลึกลงไป ยิ่งมืดขึ้นทุกที จนกระทั่งเหมือนกับว่า เอาผ้าดำมาผูกตาไว้สักร้อยชั้น ต่อมารู้สึกค่อย ๆ ช้าลงจนหยุด เสียงคุณพ่อพูดว่า

"นี่แหละลูก ที่สำหรับลงโทษสถานเบา เจ้าจงฟังดูนะ"

ข้าพเจ้าได้ยินเสียงเหมือนคนกำลังถูกขังเดี่ยว กำลังคลุ้มคลั่ง บางทีก็ร้องโวยวายบางครั้งก็ร้องโหยหวนเยือกเย็น มันเป็นกระแสเสียงของผู้ที่กำลังตกอยู่ในความทุกข์

ทรมานอย่างแสนสาหัส ข้าพเจ้าเริ่มหวาดกลัวต่อเสียงอันมีกังวาลเยือกเย็นเข้าจับหัวใจ ขนลุกชันไปทั้งตัว ขณะนั้นเกือบไม่มีความรู้สึกเป็นอย่างอื่น มีแต่ความหวาดกลัวเข้าสิงใจประการเดียว ข้าพเจ้าเกาะคุณพ่อไว้แน่น ท่านก็เอามือตบบ่าเพื่อปลอบโยนข้าพเจ้า

แล้วก็มีเสียงดังขึ้นมาอีก

"โอย ! นี่ไม่รู้กี่เดือนกี่ปีแล้ว แสงสว่างเท่ารูเข็มไม่เคยเห็น โอย ! นี่จะต้องทนทุกข์ทรมานอย่างนี้อีกสักเท่าใด ไม่ไหวแล้ว ขอให้ข้าไปเกิดเถอะ เกิดคราวหน้านี้ข้าจะไม่ก่อกรรมทำเข็ญใด ๆ อีกแล้ว ข้าเข็ดแล้ว เข็ดแล้ว – เข็ดแล้ว โอย ! ขอแสงสว่างข้าหน่อยแสงสว่าง – แสงสว่าง ฯลฯ"

ข้าพเจ้าทนฟังต่อไปอีกไม่ไหว หัวใจเกือบจะหยุด เพราะความกลัวจึงบอกคุณพ่อว่า "คุณพ่อครับ ขอให้ผมกลับเถิด ผมจะไม่ยอมทำกรรมใด ๆ ให้เดือดร้อนเบียดเบียนคนอื่นเป็นอันขาด ลูกของพ่อยังไม่เคยทำกรรมชั่วใด ๆ มาก่อน ก็ขอปฏิญาณว่าจะไม่ก่อกรรมชั่วขึ้นเป็นอันขาด"

"สาธุ ! พ่อยินดีมาก เป็นกุศลของพ่อและของลูกเอง มาเรากลับกันเถิดลูก"

ทันใดนั้น ร่างเราทั้งสองก็พุ่งสูงขึ้นทันที พุ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว ความมืดค่อย ๆ จางลง มีแสงสว่างมากขึ้นจนเห็นหมอกจาง ๆ แล้วสว่างขึ้น บัดเดี๋ยวเราก็รู้สึกว่า เราได้ขึ้นมาบนโลกแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีมากที่ได้ขึ้นมาบนพื้นโลกอีกครั้งหนึ่ง

"เอาละลูกของพ่อ ต่อไปจงสร้างแต่ความดีเถิด พ่อลาแล้ว" สังเกตเห็นท่านน้ำตาไหลซึม

ข้าพเจ้ามีความอาลัยคุณพ่อมาก หันมาจะเข้าไปกอดเท้า แต่ฉับพลันนั้นภาพของท่านก็เลือนลางจากไปทันที ข้าพเจ้าแสนอาลัยท่าน ทันใดนั้นข้าพเจ้ามองเห็นลานวัดอันกว้างใหญ่ เห็นท่านมหา ฯ กำลังเดินขึ้นกุฏิ และยังเห็นพระอีกหลายองค์กำลังออกจากโบสถ์ และแยกย้ายขึ้นกุฏิ พอรู้สึกตัวลืมตาขึ้นก็รู้ว่าหลับอยู่บนกุฏิท่านมหา ฯ นั่นเอง ท่านกำลังเปลื้องจีวร ท่านถามข้าพเจ้าว่ามานานแล้วหรือ ข้าพเจ้าลุกขึ้น

นมัสการท่านแล้วเรียนว่า มานานแล้ว หลับไปตื่นหนึ่ง ท่านบอกว่าวันนี้มีปาฏิโมกข์ จึงลงโบสถ์ช้าหน่อย ข้าพเจ้ายังตื่นเต้นต่อเหตุการณ์ที่ผ่านมาใหม่ ๆ ข้าพเจ้าสนทนากับท่านเพียงเล็กน้อย แล้วก็นมัสการลาท่านกลับ

อย่างไรก็ตาม ตอนกลับบ้านนี้จิตใจของข้าพเจ้าแจ่มใสสิ้นทุกข์สิ้นกังวล และพบกับความสว่างเป็นตัวของข้าพเจ้าเองอีกครั้งหนึ่ง จะด้วยเหตุผลกลใดก็แล้วแต่ ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อได้มีส่วนดลบันดาลให้ข้าพเจ้าไปประสพการณ์ดังกล่าว และใคร่จะเรียนให้ท่านทราบว่า ข้าพเจ้าได้ปฏิเสธการขอร้องของบุคคลนั้นไปอย่างเด็ดขาดแล้ว

มรดกชิ้นสุดท้าย

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงไม่นานนัก บิดาของข้าพเจ้าได้ถึงแก่กรรมลง เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ฐานะของครอบครัวขาดรายได้ลงอย่างกระทันหัน และนับเป็นก้าวแรกที่คุณแม่และข้าพเจ้าต้องรับผิดชอบและดิ้นรนต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว คุณแม่ได้พยายามทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อค่าครองชีพและส่งเสียให้น้อง ๆ เล่าเรียน และโดยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าต้องหยุดชะงักการเล่าเรียน แสวงหางานทำเพื่อเอารายได้มาช่วยคุณแม่เป็นค่าใช้จ่ายและส่งเสียให้น้องได้เล่าเรียนต่อไป

ชีวิตของข้าพเจ้าได้เริ่มต้น ข้าพเจ้าหมายถึงการเริ่มต้นเข้าต่อสู้กับลีลาของชีวิตในอันที่จะบุกเบิกต่อไปเพื่ออนาคตอันรุ่งเรืองแจ่มใส ซึ่งทุกคนหวังและปรารถนา เมื่ออายุของข้าพเจ้าได้ ๒๐ ปี แม้ว่าจะยังเป็นเด็กไม่พ้นวัยศึกษา แต่ความจำเป็นในเรื่องฐานะของครอบครัว บังคับให้ข้าพเจ้าต้องกระเสือกกระสนหารายได้มาช่วยเหลือทางบ้าน โปรดทราบว่าครอบครัวของข้าพเจ้ามีอยู่ด้วยกัน ๔ ชีวิต คือ มารดาของข้าพเจ้า ๑ ตัวข้าพเจ้า ๑ กับน้องชายซึ่งกำลังอยู่ในวัยเล่าเรียนอีก ๒ คนเท่านั้น เราทั้ง ๔ อาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็กซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินของเราเอง อันเป็นสมบัติที่คุณพ่อสร้างสมไว้ให้

ต่อมาข้าพเจ้าได้งานทำที่สำนักงานแห่งหนึ่ง ก่อนที่จะได้เข้าประจำทำงาน ณ สำนักงานแห่งนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งสัจจะไว้ในใจว่า จะปฏิบัติงานให้ดีที่สุดเต็มความสามารถ จะขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงาน และตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยสัจจะทั้ง ๓ ประการนี้ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าจะเป็นทางช่วยให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต เมื่อได้เข้าทำงานแล้ว ข้าพเจ้าได้พยายามปฏิบัติตนตามอุดมคติที่ตั้งไว้โดยเคร่งครัด งานทุกสิ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ผิดระเบียบข้อบังคับ ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังนายจ้าง ข้าพเจ้าทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจ ทำด้วยความอุตสาหะมานะไม่ผิดแผกจากกันเลย มีเพื่อนร่วมงานอีกหลายคนที่สังเกตได้ว่า เมื่อต่อหน้านายจ้างเขาทำงานด้วยความ

ขยันขันแข็ง พอนายพ้นไปแล้วก็วางมือคุยกัน บางทีก็นินทาตำหนิติเตียนคนอื่นหรือเพื่อนร่วมงานด้วยกัน ที่สุดบางครั้งก็เลยเอานายจ้างมานินทาถกกันสิ้นไส้สิ้นพุงไปเลย

ข้าพเจ้าทำงานอยู่ที่นี่ไม่นานนัก ก็รู้สึกตัวว่าเริ่มอยู่ในความสนใจของนายจ้าง บางครั้งสังเกตได้ว่า สายตาที่จ้องมองข้าพเจ้านั้นแฝงไว้ด้วยความเมตตาปรานี และเคยได้ยินโดยบังเอิญขณะที่ท่านสนทนาอยู่กับเพื่อนฝูงเป็นการชมเชยข้าพเจ้าว่า "เด็กคนนี้มันเอาถ่าน" ข้าพเจ้าขอสารภาพว่า เพียงถ้อยคำเท่านี้มีความหมายสำหรับข้าพเจ้ายิ่งนัก ทำให้เกิดภาคภูมิและดีใจอย่างยิ่งกว่าได้บำเหน็จรางวัล เพราะอย่างน้อยก็หมายความว่า สัจจะของข้าพเจ้าได้ส่งผลสะท้อนอย่างทันตาเห็น โดยปกติคนงานทุกคนเรียกนายจ้างผู้นี้ว่า "นาย" ฉะนั้นต่อไปนี้ ข้าพเจ้าขอใช้สรรพนามของท่านว่านายในที่ทุกแห่ง

ต่อมาอีกประมาณ ๑ ปี ข้าพเจ้ามีความจำเป็นต้องขอลาออกจากงานแห่งนี้ด้วยความเสียดายและอาลัยอาวรณ์อย่างยิ่ง แต่ทว่าเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะจะต้องเข้ารับราชการทหาร เป็นการรับใช้ชาตินับว่ามีความสำคัญเหนือสิ่งอื่น เมื่อวันที่ข้าพเจ้าไปลานายนั้น จำได้ว่าสีหน้าของท่านเผือดลงเล็กน้อย และแสดงความเสียใจที่ข้าพเจ้าต้องจากไป แต่แล้วท่านก็แสดงความยินดีที่ข้าพเจ้าจากไปเพื่อรับใช้ชาติ ตามหน้าที่ของลูกผู้ชาย ที่สุดนายได้สั่งจ่ายเงินเดือนในเดือนนั้นซึ่งยังทำไม่ครบให้เต็มตามจำนวน และยังสั่งจ่ายพิเศษเพิ่มให้อีก ๓ เดือน นั่นข้าพเจ้าถือว่าเป็นบำเหน็จที่นายให้แก่ข้าพเจ้าด้วยความกรุณาปรานีโดยแท้ ข้าพเจ้ากราบขอบพระคุณด้วยความรู้สึกอันเปี่ยมล้นด้วยกตัญญูกตเวทีต่อเมตตาจิตของท่าน

อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของข้าพเจ้าและครอบครัวในระยะนี้ต้องนับว่าอยู่ในลักษณะลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่ราบรื่นนัก รายได้ของข้าพเจ้าที่เคยช่วยมารดาต้องขาดหายไปทั้งจำนวน นับว่ามากพอสำหรับฐานะอย่างเรา ทำให้การใช้จ่ายทางบ้านฝืดเคืองตลอดจนน้องอีก ๒ คนซึ่งกำลังเรียน ต้องพลอยได้รับความลำบากไปด้วย โดยเหตุนี้เองคุณแม่จึงต้องทำงานมากขึ้นอีก ต้องลำบากตรากตรำไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เพื่อหารายได้มาจุนเจือให้พอค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้การศึกษาของน้อง ๒ คนได้ดำเนิน

ต่อไปอย่างตลอดรอดฝั่ง กระนั้นก็ดี เคราะห์กรรมไม่เคยปรานีแก่ผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นคนชั่วร้ายหรือผู้บริสุทธิ์ เพราะว่าตราบใดที่โลกนี้ยังเป็นโลกที่หนาทึบไปด้วยความทุกข์ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ตราบนั้นแต่ละชีวิตของปุถุชน ก็ย่อมประสบกับความผันแปรของชีวิตอยู่เสมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะปรากฏว่าเมื่อข้าพเจ้ารับราชการทหารได้เกือบครบปี มารดาของข้าพเจ้าได้ล้มเจ็บลง เนื่องจากต้องตรากตรำทำงานแทบไม่มีเวลาพักผ่อน ประกอบด้วยสังขารอันร่วงโรยด้วยวัยชรา อาการป่วยของคุณแม่ค่อนข้างหนัก ข้าพเจ้าเป็นห่วงท่านอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นเสมือนพระของเราสามพี่น้อง มีท่านเป็นสุดที่รักที่เคารพเพียงผู้เดียวเท่านั้น ข้าพเจ้าขออนุญาตลาต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพยาบาลมารดาได้ก็รีบตรงไปบ้านทันที เราต้องจ่ายค่ายาค่าหมอเป็นเงินจำนวนมาก และข้าพเจ้าจะอยู่พยาบาลท่านนานนักก็ไม่ได้ เนื่องด้วยกำหนดที่ได้รับอนุญาตให้ลามีเวลาจำกัด ประกอบกับมีราชการต้องปฏิบัติเป็นประจำ

ขณะที่อยู่ในกรมทหารข้าพเจ้ามีแต่ความกังวลใจในอาการป่วยของมารดา และในทุนทรัพย์ที่จะต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจนไม่เป็นอันกินอันนอน ฐานะความเป็นอยู่ของเราไม่มั่งมี ในขณะนี้เงินทองที่ได้อุตส่าห์รวบรวมเก็บหอมรอมริบไว้ได้เล็กน้อยก็ค่อย ๆ หมดไป หมดไปจนกระทั่งสิ่งของที่มีค่าในบ้านก็แทบจะไม่มีอะไรเหลือ ที่ยังเห็นอยู่เป็นชิ้นสำคัญชิ้นสุดท้ายก็คือที่ดินแปลงเล็กพร้อมด้วยตัวบ้าน ที่เราอาศัยอยู่เท่านั้น แต่เมื่อถึงคราวจำเป็นไม่มีทางอื่นที่จะได้เงินมาเพื่อสนองพระเดชพระคุณมารดาแล้ว เราก็จำเป็นต้องกระทำ นั่นคือการเอาบ้านของเราจำนองเพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายรักษาไข้ท่านผู้บังเกิดเกล้าของเรา หลังจากได้ปรึกษาหารือกันในระหว่างพี่น้องเห็นดีตกลงกันแล้ว ข้าพเจ้าก็ไปติดต่อกับนายหน้าซื้อขายจำนองบ้านและที่ดิน เมื่อปรากฏว่ามีผู้สนใจจึงนำเอาโฉนดที่ดินพร้อมทั้งแจ้งความจำนงในจำนวนเงินที่ต้องการให้ทราบ เมื่อผู้ซื้อได้ตรวจดูโฉนดและเห็นภาพบ้านแล้วก็มีความพอใจ แต่มีข้อขัดข้องที่จะไม่รับทำจำนองเพราะเขาไม่ปรารถนาจะต้องให้เกิดเป็นความฟ้องร้องเพื่อขอโอนกรรมสิทธิ์เมื่อถึงคราวขาดอายุจำนอง จะรับได้ก็แต่วิธีขายฝากเท่านั้น นอกจากนั้นท่านผู้ซื้อก็ชี้แจงพิธีการ

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการขายฝากที่ดินบ้านช่อง มีค่าปากถุงค่าดอกเบี้ย ค่าโอน ค่านายหน้าเป็นต้น เมื่อคำนวณดูแล้วเป็นค่าใช้จ่ายสูงมากพอดู ข้าพเจ้ายังไม่สามารถที่จะตกลงใจอย่างไรได้ขณะนั้น จึงต้องขอผลัดท่านเจ้าของเงินหรือผู้ซื้อไปตรึกตรองดูก่อนแล้วจะแจ้งให้ทราบภายหลัง

ข้าพเจ้าติดต่อกับผู้ซื้อรายอื่น ๆ อีกหลายแห่ง แต่ละแห่งปรากฏว่าจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายต้องเสียนั้นไม่ผิดกว่ากันเท่าใด แต่เมื่อต้องเห็นมารดาทนรับทุกขเวทนาอันเกิดจากความป่วยไข้ เป็นการทรมานและบีบคั้นจิตใจข้าพเจ้าอยู่ทุกวัน จึงคิดจะตกลง แต่มาฉุกคิดถึงความสำคัญประการหนึ่งว่า ในหน้าโฉนดนั้นชื่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ยังเป็นชื่อของมารดาทำให้ข้าพเจ้าต้องหยุดชะงักท้อใจทันที เพราะการทำสัญญาซื้อขายหรือโอนกรรมสิทธิ์นั้น จะต้องให้ท่านลงนามในใบมอบฉันทะให้ข้าพเจ้าจัดการแทน จึงลำบากใจเพราะท่านกำลังป่วยมีอาการหนักมากอยู่ ถ้าหากทราบว่า เราจะต้องนำเอาบ้านและที่ดินที่มีเหลืออยู่เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายไปขายเสียแล้ว ความป่วยไข้คงจะกำเริบเหลือกำลังที่จะเยียวยาได้ ข้าพเจ้าคะเนว่าท่านคงไม่ยอมขาย และไม่ยอมให้รักษาด้วยเงินที่ขายบ้านอย่างแน่ ๆ จะมีอยู่ทางเดียวก็คือ ผู้ซื้อจะต้องยอมรับซื้อฝากไว้โดยไม่ต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ก่อน แต่จะมีใครที่จะใจกว้างขวางพอยอมรับซื้อโดยวิธีนี้ได้ ข้าพเจ้าอับจนรู้สึกว่าบรรยากาศรอบตัวมีแต่ความมืดมนและสิ้นหวัง สิ่งที่เรียกว่าความทุกข์ยากของชีวิตหรือความคับแค้นใจอย่างสาหัส ข้าพเจ้าเพิ่งประสบรู้รสชาดในครั้งนี้เอง ข้าพเจ้าหาทางออกเรื่องที่จะหาเงินมาใช้รักษาไข้มารดาผู้บังเกิดเกล้าด้วยวิธีต่าง ๆ แต่แล้วก็มองเห็นแต่ความล้มเหลว มีแต่ความเศร้าหมองและทุกข์ระทม

...แต่แล้วในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังตกอยู่ในความมืดแปดด้าน ในบัดดลราวกับปาฏิหาริย์เหมือนมีสิ่งหนึ่งมาบันดาลใจให้นึกถึงคำว่า " นาย " นายผู้ซึ่งเคยเป็นนายจ้างของข้าพเจ้า ผู้ซึ่งเคยออกปากว่าข้าพเจ้าเป็นเด็กเอาถ่าน นายผู้นี้คงจะเป็นที่พึ่งในยามอับจนได้กระมัง ข้าพเจ้ารู้สึกลิงโลดใจขึ้นมาทันที เกิดความหวังแล้ว...แต่ความคิดที่เพิ่งดีอกดีใจนั้นต้องพลันชะงักลงอีกเมื่อนึกได้ว่า ไม่เคยเห็นนายรับจำนอง จำนำที่ดินหรือสิ่งใดเพื่อเอาดอกเบี้ยเลย... ข้าพเจ้าจะทำฉันใดดี เมื่อเกิดความรู้สึกค้านลังเลใจ

ขึ้นมาเช่นนี้ ในที่สุดไม่เห็นว่ามีทางออกทางใดจะดีไปกว่านี้ ข้าพเจ้าก็ต้องตกลงใจยอมเสี่ยงดูเป็นความหวังทางเดียวที่มีอยู่เป็นประการสุดท้ายแล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้ลาจากท่านผู้บังคับบัญชาที่กรมทหารแล้ว ก็รีบตรงไปหานายเก่าของข้าพเจ้าพร้อมด้วยโฉนดที่ดิน ปรากฏว่าท่านกำลังว่างไม่มีแขก อยู่ในห้องส่วนตัวแต่ลำพัง ข้าพเจ้าพยายามทำจิตใจให้สงบ ระงับความตื่นเต้น เข้าไปขออนุญาตพบกับท่านเป็นการส่วนตัว เมื่อได้รับอนุญาตแล้วข้าพเจ้าก็เข้าไปหา แสดงกิริยาคารวะและนอบน้อมต่อท่านเหมือนอย่างเคย

"เป็นอย่างไรบ้าง สบายดีหรือ เธอมีอะไรจะให้ฉันช่วยได้บ้าง" นั่นเป็นประโยคแรกที่นายกล่าวแก่ข้าพเจ้า

เป็นที่น่าประหลาด เพราะถ้อยคำที่กล่าวออกมาเสมือนหนึ่งท่านได้อ่านและรู้จิตใจข้าพเจ้าอย่างทะลุปรุโปร่ง ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความหวังคลายประหม่าลง แล้วข้าพเจ้าก็ฝืนใจเริ่มเรื่องข้าพเจ้าตรงไปตรงมา

ท่านนั่งฟังเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าเล่าถึงความจำเป็นและความคับแค้น หมดทางดิ้นรนที่จะหาเงินมาใช้จ่ายรักษามารดาด้วยความสนใจ เมื่อข้าพเจ้าระบายเรื่องให้ท่านฟังโดยละเอียดจบแล้ว ก็รู้สึกโล่งใจผ่านพ้นอุปสรรคไปได้เปราะหนึ่ง แต่ก็ยังอดตำหนิตนเองไม่ได้ที่ในบางข้อ บางตอน ข้าพเจ้ายังไม่สิ้นความประหม่า และไม่เคยชินต่อการอ้อนวอนขอร้องเรื่องการเงินกับใครมาก่อน จึงทำให้พูดผิด ๆ ถูก ๆ แม้กระนั้นสังเกตได้ว่า ท่านมีความเข้าใจเรื่องของข้าพเจ้าดี

นายนิ่งตรึกตรองอยู่สักครู่หนึ่งก็กล่าวว่า

"เอาเถิด ฉันตกลงใจจะให้ความช่วยเหลือเธอตามที่ต้องการ และฉันก็ไม่คิดว่าจะต้องจำเป็นไปโอนที่เกษตรอย่างผู้อื่นเขาทำกัน เพราะมันอาจจะเป็นเหตุกระเทือนใจมารดาของเธออย่างเธอว่า เอาแต่เพียงว่า เธอทำสัญญากู้ยืมเงินฉบับเดียว แล้วเอาโฉนดนี้เป็นประกัน ส่วนดอกเบี้ยก็คิดกันตามกฎหมายก็แล้วกัน เธอก็คงรู้ดีว่าฉันไม่เคยรับจำนำ จำนอง ของใครมาก่อนเลย แต่สำหรับเธอฉันจะช่วย เพราะฉันเห็นว่าเธอเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีและประวัติของเธอก็ไม่เคยเป็นคนเหลวไหล"

ข้าพเจ้าน้ำตาคลอด้วยความตื่นตันใจ เพราะอุปสรรคอันใหญ่หลวงดุจทิวเมฆทมึนที่เข้าครอบงำชีวิตของข้าพเจ้าให้จมลงในความมืดได้สูญสิ้นไปในฉับพลันทันที ข้าพเจ้าได้พบแสงสว่างอีกครั้งหนึ่งจากเมตตาจิตของนาย ผู้เป็นเสมือนหนึ่งเทพเจ้าที่กรุณายกเอาความทุกข์ออกจากอก ข้าพเจ้ากราบท่านแล้วกราบท่านอีกด้วยความปลาบปลื้มใจ และรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างจริงใจ ต่อมาไม่ช้าก็ได้รับเงินตามจำนวนที่ข้าพเจ้าต้องการ การทำหนังสือสัญญานั้นกระทำกันอย่างพอเป็นพิธี ไม่ได้มีการระบุเงื่อนไขผูกมัดแต่อย่างใด ข้าพเจ้าก็มอบโฉนดที่ดินไว้กับสัญญาตามที่ได้ตกลง ในสัญญาก็ไม่มีกำหนดว่าจะต้องไถ่ถอนคืนเมื่อใด ทั้งนี้ยิ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของนายอย่างสุดคณนา

“ เงิน ” บันดาลให้ได้ยาตามใบสั่งของแพทย์ ได้อาหารดีที่ควรแก่การบำรุงผู้ป่วยอย่างถูกต้อง เงินที่ได้จากนายเก่าของข้าพเจ้าสามารถช่วยบำบัดให้มารดาค่อย ๆ ทุเลาขึ้นเป็นลำดับจนหายป่วยในเวลาอันไม่ช้านานนัก

ข้าพเจ้าคอยรอโอกาสให้มารดาได้พักฟื้นจากอาการป่วย จนเห็นแน่ใจว่าหายเป็นปกติดีแล้ว จึงได้เรียนให้ท่านทราบเรื่องที่นำเอาโฉนดที่บ้านไปทำจำนองกู้เงินจากนายเก่ามาใช้จ่ายพยาบาลท่าน และได้ให้คำมั่นสัญญาต่อท่านว่า เมื่อข้าพเจ้าพ้นจากการรับราชการทหารแล้ว จะจัดการหางานทำเพื่อนำเอาเงินไปไถ่ถอนคืน ท่านก็ไม่ว่ากระไร ในจำนวนเงินที่ได้มาจากการกู้นั้น เมื่อใช้จ่ายเป็นค่ายาค่าหมอและการอื่น ๆ แล้ว ยังคงมีเงินเหลืออยู่อีกจำนวนหนึ่ง ข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะเอาเงินจำนวนนี้ไปลงทุนทำกิจการค้าเพื่อให้เกิดกำไร แต่ก็ยังลังเลใจอยู่ไม่อาจทำสิ่งใดเป็นการเสี่ยง คิดว่าจะรอโอกาสหาทางต่อไปก่อน พอดีวันหนึ่ง มีเพื่อนของข้าพเจ้าผู้หนึ่งมาหาด้วยอาการร้อนรน บอกว่าตัวเขากำลังเข้าที่อับจนหมดทางที่จะพึ่งใครได้แล้ว เนื่องจากได้เอาเงินที่อยู่ในความรับผิดชอบในหน้าที่การงานไปใช้ และกำลังจะถูกสำรวจบัญชี ถ้าหากถูกตรวจพบว่าเงินที่อยู่ในความรับผิดชอบขาดหายไป ก็ต้องได้รับโทษถึงจำคุก อย่างสถานเบาก็คือ “ ไล่ออก ” ข้าพเจ้าถามว่าเงินจำนวนนั้นเขานำเอาไปใช้อะไร ก็ได้รับคำตอบว่า ทั้งบุตรและภรรยาเกิดป่วยพร้อมกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาเรื่องอาการป่วยของ

บุตรและภรรยาอันเป็นสุดที่รัก แม้ว่าจะเป็นการเสี่ยงอันตรายก็จำต้องยอม ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารจับใจ เริ่มคิดถึงตัวเอง เมื่อไม่นานมานี้ข้าพเจ้าต้องประสบกับความอับจนมีทุกข์แสนสาหัสด้วยเรื่องเจ็บไข้ รสชาดของความทุกข์ทนหม่นหมองยังไม่เลือนไปจากความจำ จึงตกลงให้ความช่วยเหลือโดยเจียดเงินจำนวนหนึ่งจากที่มีเหลืออยู่นั้นให้เอาไปแก้ขัดพลางก่อน แล้วเพื่อนผู้นั้นก็อำลาจากไปด้วยความรู้สึกเบิกบานใจ คล้ายกับที่ข้าพเจ้าเคยรู้สึกมาแล้ว เมื่อได้รับความกรุณาจากนายเก่าผู้มีใจอารี

เมื่อข้าพเจ้ารับราชการทหารจนครบกำหนด ก็ได้รับการปลดปล่อยออกเป็นทหารกองหนุน ข้าพเจ้ากลับไปหานาย เมื่อเห็นข้าพเจ้ากลับมาหามีความยินดีมาก รับให้ข้าพเจ้าเข้าทำงานต่อไป แม้ว่าขณะนั้นยังไม่มีตำแหน่งว่าง ท่านก็ยังมีใจเมตตารับข้าพเจ้าไว้ทำงาน ในการเข้าทำงานครั้งนี้ นายเรียกตัวข้าพเจ้าเข้าไปรับใช้ในห้องส่วนตัวบ่อย ๆ ซึ่งบางครั้งให้พิมพ์หนังสือ บางครั้งเมื่อเลขานุการของท่านไม่ว่างข้าพเจ้าก็ได้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่แทน ข้าพเจ้าทำงานด้วยความตั้งใจและยึดมั่นในจริยาวัตรเหมือนเดิม ไม่ยอมเอาเวลาของงานไปทำธุรกิจส่วนตัวเองหรือของผู้ใด มีบางคราวข้าพเจ้ามีอาการป่วยเล็กน้อยก็พยายามอดทนไม่ยอมลาป่วย บางวันนายสังเกตเห็นว่าข้าพเจ้ามีอาการไข้ เรียกเข้าไปถาม ข้าพเจ้าเรียนนายว่า ข้าพเจ้ามีอาการผิดปกติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังพอทำงานได้ แต่นายไม่ยอม สั่งให้ข้าพเจ้ารีบไปหาแพทย์เพื่อรับการตรวจรักษา และมีคำสั่งเป็นเชิงบังคับให้ข้าพเจ้าปฏิบัติตามโดยดี และให้ลาหยุดพักผ่อนได้ตามคำสั่งของนายแพทย์ หลังจากเข้าทำงานเวลาผ่านไปอีกประมาณ ๖ เดือน ข้าพเจ้าปรึกษากับมารดาและน้อง ๆ ว่า เงินที่เหลืออยู่ครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ขอกู้มา ซึ่งในขั้นแรกตั้งใจว่าจะเอาไปทำการค้านั้น บัดนี้ยังไม่ได้ตกลงใจว่าจะทำประโยชน์ในทางใด จึงควรจะนำส่งคืนนายเสียก่อน เพื่อเป็นการลดจำนวนเงินต้นที่ขอกู้มา ดอกเบี้ยจะได้ลดลงด้วยดีกว่าจะเก็บไว้เฉย ๆ อนึ่ง ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้รับเงินจากนายมาแล้ว ก็ได้ส่งดอกเบี้ยตามกฎหมายที่ตกลงไว้ให้นายทุกเดือนโดยไม่เคยขาดเลย ตลอดจนเมื่อเข้าทำงานกับนายก็ไม่เคยนำส่งให้คลาดเคลื่อนเวลา นายก็ไม่เคยทวงถามหรือคิดหักเงินเดือนของข้าพเจ้าไว้ก่อนเลย ดังนั้นเมื่อท่านเห็นข้าพเจ้านำเงินที่เหลือจากใช้จ่ายรักษามารดาส่งคืนครึ่งหนึ่งก่อน ท่านก็ถามว่า ข้าพเจ้าหมดความจำเป็นที่จะใช้แล้วหรือ ข้าพเจ้าเรียน

ท่านว่า บัดนี้ข้าพเจ้าหมดความจำเป็นแล้ว ถ้าจำเป็นเมื่อใดก็จะกราบเรียนขอความกรุณาอีก ท่านก็ยิ้มด้วยความเมตตานำเอาใบสัญญากู้มาบันทึกสลักหลังว่า ได้รับใช้หนี้ผ่อนเงินต้นแล้วครึ่งหนึ่ง

ข้าพเจ้าจำได้ว่าวันเวลาได้ผ่านต่อมาปีหนึ่งก็แล้ว ผ่านปีที่ ๒ ก็ตาม ข้าพเจ้ายังคงอุทิศตนเองให้กับงานของนายด้วยความอุตสาหะ ขยันขันแข็ง ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยวิตกกังวลว่าใครจะเห็นจะทราบหรือไม่ ข้าพเจ้าดำเนินกิจการในหน้าที่ของข้าพเจ้าเสมอตลอดมา และในระยะ ๒ ปีนี้เอง บรรดาเพื่อนร่วมงานหลายคนต่างก็ได้รับเงินเดือนขึ้น แต่เป็นที่น่าประหลาดใจแก่บุคคลเหล่านั้นที่ได้ทราบว่า ข้าพเจ้าไม่ได้รับเงินเดือนขึ้นอย่างคนอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ประจักษ์แจ้งอยู่ว่าข้าพเจ้าปฏิบัติงานอย่างดีที่สุด เพื่อนร่วมงานบางคนที่เคยมีใจอิจฉาริษยาข้าพเจ้า ในกรณีที่นายแสดงความเมตตาปรานีเป็นพิเศษเรียกใช้สอยอย่างใกล้ชิด ก็พากันคลายหายจากการรู้สึกริษยามาเป็นความรู้สึกเมตตาสงสารแทน ในการที่ข้าพเจ้าไม่ได้รับเงินเดือนขึ้นเหมือนคนทั้งหลาย แท้จริงในจิตใจของข้าพเจ้ามิได้มีความรู้สึกเสียใจ หรือผิดหวังแต่ประการใด เพราะข้าพเจ้าแน่ใจอยู่เสมอว่า นายมีความรักใคร่ เมตตาสงสารข้าพเจ้าเป็นพิเศษ เคยให้ความอุปการะมามากพออยู่แล้ว ข้าพเจ้ายึดถือท่านเสมือนหนึ่งผู้มีคุณประหนึ่งบิดาของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าใช้เหตุผลเหล่านี้ส่งเสริมกำลังใจมิให้เกิดความท้อถอยต่อการงาน ข้าพเจ้าไม่เคยตำหนิหรือนินทาไม่ว่าเรื่องอะไรทั้งสิ้น และทำนองเดียวกัน ข้าพเจ้าก็มิได้นำเรื่องซึ่งคนอื่นนินทาไปเสนอเพื่อหาความชอบ โดยคิดเสียว่าบุคคลเหล่านั้นกระทำไปด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา นายต้องมีสติปัญญาดีพอที่จะรู้ว่าใครดีใครชั่ว มิฉะนั้นคงปกครองคนจำนวนมากให้เป็นระเบียบมิได้ ถ้าหากข้าพเจ้านำความไปฟ้อง แน่นอนเหลือเกินที่ข้าพเจ้าจะต้องมีศัตรู และยิ่งไปกว่านั้นครอบครัวของผู้ที่ถูกฟ้องมิได้รู้เห็นด้วย ก็อาจพลอยได้รับเคราะห์ในการกระทำของข้าพเจ้า จึงสงบใจปฏิบัติแต่งานในหน้าที่ของข้าพเจ้าอย่างเดียว

วันหนึ่งนายเรียกให้ข้าพเจ้าเข้าไปในห้องส่วนตัว สั่งให้ทำงานพิมพ์หนังสือพิเศษด่วน ขณะที่กำลังพิมพ์หนังสืออยู่ นายบอกข้าพเจ้าว่าจะออกไปทำธุรกิจนอก

สถานที่ให้ข้าพเจ้าอยู่ทำงานในห้องนั้นแต่ผู้เดียว แล้วนายก็ปลดเสื้อนอกจากขอแขวนเสื้อออกมาห้อยไว้ที่ไหล่แล้วก็เดินออกไป ข้าพเจ้าก็พิมพ์... ในทันใดนั้นก็เหลือบสายตาไปเห็นที่ริมประตูทางออกที่นายเพิ่งเดินออกไปเมื่อสักครู่ มีซองหนังสือบรรจุธนบัตรตกอยู่ ข้าพเจ้ามองเห็นก็เข้าใจได้ทันทีว่าเป็นของนายทำตกไว้ จึงเก็บซองธนบัตรนั้นมาวางไว้ที่โต๊ะทำงานของนาย กระทั่งบ่ายนายกลับมาเห็นข้าพเจ้ายังนั่งพิมพ์หนังสืออยู่ก็ถามว่า ยังไม่ออกไปหาอาหารรับประทานหรือ ข้าพเจ้าเรียนตอบว่า งานพิมพ์หนังสือยังไม่เสร็จ นายเลยไล่ให้ข้าพเจ้าออกไปรับประทานอาหารกลางวันเสียก่อน ข้าพเจ้ารีบรับประทานอาหารแล้วก็กลับเข้าไปทำงานต่อ เห็นนายนั่งทำงานอยู่ที่โต๊ะของท่าน นายแสดงความขอบใจที่ข้าพเจ้าช่วยเก็บซองธนบัตรไว้ให้ และบอกว่าไม่นึกว่าจะได้คืน เพราะเข้าใจว่าตกหายข้างนอกสำนักงาน ทั้งวันนี้ก็เดินไปในสถานที่หลายแห่งในท้องสำเพ็ง ไม่ทราบว่าจะทำตกที่ใด จึงเข้าใจว่าสูญหายเสียแล้ว ข้าพเจ้าเพียงแต่รู้สึกสบายใจที่ได้ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์และสัตย์ซื่อต่อผู้มีคุณ

ต่อจากนั้นไม่นาน โดยมิได้เคยคาดฝันมาก่อน นายได้ประสบอาการป่วยหนักลงอย่างกระทันหัน ข้าพเจ้าได้รับทราบด้วยความกระวนกระวายใจเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความสบายใจเลยเมื่อทราบข่าว พยายามไปถึงที่บ้าน ก็มิได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมได้ เพราะแพทย์ห้ามเยี่ยม และคนในบ้านก็คอยระมัดระวังมิให้ผู้ใดเข้าเยี่ยมหรือทำความรบกวนผู้ป่วยได้ ข้าพเจ้าต้องกลับบ้านด้วยความเป็นห่วงและผิดหวัง เกิดวิตกไปหลายอย่างหลายประการว่า ถ้าหากสิ้นนายใจอารีผู้นี้แล้ว ข้าพเจ้าคงลำบากแน่ ไม่แต่ในเรื่องงาน ยังมีเรื่องโฉนดที่บ้านซึ่งยังค้างจำนองอยู่กับท่าน ถ้าผู้ที่ได้รับมรดกจากท่านไม่มีใจเมตตาอารีเหมือนกับที่นายมีต่อข้าพเจ้า เขาก็คงจะต้องเร่งไถ่ถอนคืนเป็นแน่ ข้าพเจ้าหนักใจก็เพราะเงินจำนวนที่ยังค้างอยู่อีกครึ่งหนึ่งนั้น ข้าพเจ้าได้ให้เพื่อนยืมไปส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งคงใช้จ่ายในการป่วยของมารดาบังเกิดเกล้าและการเรียนของน้อง ๆ ในยามข้าพเจ้าไปรับใช้ชาติจึงยังเก็บเงินไม่ได้เท่าใดนัก ถ้าหากข้าพเจ้าถูกเร่งรัดให้ใช้หนี้ในเวลาเช่นนั้น ไม่ทราบว่าจะหันหน้าไปพึ่งใครได้เงินก้อนนั้นจากที่ไหนอีก

วันหนึ่งขณะที่ข้าพเจ้ากำลังทำงานอยู่ด้วยความเศร้าใจ และคอยสดับตรับฟังอาการของนายอยู่ ได้ทราบแต่ว่าอาการของท่านไม่ดีขึ้นเลย ข้าพเจ้ามีความเศร้าหมอง

และทุกข์ร้อนราวกับว่าบิดาบังเกิดเกล้าของข้าพเจ้ากำลังป่วยหนัก แต่ในขณะที่เฝ้ารอคอยข่าวคราวของนายนั่นเอง มีผู้โทรศัพท์จากบ้านนายสั่งให้ข้าพเจ้ารีบไปพบเยี่ยมนาย เนื่องจากนายต้องการพบตัว ข้าพเจ้าแทบจะโลดออกไปด้วยความดีใจที่จะได้พบนาย เพราะได้เวียนไปเยี่ยมมาหลายครั้งแล้วไม่ได้พบเลย

ในทันทีที่ถึงบ้านนาย มีผู้นำข้าพเจ้าไปที่ห้องนายนอนป่วยอยู่ ข้าพเจ้าค่อย ๆ เดินเข้าไปใกล้เตียงที่ท่านนอน มองเห็นสภาพของสังขารนายที่ถูกโรคภัยเบียดเบียนในชั่วเวลาไม่กี่วันรู้สึกว่าผ่ายผอมลงมากจนผิดตา ข้าพเจ้าสงสารท่านจนไม่สามารถกลั้นน้ำตาไว้ได้ ภายในห้องนั้นมีบุคคลอยู่อีกผู้หนึ่ง เข้าใจว่าเป็นพยาบาลคอยเฝ้าดูแลอาการ เมื่อนายเห็นข้าพเจ้าเข้าไปหายกมือโบกให้คนพยาบาลนั้นออกไปจากห้อง ให้เหลืออยู่แต่ข้าพเจ้ากับท่านเพียงสองคนเท่านั้น ต่อจากนั้นนายก็พยายามพูดด้วยเสียงอันแหบแห้งแผ่วเบาฟังไม่สู้จะได้ศัพท์ เดาเอาความได้ว่าให้ข้าพเจ้าหยิบของที่โต๊ะข้างเตียง สังเกตได้ตามมือที่ท่านชี้ไปทางโต๊ะตัวนั้น ที่นั่นเห็นมีซองกระดาษสีน้ำตาลขนาดใหญ่ผนึกครั่งเรียบร้อย เข้าใจว่าข้างในซองนั้นคงจะมีเอกสารมากมาย ข้าพเจ้าหยิบขึ้นมาดูก็เห็นหนังสือจ่าหน้าซองถึงตัวข้าพเจ้าทำให้รู้สึกงงอยู่ชั่วครู่จึงหันไปดูนาย เห็นท่านโบกมือคล้ายกับว่าให้ข้าพเจ้าเอาซองนั้นไป แล้วก็กวักมือให้ข้าพเจ้าไปใกล้ ๆ ตัวท่าน พลางพูดด้วยเสียงแผ่วเบาว่า ให้เอากลับไปอ่านที่บ้าน ในนั้นมีจดหมายของนายที่ได้เขียนไว้เมื่อล้มเจ็บใหม่ ๆ ตั้งใจว่าจะให้กับข้าพเจ้านานแล้ว ทั้งที่คอยให้มาเยี่ยมก็ไม่เห็นมาสักที ข้าพเจ้าเรียนตอบท่านว่า ข้าพเจ้าได้มาคอยขออนุญาตเข้าเยี่ยมหลายครั้งหลายหนแล้วไม่ได้รับอนุญาต ในส่วนตัวข้าพเจ้าแล้ว สำหรับคำสั่งของนายไม่ว่าการนั้น ๆ จะยากง่ายประการใด ข้าพเจ้าจะพลีตนทำให้เพื่อสนองพระคุณนายทุกสิ่งทุกอย่าง นายฟังข้าพเจ้าเข้าใจดีไม่กล่าวสิ่งใดเพียงแต่พยักหน้ายิ้มอย่างพอใจ ข้าพเจ้านิ่งพิจารณาเค้าหน้าตลอดสังขารเรือนร่างของนายแล้วรู้สึกสงสารจับใจ และคิดว่าหากสามารถรับความเจ็บปวดทรมานมาเป็นของข้าพเจ้าได้เองแล้ว ก็เต็มใจอย่างที่สุดที่จะรับมาเสียเอง เพื่อมิให้ท่านต้องทนทุกข์ทรมานกายอย่างที่แลเห็นอยู่

ทันใดนั้นนายแพทย์ประจำตัวก็เข้ามาในห้อง มีสีหน้าแสดงความไม่พอใจในการที่ข้าพเจ้าเข้ามารบกวนผู้ป่วยเป็นการฝืนคำสั่งของแพทย์ นายแลเห็นกิริยาของนาย

แพทย์เช่นนั้น ก็บอกว่าท่านต้องการพบตัวข้าพเจ้าเป็นพิเศษ สีหน้าของนายแพทย์จึงคลายความเครียดลง ข้าพเจ้าจำต้องกราบลานายกลับด้วยความอาลัยและเป็นห่วงอย่างยิ่ง

เมื่อกลับถึงบ้านก็นำซองนั้นมาดู นึกสงสัยว่าภายในนั้นจะมีเรื่องสำคัญอย่างใดเกี่ยวกับตัวของข้าพเจ้าบ้าง ความคิดของข้าพเจ้ากำลังวิตกกังวลอยู่กับการป่วยไข้ของนายเกี่ยวกับงานการบ้าง ๆ ทำให้นั่งซึมมองดูซองนั้นด้วยความรู้สึกที่เลื่อนลอยเป็นครู่ใหญ่

แล้วข้าพเจ้าก็ตะลึงไปชั่วขณะ ในนั้นมีธนบัตรจำนวนมากพร้อมด้วยโฉนดที่ดินกับใบสัญญากู้เงินที่ข้าพเจ้าทำไว้กับนายเมื่อยังรับราชการทหารอยู่ นอกนั้นยังมีจดหมายสอดอยู่ด้วยอีกหนึ่งฉบับ เมื่อค่อยคลายความตื่นเต้นลงบ้าง แล้วก็เก็บธนบัตรและใบโฉนดไว้ในซองใหญ่ตามเดิม เปิดซองจดหมายของนายออกมาอ่านทันที ในจดหมายมีใจความสำคัญบางตอน ซึ่งข้าพเจ้าคัดเลือกมาเสนอแต่เฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน ที่เป็นส่วนตัวระหว่างนายกับข้าพเจ้าได้ระงับเสีย

"ก่อนอื่นฉันขอมอบโฉนดที่ดินพร้อมทั้งสัญญากู้เงิน พร้อมทั้งดอกเบี้ยและเงินต้นที่เธอได้นำมามอบต่อฉันคืนให้กับเธอเป็นกรรมสิทธิ์ของเธอ ฉะนั้น ตั้งแต่บัดนี้ไม่มีหนี้สินเกี่ยวพันและข้อผูกมัดระหว่างกันด้วยเรื่องเงินกู้และที่ดินพร้อมด้วยบ้านของเธอกับฉันต่อไป

ฉันคิดว่าเธอคงแปลกใจ จึงขอให้เธอทราบไว้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เธอเห็นอยู่นี้เป็นรางวัลแห่งความดีที่เธอได้ประพฤติปฏิบัติ ฉันขอชมว่าเธอมีคุณลักษณะเป็นลูกที่ดีของมารดา เป็นพี่ที่ดีของน้อง ๆ เป็นคนงานที่ดีของนายจ้าง และเป็นมิตรที่ดีของเพื่อนฝูงทั่วไป การที่ฉันยกย่องว่าเธอเป็นลูกที่ดีของมารดานั้น เพราะฉันได้ทราบว่า เธอเป็นผู้มีความเคารพ ความกตัญญูต่อพระคุณของมารดาบังเกิดเกล้า เมื่อยามที่มารดาป่วยไข้ได้ความทุกข์ เธอก็ได้ทำหน้าที่ของเธอเยี่ยงบุตรที่ดี ไม่ทอดทิ้งห่างไกล คอยดูแลด้วยความเป็นห่วงใย อยู่พยาบาลรักษาจนสุดกำลัง

สำหรับความเป็นพี่ที่ดีของน้องนั้น เธอก็ได้ทำตนเป็นผู้คุ้มครองสอดส่องดูแลทุกข์สุขให้คำแนะนำและส่งเสริมให้ได้เล่าเรียนวิชาหาความรู้ คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจในการศึกษาด้วยความรักใคร่เอ็นดูน้องอย่างดีตลอดมา

สำหรับประการที่เธอทำตนเป็นเพื่อนที่ดีนั้น ฉันทราบว่าเธอไม่เคยประทุษร้ายเพื่อนผู้ใด ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อมีเพื่อนคนใดได้รับทุกข์ร้อนมาหาเธอก็ได้พยายามช่วยเหลือปลอบใจ ให้คำแนะนำที่ถูกและที่ควร เธอคงจะแปลกใจในการที่ฉันได้ทราบความเคลื่อนไหวเธออยู่ตลอดทุกระยะทั้งในหน้าที่การงาน และนอกเวลางาน มิใช่แต่เพียงฉันจะทราบความเคลื่อนไหวเฉพาะแต่ตัวเธอเท่านั้น ยังมีคนงานอื่น ๆ อีกหลายคนที่อยู่ในสายตาของฉันทั้งนอกและในเวลางาน เธอคงนึกตำหนิว่า ฉันนี้ไร้มารยาทที่ได้กระทำตนก้าวก่ายเข้าไปยุ่งในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น นอกเหนือไปจากการงานในหน้าที่และตำแหน่ง ถ้าเธอได้มีโอกาสมาเป็นเช่นที่ตัวฉันกำลังเป็นอยู่นี้ เธอจะต้องยอมเห็นใจด้วยทีเดียวว่า ผู้ที่เป็นนายจ้างรับผิดชอบต่อกิจ-การอันผลิตประโยชน์คุ้มครองความเป็นอยู่มิใช่แต่เพียงจำนวนคนงานภายใต้บังคับบัญชาเท่านั้น หน้าที่ของเขายังต้องโยงไปถึงครอบครัวของคนงานทุกคนด้วย ปกติคนงานแต่ละคนที่จะนำเอาสมรรถภาพของตนมาทำงานนั้น จำต้องมีรากฐานของความอยู่ดี กินดี ของครอบครัวเป็นพื้นก่อน ถ้าหากทางครอบครัวมีแต่ความอลเวงอันประกอบไปด้วยความไม่ปกติสุขแล้ว บุคคลผู้นั้นจะมีกำลังใจประกอบธุรการงานนั้น ๆ ด้วยสมรรถภาพอย่างดีได้อย่างไร ที่กล่าวมานี้หวังว่าเธอคงจะเข้าใจดี เพราะตัวของเธอเองเป็นตัวอย่างอยู่แล้วว่า มารดาของเธอป่วย เธอก็มีจิตใจกังวลแบ่งไปวุ่นวายด้วยการป่วย การรักษา ฯ สมรรถภาพการทำงานของเธอถูกแบ่งไปแล้ว จึงจำเป็นที่ฉันจะต้องคอยสืบเสาะช่วยเหลือคนงานที่ดีของฉันไว้ เพื่อให้เขาคลายความกังวลใจหันมาปฏิบัติงานด้วยจิตใจอันเป็นปกติ งานการในหน้าที่ก็ปราศจากการบกพร่อง ดังที่กล่าวมานี้ถ้าฉันจะนิ่งไว้ไม่บอกเธอว่าฉันทราบความเคลื่อนไหวเธอและคนงานอื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ ก็ดูว่าจะเป็นไปโดยธรรมชาติไปเสียหมด แต่ฉันมาเล็งเห็นในความดีของเธอที่เป็นสิ่งประหลาดหาได้ยากในคนงานจำนวนมาก จึงสมควรที่จะเล่าให้ทราบไว้ เพื่อเป็นอนุสติต่อไปในภายภาคหน้า เผื่อมีโอกาสได้รับเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลประโยชน์อันเนื่องด้วยบุคคลจำนวนมากอย่างที่ฉันกระทำอยู่นี้ จะได้นำเอาไปประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางต่อไป

โดยปกติธรรมดาของผู้รับผิดชอบกิจการดังกล่าวนั้น มีความเป็นอยู่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่จนเกือบจะแยกกันไม่ออกดังได้กล่าวมาแล้ว บางคนเมื่อเวลาทำงานแสดงกิริยาอาการสุภาพเรียบร้อย พอเวลาเลิกงานตอนเย็นก็แวะเวียนไปตามร้านสุรา กิริยาท่าทางก็ผิด เปลี่ยนแปรไปเป็นคนละคน เมื่อกลับถึงบ้านก็เกิดมีปากเสียงกับทางบ้าน

การเงินก็ไม่ค่อยจะพอใช้จ่ายได้ตลอดเดือนตามที่กำหนดไว้ เพราะต้องนำไปเฉลี่ยจ่ายให้ทางร้านสุราเสีย เมื่อถึงเวลาทำงานจิตใจก็มีความกังวลทุกข์ร้อนไม่มีสมาธิในการทำงาน

บางคนก็มีนิสัยเป็นนักการพนัน บุคคลประเภทนี้เป็นอันตรายมากสำหรับหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินการทองที่ตนรักษา พอถึงวันนัดแข่งม้าก็เอาเวลาที่ควรจะพักผ่อนไปเล่นการพนันม้าแข่ง เมื่อสืบดูโดยละเอียดแน่นอนแล้วก็ได้ความว่าเสียมากกว่าได้ ถ้านัดไหนเล่นได้ก็เลี้ยงเพื่อนฝูงเป็นการใหญ่ ลืมนึกถึงคราวที่เคยเสียไปในนัดก่อน ๆ เรื่องที่น่าสลดใจมากก็คือ บุคคลผู้ทำงานมีรายได้เดือนต่อเดือน ที่เป็นนักการพนันเหล่านี้ เธอลองเดาว่าเขาจะเอาเงินพิเศษที่ไหนมาใช้ในการเล่นพนัน หากว่าเขาเป็นคนร่ำรวยอยู่แล้วคงจะไม่มารับจ้างทำงานในหน้าที่ต่ำ ๆ เช่นนั้น ส่วนมากจะต้องเอาเงินรายได้ประจำเดือนที่สำหรับใช้เพื่อการครองชีพของครอบครัว เพื่อการศึกษาของบุตร เพื่อสำรองไว้ใช้ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อเงินเพื่อการดังกล่าวถูกเฉลี่ยไปใช้ในการพนันแล้ว พอเผชิญกับความจำเป็นก็ต้องพากันเดือดร้อน มิใช่แต่ตัวเองและครอบ-ครัวเท่านั้น อย่างไรเสียก็ต้องเกี่ยวพันไปถึงกิจการที่ตนทำอยู่ นอกจากความเสื่อมสมรรถภาพในการงานแล้ว ยังทำลายอนาคตของตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนี้เธอจะเห็นพ้องด้วยหรือไม่ว่า หน้าที่ของนายจ้างที่ดีต้องคอยติดตามความเคลื่อนไหวของคนงานในความรับผิดชอบของตนเอง นอกจากจะคอยหาวิธีป้องกันผลประโยชน์ของกิจการยังได้ประโยชน์ในทางชักจูงให้คนงานได้เกิดสติยับยั้งในการถลำตนสู่หายนะในห้วงอบายมุข

แต่เป็นการสุดวิสัยประการหนึ่ง ที่ฉันไม่อาจทราบถึงความคิดเห็นของเขาเหล่านั้น บางเวลาที่เขามีความไม่พอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เขาก็พากันรุมนินทากล่าวหาให้ได้รับความเสียหาย บางเวลาก็บ่นว่างานมากเกินเงินเดือน ดูคล้ายกับว่าชอบอยู่เฉย ๆ พอถึงเดือนก็ได้รับเงินเดือนเท่ากับคนอื่นก็เป็นที่พอใจ คนประเภทนี้ถ้าใช้ไปทำการอะไรที่ใกล้หูใกล้ตาก็มักจะเลี่ยงไกล เวลาที่เอาไปไกลนั้นก็มักจะไม่ได้เอาไปทำประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะพล่าเวลาให้เสียไปเปล่า ๆ เพื่อเอาเปรียบงานเท่านั้นเอง หนักเข้า

นิสัยที่มีแต่ความเกียจคร้านและเอาเปรียบงานนี้กลายเป็นสันดานยากที่จะแก้ได้ เป็นเหตุทำลายตัวเองและอนาคตอย่างน่าเสียดาย

เธอคงจะรู้ดีว่า คนที่เข้ามาขอสมัครทำงานตอนแรก ๆ ทุกคน ฉันจำเป็นต้องขอทราบผลของการปฏิบัติงานของเขากับอดีตนายจ้าง ขอการรับรองจากผู้ที่ควรเชื่อถือได้ตามสมควร ล้วนแล้วแต่ให้คำมั่นสัญญาว่าจะพลีตนเพื่องานที่มาขอสมัครทำนั้นอย่างขยันขันแข็งจะทำทุกอย่างที่สั่งให้ทำ แต่ไม่นานนักเขาก็ลืมคำมั่นสัญญา ความขยันหมั่นเพียรและคุณสมบัติอื่น ๆ ค่อยเลือนลาง และหายไปในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นบางคนก็นินทานายจ้างเก่าให้เสียด้วย นายจ้างที่มีสามัญสำนึกดีจะรีบรับบุคคลชนิดนี้เอาไว้ทำงานหรือ ขอบอกเธอตรง ๆ ว่าสำหรับฉันจะต้องขอผลัดเวลาตอบใบสมัครของเขาอย่างสุภาพ เพราะบุคคลประเภทนี้ไม่ว่าเขาจะได้นายที่ดีหรือเลว เขาจะไม่ละเว้นการนินทาได้เคยได้สืบโดยลับแล้วได้ความว่าล้วนแล้วแต่มีหนี้สินรุงรังจนล้นพ้นตัว ไม่สามารถจะหาเงินใช้หนี้ได้ ก็หาทางเปลี่ยนนายจ้างใหม่ เพราะฉะนั้นฉันจึงไม่ค่อยมีคนเช่นนี้อยู่ในวงการงานของฉัน แต่ในหมู่คนมาก ๆ จะว่าไม่มีเสียเลยก็ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คนเช่นว่านี้ย่อมเป็นภัยต่อนายจ้างที่ละเลยไม่ติดตามดูความประพฤติ จำเป็นต้องคอยสืบคอยระวังไว้ก่อนที่จะสายจนแก้ไขไม่ได้ เปรียบเหมือนอาคารตึกสูงหลาย ๆ ชั้นนั้นเป็นกิจการหรือนายผู้รับผิดชอบ ส่วนรากฐานอาคารตึกอุปมาเหมือนคนงานทั้งหลายร่วมกันค้ำจุนน้ำหนักอาคารส่วนบน หากรากฐานล่างส่วนใดส่วนหนึ่งมีอันเป็นต้องชำรุดเสียหายก็ย่อมเป็นผลให้ฐานส่วนต่าง ๆ เรรวนไปด้วย อาคารส่วนบนจะอาศัยฐานเป็นหลักอยู่ได้อย่างไร เพราะทุกส่วนทั้งบนและล่างย่อมต้องอาศัยพึ่งพากัน คนงานกับนายจ้างก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกันอย่างที่ภาษิตโบราณว่า "น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อัชฌาศัย" ต้องร่วมกันรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองแต่ละหน้าที่อย่างสำคัญที่สุดด้วยกัน รับผิดชอบมากน้อยแล้วแต่ตำแหน่ง

อนึ่ง เธอคงคิดว่า เมื่อฉันทราบดีว่ามีใครดี ใครเลวอยู่ในวงงานที่ฉันรับผิดชอบอยู่อย่างไรแล้ว เหตุไรจึงยังไม่จัดการให้เขาออกไปเสีย เพื่อหาคนที่มีความประพฤติดีกว่ามาทำงาน เป็นการที่จะได้ทั้งคนดีและเงินเดือนก็จ่ายน้อยกว่าด้วย สำหรับผู้อื่นนั้นจะทำเช่นว่าก็เป็นการถูกต้องเพื่อประสิทธิภาพของกิจการ แต่ฉันเป็นพุทธมามก ยึดมั่น

ในหลักมนุษยธรรมและเมตตาธรรม เพราะคนพวกนี้มีลูกมีเมีย บางคนก็มีแม่ที่ต้องเลี้ยงดูอุปการะในฐานที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ความประพฤติของเขาไม่น่าจะได้รับอภัย ฉะนั้น ถ้าถูกลงโทษไล่ออก ความเดือดร้อนของทางครอบครัวก็จะต้องเกิดขึ้นตามทันที อีกหลายชีวิตจะต้องรับความลำเค็ญขมขื่น ฉันไม่ปรารถนาจะให้เป็นไปด้วยการกระทำด้วยความเด็ดขาดอย่างนั้นเลย ประการแรกที่ฉันจะทำก็คือแสดงตนว่า ฉันได้รู้เห็นเหตุการณ์อันเกี่ยวกับความประพฤติของเขา และให้คำแนะนำตักเตือน เมื่อตักเตือนแล้วก็คอยสืบต่อไป โดยมากเมื่อตักเตือนแล้วก็ทำให้สำนึกตัวในความผิด กลับใจได้ และยิ่งรู้ว่าตนเองอยู่ในสายตาของผู้เป็นนายคอยดูความเคลื่อนไหวอยู่ทุกระยะก็เกิดความเกรงใจ กลับตัวกลับใจเป็นคนรักลูกรักเมีย การเที่ยวเตร่สุรุ่ยสุร่ายก็บรรเทาลงได้ เพราะได้คิดว่าถ้าต้องการว่างงานก็หมายถึงความอดอยากและลำบากด้วยประการต่าง ๆ คนเช่นนี้ควรได้รับการอภัยและสรรเสริญ

บุคคลอีกจำพวกหนึ่ง เมื่อได้รับคำตักเตือนแล้ว ไม่แต่เพียงทำเฉยไม่ยอมกลับตัว กลับซ้ำติเตียนนินทาเมื่ออยู่ลับหลังนายจ้าง บ่นว่าด้วยเรื่องร้อยแปดประการ บางคนว่าพ่อแม่ยังไม่กล้ามาว่าบังคับ คนอื่นดีวิเศษอย่างไรจะมีสิทธิ์มาบังคับได้ เขาหารู้ไม่ว่าคำตักเตือนนั้นมีความเมตตาปรารถนาดีที่มีค่าสูง เขาจะหวังได้สิ่งเหล่านี้จากใคร ถ้าหากผู้ที่เป็นพ่อแม่ก็ให้ไม่ได้ หรือเมื่อให้ก็ไม่รับ ถ้าเขาไม่ติดอยู่ในอารมณ์ฝ่ายต่ำแล้วจะเห็นคุณค่าของคำเตือน ฉะนั้น เมื่อเตือนครั้งแล้วครั้งเล่ายังไม่ได้เกิดผลดีขึ้น ฉันก็จำต้องวางใจเป็นอุเบกขา จัดการไปตามที่เห็นควรเพื่อเป็นการป้องกันหายนะของส่วนรวม ก็ต้องรับกรรมที่ตนได้ทำไว้ ส่วนผู้ที่ประพฤติดีขยันทั้งนอกและในเวลาทำงานของหน้าที่ เมื่อได้ประสบความยากลำบาก บุคคลเช่นนี้สมควรจะได้รับความอุปการะช่วยเหลือเพราะคุณงามความดีเป็นเครื่องตอบแทน

เธอเป็นผู้มีกตัญญูต่อผู้มีคุณ เอาใจใส่ดูแลมารดายามป่วยไข้ ปกครองเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่น้องด้วยความรักและเมตตา ขยันต่อการงานไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าและลับหลังนาย มีความสุจริตต่อหน้าที่ ฉันไม่ขึ้นเงินเดือนให้เธอทั้งที่เธอได้ทำงานด้วยความขยันขันแข็งมาเป็นปี ๆ เธอก็มิได้แสดงความน้อยใจ บ่นนินทาหรือลดความขยันให้น้อยลง คงทำงานด้วยความมั่นคงเช่นเดิม แม้จะมีใครมาชวนให้ร่วมนินทาเธอก็ไม่ยอมร่วม

เช่นคนอื่นบางคน ฉันรู้ดี ฉันรู้ว่าเธอเป็นผู้ที่มั่นอยู่ในความกตัญญู ดังที่ฉันเคยให้ความช่วยเหลือเมื่อมารดาป่วยขณะที่กำลังเป็นทหารอยู่ และการที่ไม่ขึ้นเงินเดือนให้ก็เพราะต้องการศึกษาจิตใจของเธอว่าจะมีความรู้สึกอย่างไร และฉันก็ทราบอยู่ว่าทางบ้านของเธอในเวลานั้นยังไม่มีความเดือดร้อนอย่างไร และเป็นการผ่อนบรรเทาความอิจฉาริษยาของผู้อื่นที่มีต่อเธอให้หมดไป หวังว่าคงจะจำได้ที่เธอเก็บซองธนบัตรที่ฉันทำตก เธอนำเอามาวางไว้บนโต๊ะทำงาน ฉันรู้ได้ว่าเธอไม่ได้เปิดดูว่าในนั้นมีอะไรอยู่บ้าง เธอเป็นคนดีที่ไม่ยอมทำตนเป็นคนสอดรู้สอดเห็นเหมือนคนอื่น เพราะฉันทำเครื่องหมายลับไว้ถ้าใครเปิดซองออกดูฉันจะต้องทราบได้ทันที ทั้งหมดนี้เป็นแผนการณ์ของฉันเหมือนกัน พฤติการณ์ของเธอเหล่านี้ทำให้ฉันมีความเอ็นดูรักใคร่เธอเหมือนลูกหลานของฉัน เพราะฉะนั้นความดีของเธอจึงควรมีรางวัลเป็นการตอบแทน ดังที่ฉันได้จัดการตามที่เธอเห็นปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ และฉันมีความสบายใจหมดห่วงเมื่อทุกอย่างที่ฉันปรารถนาได้ถึงมือของเธอโดยเรียบร้อย และฉันก็เป็นสุขใจในบั้นปลายของชีวิต และฉันจะตายอย่างเป็นสุข ฉันมั่นใจว่าฉันได้กระทำสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ฉันพอใจทุกอย่างแล้ว ประการสุดท้ายที่ฉันจะขอเธอในจดหมายนี้ก็คือ ขอให้เธอจงรักษาความดี และทำความดีไว้ให้เพิ่มพูนความดีนั้นจะสนองตลอดไป เธอก็ยังเป็นโสดอยู่ และเธอก็มีฐานะที่จะมีครอบครัวได้แล้วแต่เสียใจฉันไม่ได้มีโอกาสที่จะอยู่เห็นความเจริญของครอบครัวเธอ แต่ฉันขออวยพรให้เธอจงได้ประสบคู่ครองที่ถูกใจ มีคุณธรรมความดีเสมอด้วยตัวเธอ และจงมีความสุขความเจริญตลอดไป

จากผู้มีความรักและหวังดีต่อเธอ

ต่อจากนั้นมา ๒–๓ วัน ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งรับประทานอาหารเช้าอยู่ เสียงวิทยุภาคเช้ากำลังออกอากาศด้วยเพลงและข่าว แล้วก็ถึงบริการพิเศษต่าง ๆ ทันใดนั้นข้าพเจ้ารู้สึกเสียววูบเข้าหัวใจ ประหนึ่ง.... สายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงมา ข้าพเจ้าก็มีอาการหน้ามืดล้มจากโต๊ะอาหารลงสู่พื้น แล้วก็ปราศจากความรู้สึก....

มารู้ตัวเมื่อเห็นมารดาและน้อง ๆ มาห้อมล้อม ข้าพเจ้าไม่สนใจว่าจะเป็นใครบ้าง น้ำตาข้าพเจ้าไหลพร่างพรูอย่างสุดฝืน เหลือที่จะหักห้ามความเศร้าโศรกเสียใจ

ไว้ได้ นายได้จากข้าพเจ้าไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ นายผู้มีเมตตาปรานีไว้สำหรับไม่เฉพาะเพียงแต่ข้าพเจ้า หากแต่ความกรุณาของนายนั้นยื่นให้แก่ทุกคนที่เป็นผู้น้อยในใต้บังคับบัญชา ขอวิญญาณที่เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมอันประเสริฐจงไปสู่สุขคติเถิด ข้าพเจ้าเป็นลมเพราะได้ยินวิทยุประกาศข่าวมรณกรรมของนายผู้มีใจอารีของข้าพเจ้า มารดาและน้องต่างก็พากันร้องไห้อาลัยนาย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยรู้จักและเห็นตัวนายของข้าพเจ้าเลย แต่ทุกคนเคยรู้จักแต่ความดีที่นายได้กรุณาให้มาเท่านั้น

พอความเศร้าโศรกค่อยบรรเทาลงบ้าง ข้าพเจ้าได้ตัดสินใจแล้วก็ทรุดตัวลงกราบมารดาบอกว่า ข้าพเจ้าจะขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อบุญกุศลอันบริสุทธิ์ที่จะได้อุทิศให้แก่นาย เพราะท่านก็ได้สิ้นบุญไปแล้ว เราไม่มีโอกาสที่จะได้ตอบแทนพระคุณของท่านโดยตรงได้ ขอให้อนุโมทนาและอนุญาตให้ข้าพเจ้าได้บวชตามความประสงค์ด้วย มารดาลูบศีรษะข้าพเจ้าด้วยความรักและเอ็นดูบอกว่า ท่านเห็นชอบและอนุญาตให้ตามความประสงค์ ขออนุโมทนาด้วยเป็นอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่าข้าพเจ้าคิดดีแล้ว ถูกแล้ว ที่จะตอบแทนพระคุณนายด้วยวิธีอันสูงด้วยปัญญาอย่างนี้ ความดีที่ท่านไม่มีวันสูญสิ้น และท่านเองจะไว้ทุกข์ให้กับนายเป็นเวลา ๖ เดือน ความดีที่แล้วมาได้สนองให้ทันตาเห็นแล้ว ขอให้มีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ เถิด ข้าพเจ้าก็ก้มลงกราบรับพรของมารดาด้วยความตื้นตันใจเป็นอย่างยิ่ง

จดหมายฉบับนั้นเป็นจดหมายที่เขียนด้วยลายมือของนายครั้งหลังสุดก่อนจะถึงวาระสุดท้ายของท่าน ข้าพเจ้านำเอาบรรจุหีบอย่างดีเก็บไว้บนที่บูชาสำหรับกราบไหว้สักการบูชาแทนตัวนายของข้าพเจ้าตราบเท่าทุกวันนี้ เพราะนอกจากจะเป็นอนุสรณ์ให้รำลึกถึงนายแล้ว ยังบรรจุข้อความอันมีค่าล้นเหลือ ควรแก่การกำหนดจดจำสำหรับบุคคลทั้งที่เป็นนายจ้างและลูกจ้าง โดยเฉพาะสำหรับตัวข้าพเจ้าเอง จดหมายฉบับนี้ทรงคุณค่าอันสูงล้ำ เสมือนหนึ่งมรดกชิ้นสุดท้ายที่นายมอบไว้ให้ก่อนตาย

นึกไม่ถึง

บันทึกต่อไปนี้เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่บังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า นับเป็นเวลานานล่วงไปแล้วเกือบ ๓๐ กว่าปีก็จริง หากแต่ว่าบรรยากาศของเหตุการณ์ในครั้งกระนั้น ยังแจ่มใสอยู่ในความทรงจำกระทั่งบัดนี้ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ตอนคับขันหรือความซาบซึ้งอิ่มใจในพฤติการของบุคคลผู้หนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยคาดหวัง และที่จริงก่อนหน้านั้นได้หลงลืมเขาไปเสียนานแล้ว แต่ชีวิตเป็นสิ่งมหัศจรรย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุบัติการณ์เหล่านั้นเป็นผลพิสูจน์ต้องตาม **"สัจจะธรรม"** *ที่ว่า* **"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"** *โดยแท้ เห็นสมควรนำมาเล่าสู่ท่านผู้อ่านได้ทราบไว้ จึงขอเสนอท่านดังต่อไปนี้....*

โดยปกติวิสัยข้าพเจ้าชอบท่องเที่ยวไปในต่างถิ่น เพราะถือว่านอกจากเป็นการพักผ่อนในเวลาว่างงานแล้ว ยังได้ประโยชน์ในด้านการศึกษาเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เป็นต้นว่า ภูมิประเทศหรือดินฟ้าอากาศตลอดจนสภาพการเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น การดำรงชีพ ผลิตผลและการค้าขาย ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ข้าพเจ้าถือว่าเป็นกำไรของชีวิตทั้งนั้น โดยเหตุนี้ข้าพเจ้ากับเพื่อนอีกสองคน จึงได้กำหนดกันว่าจะเดินทางไปเที่ยวหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออกแห่งหนึ่ง ในคราวหยุดงานปลายปี ซึ่งข้าพเจ้ายังไม่เคยไปเลย

หลังจากอาหารเที่ยงวันหนึ่ง ข้าพเจ้ากับเพื่อนทั้งสองพร้อมด้วยกระเป๋าเดินทางและสัมภาระอื่นเล็กน้อยก็ไปที่ท่าน้ำราชวงศ์ ซึ่งเป็นที่จอดเรือเดินทะเลชายฝั่ง เรือลำที่เราโดยสารไปนี้เป็นเรือไม้มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก ข้าพเจ้าจำชื่อเรือไม่ได้เสียแล้ว เราทั้งสามเลือกได้ดาดฟ้าตอนหัวเรือเป็นชัยภูมิ เพราะค่อยห่างไกลจากเสียงอึกทึกโกลาหลของการขนสินค้าขึ้นบรรทุกระวาง ตลอดจนเสียงพูดคุยของเพื่อนโดยสารร่วมเรือแขกไทยจีน เราขอเช่าเตียงผ้าใบสำหรับนอนจากคนเรือได้ ๓ เตียงครบตัวคน เป็นอันว่าเราตระเตรียมพร้อมแล้วที่จะตระเวนท้องทะเลไปจนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทางของเรา

บนเรือขณะนี้ยังคงสับสนวุ่นวายอยู่ ทั้งการขนสินค้าขึ้นจากเรือลำเลียงลงบรรทุกระวาง

เรือใหญ่ และความชุลมุนของผู้โดยสารซึ่งมีสินค้าติดตัว จัดวางเข้าของตลอดจนจองที่ทางเพื่อรอนแรมไปในทะเล

เวลาประมาณ ๑๓ น. เศษ เสียงคนบนเรือร้องว่า "**จุ้นจู๊** มาแล้ว" เรามองออกไปกลางน้ำ เห็นเรือจ้างลำหนึ่งแจวมุ่งตรงมาที่เรือใหญ่ ภายในเรือมีชายจีนวัยกลางคนยืนมากลางลำ พร้อมกับชาวจีนอีก ๓–๔ คนนั่งมาด้วย บุคคลิกลักษณะของผู้ที่เรียกกันว่า "**จุ้นจู๊**" นี้ภูมิฐาน ส่อให้เห็นว่าเป็นผู้มีเงินพอกันกับมีความเฉลียวฉลาดค่อนข้างเจ้าเนื้อเตี้ย ๆ สวมกางเกงแพรดำ สวมเสื้อนอกกระดุม ๕ เม็ด ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายที่นิยมกันในสมัยนั้น เมื่อขึ้นมาบนเรือแล้ว "**จุ้นจู๊**" ก็ตรงเข้าซักถามคนจีนซึ่งเป็นพนักงานสินค้าของเรือ พูดจากันอยู่ครู่หนึ่ง ขณะนั้นกัปตันหรือนายเรือก็สั่งให้กว้านสมอขึ้น อีกครู่เดียวระฆังสัญญาณก็ดังขึ้นในห้องเครื่อง อันเป็นคำสั่งใช้เครื่องที่กัปตันส่งจากสะพานเดินเรือ เรือถอยหลังเดินหน้าอยู่สองสามครั้งก็ตั้งลำตรง แล้วใช้จักรมุ่งลงไปตามลำน้ำ เพื่อบ่ายหน้าออกทะเล ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๑๔ น. เศษ

เย็นลงไปอีกขณะที่เรากำลังเพลิดเพลินอยู่กับทิวทัศน์สองฟากแม่น้ำ ก็มีคนเรือ ๒ คนเป็นจีนคนหนึ่ง ไทยคนหนึ่ง คนจีนเป็นคนเก็บเงิน คนไทยเป็นเสมียนเขียนตั๋วโดยสารมาเก็บค่าโดยสาร เราต้องจ่ายค่าโดยสารเรือคนละ ๔ บาท ต่อมาสักครู่หนึ่ง ก็มีคนจีนอีก ๒–๓ คน ยกกะบะไม้ทาสีแดง มีกับข้าว และถังไม้ใบใหญ่ใส่ข้าวขึ้นมาวางเรียงบนดาดฟ้า คนโดยสารก็พากันเข้ายกกะบะซึ่งใส่กับข้าว พร้อมทั้งตักข้าวใส่ชามเอามาแบ่งกันรับประทาน อาหารนี้เป็นอาหารทางเรือจัดหาให้ผู้โดยสารโดยไม่คิดมูลค่าอีก อาหารมื้อนั้นมีผัดผักเปล่า ๆ สีเขียว ๑ จาน ไข่เค็ม ๑ จาน และปลานึ่ง ๑ จาน แม้ว่าอาหารมื้อนั้นจะเป็นอาหารธรรมดาที่มีราคาถูก เราก็ได้รับประทานกันอย่างเอร็ดอร่อย หลังจากอาหารมื้อเย็นแล้วเราก็นั่งชมวิวริมฝั่งเจ้าพระยาทั้งสองข้าง

เรือผ่านพระสมุทรเจดีย์เมื่อดวงอาทิตย์ลับทิวไม้ไปแล้ว เหลือแต่แสงอยู่ขอบฟ้าเบื้องตะวันตก แล้วก็ผ่านป้อมพระจุล ๆ วิ่งออกร่องสันดอน กระทั่งผ่านสถานีวัดน้ำหรือที่เรียกกันทั่วไปว่ากระโจมไฟนั้น แสงตะวันสิ้นไปแล้วแสงไฟที่กระโจมเริ่มทำงาน เปิดปิด เป็นช่วง เป็นระยะ เพื่อให้เป็นที่สังเกตและที่หมายของชาวเรือทะเลทั้งหลาย ความ

มืดของรัตติกาลปกคลุมอยู่ทั่วไปในท้องทะเลอันกว้างใหญ่ เรามองไม่เห็นฝั่งแล้ว หันมาดูทางทิศที่ตั้งของกรุงเทพ ฯ เห็นแสงไฟสว่างขึ้นจับขอบฟ้า เสียงเครื่องยนต์ที่ดังก้องอยู่เป็นจังหวะสม่ำเสมอยังคงทำหน้าที่ของมันต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่อย่างน้อยเราก็ได้ยินอยู่เป็นเวลาถึง ๔ ชั่วโมงแล้ว จึงรู้สึกค่อยชินหูขึ้นบ้าง เราต่างคนต่างเอนกายลงบนเตียงผ้าใบลักษณะเดียวกับผู้โดยสารอื่น ๆ แต่ก็มีอีกเป็นจำนวนมากที่เอนกายอยู่บนเสื่อที่ปูอยู่กับพื้นดาดฟ้า แล้วข้าพเจ้าก็หลับผลอยไปด้วยความอ่อนเพลีย

รู้สึกตัวตื่นขึ้นหลังจากที่ได้หลับไปนาน ได้ยินเสียงเอะอะ–โครมคราม ผู้โดยสารต่างพากันลุกขึ้นจัดแจงเก็บข้าวของเพื่อเตรียมตัวขึ้นบก ข้าพเจ้าเห็นตะเกียงสองดวงแขวนอยู่กลางลำเรือ จึงรีบปลุกเพื่อนทั้งสองที่ยังหลับสนิทให้ตื่นเพื่อเตรียมตัว เรือถึงท่าที่หมายปลายทางของเราแล้ว นายเรือเปิดหวูดสัญญาณเสียงดังสนั่นเพื่อให้ผู้คนที่อยู่บนฝั่งรู้ว่าเรือได้มาถึงแล้ว ต่อจากนั้นเรือก็ค่อย ๆ แล่นเข้าเทียบท่า เป็นสะพานไม้ยาวยื่นออกมาจากฝั่ง ได้สร้างเป็นสะพานไว้ยาวมากสะพานหนึ่ง สำหรับใช้เป็นท่าเรือเดินทะเลจอดเทียบ เมื่อเรือเทียบท่าเรียบร้อยแล้ว กะลาสีเรือก็ยกไม้กระดานยาวพาดต่อจากเรือไปที่ท่าเพื่อให้คนโดยสารขึ้น ผู้โดยสารบางคนเห็นดึกแล้วก็นอนค้างในเรือรุ่งเช้าจึงจะขึ้นฝั่งก็มี ผู้โดยสารที่จะขึ้นท่านรวมทั้งเราสามคน ก็จัดแจงสัมภาระขึ้นบกที่สุดเราก็เหยียบดินแดนชายทะเลแห่งนี้ ซึ่งเลือดนำเค็มเลือดของนักสู้แผ่สร้านอยู่ทุกตัวคน จนได้ขนานนามว่า " **เมืองนักเลง** "

ข้าพเจ้าว่าจ้างกุลีท่าเรือคนหนึ่ง ให้ช่วยขนสัมภาระหีบห่อกระเป๋าเดินทางของเราไปยังโรงแรมชั้นดีสักแห่งหนึ่ง เพราะทราบว่าระยะทางจากท่าเรือไปตลาดนั้นไกลไม่ใช่น้อย เราเป็นบุคคลหน้าใหม่สำหรับเมืองนี้เสียด้วย สะพานท่าเรือนั้นยาวสมชื่อจริง ๆ อาศัยแสงสว่างจากตะเกียงที่เขาจุดไว้เป็นระยะเราจึงพอเดินได้สะดวก แต่ว่าจะถึงฝั่งหรือเขตตลาดเราก็มีอันถึงกับเหงื่อออกโซมกาย จีนกุลีท่าเรือที่ขนของ ๆ เราพาเราไปที่โรงแรมแห่งหนึ่งตั้งอยู่ห่างจากท่าเรือประมาณเกือบหนึ่งกิโลเมตร จีนกุลีบอกกับพวกเราว่าเป็นโรงแรมดีที่สุดที่พอจะหาได้ในเมืองนี้ เราตกลงขอเช่าคนละหนึ่งห้อง เป็นห้องที่มีเตียงเดี่ยวสำหรับคนพักได้คนเดียว เมื่อจัดสิ่งของในกระเป๋าออกเรียบร้อยแล้ว

ก็อาบน้ำชำระร่างกายเสร็จเอาเกือบเที่ยงคืน เราจึงพากันเข้านอนและหลับได้เร็วกว่าปกติรวดเดียวตลอดคืน เนื่องจากความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมาตลอดระยะทาง

รุ่งเช้าเราตื่นนอนแล้วก็แต่งตัวออกเดินชมบ้านเมือง และหาอาหารรับประทานที่ร้านใกล้บริเวณตลาด ข้าพเจ้าจะของดไม่กล่าวถึงสภาพบ้านเมือง หรือการเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นการเสียเวลาของท่านผู้อ่าน จะขอนำท่านไปสู่เหตุการณ์อันเป็นจุดหมายและวัตถุประสงค์ของหนังสือนี้เลยทีเดียว

รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง หลังจากได้ตระเวนชมบ้านเมืองกันจนจุใจแล้ว ข้าพเจ้าก็กลับที่พักอาบน้ำชำระร่างกาย ขณะนั้นเป็นเวลาพลบค่ำ เพื่อนทั้งสองชวนจะให้ข้าพเจ้าออกไปเดินเที่ยวแถวหน้าโรงภาพยนตร์หรือโรงลิเกก็จำไม่ได้แน่ ข้าพเจ้าขอตัวหยุดพักผ่อนเข้านอนก่อน เพราะเวลากลางวันได้เที่ยวมาอย่างสุดเหวี่ยงแล้ว อ่อนเพลียมาก เมื่อทั้งสองคนเห็นว่าข้าพเจ้าไม่ตกลงไปด้วยก็พากันออกไปเที่ยวตามลำพัง ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็เข้านอนแล้วก็หลับไปเพราะความเหน็ดเหนื่อย จะหลับไปนานเท่าใดไม่ทราบมาตกใจตื่นเอาเมื่อ

เสียงทุบประตูห้องแทบจะพังทลาย เรียกให้ข้าพเจ้ารีบเปิดประตูโดยเร็ว ข้าพเจ้าผลุดลุกขึ้นมาเปิดประตู เห็นเพื่อนทั้งสองของข้าพเจ้าผลีผลามเข้ามาในห้อง... ข้าพเจ้าตกตะลึงไปชั่วครู่ เพราะเครื่องแต่งกายเปรอะเปื้อนยับเยิน หน้าตาฟกช้ำ บวมปูด แก้มโป ผมยุ่งเป็นกะเซิง ข้าพเจ้าเดาไม่ผิดว่าคงจะต้องเกิดการต่อสู้กับใครมาอย่างทรหดทีเดียว จึงรีบซักเรื่องราวทันที

คนหนึ่งก็เล่าให้ฟังอย่างเลา ๆ ว่า เมื่อเดินไปเที่ยวบริเวณหน้าโรงมหรสพบังเอิญพบหญิงผู้หนึ่งเคยอาศัยอยู่ที่บ้านกรุงเทพ ฯ แล้วก็หลบหนีไปจากบ้านพร้อมกับขะโมยเอาสิ่งของมีค่าบางอย่างติดตัวมาด้วย เมื่อมาเจอกันเข้าเช่นนั้น ในขั้นแรกก็พูดจากันด้วยดี พอถึงตอนทวงของคืนก็เกิดกลายเป็นโต้เถียงกัน ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าคงจะมีเหตุอะไรอย่างอื่นอีกหลายอย่างที่ไม่ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟัง อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นเห็นว่าเป็นการข่มขู่ รังแกผู้หญิง จึงช่วยกันกลุ้มรุมเล่นงานเพื่อนข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าไม่มีเวลาจะซักถามอะไรให้ละเอียดนัก เพราะคนทั้งสองบอกว่า ขณะนี้มีชายฉกรรจ์ล้วนท่าทางเป็นนักเลงติดตามมาจะซ้ำเติมอีก เดี๋ยวนี้กำลังดักอยู่ข้างล่าง ข้าพเจ้าจึงจัดการปิดประตูลั่นกุญแจห้อง สั่งสองคนว่าให้ดับไฟนอนอย่าส่งเสียงดัง ทำประหนึ่งว่ายังไม่กลับมาทั้งสองห้อง ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าจะต้องพึ่งบารมีตำรวจคุ้มครองป้องกันภัยเสียแล้ว แต่ตรองไปอีกทีนึกว่าน่าจะเกิดมีการเข้าใจผิดกันสักอย่าง คงจะพอปรับความเข้าใจกันได้ไม่ต้องร้อนถึงตำรวจ เฉพาะตัวข้าพเจ้าเชื่อว่านักเลงเหล่านั้นคงไม่รู้จักอีก หรือแม้แต่จะทราบว่าเรามาด้วยกัน จึงทำเดินเรื่อยลงมาชั้นล่างเพื่อสังเกตการณ์หาทางหนีทีไล่ต่อไป

ที่หน้าโรงแรมนั่นเอง ข้าพเจ้าเห็นชายฉกรรจ์หลายคนเดินเตร่มองเข้ามาในโรงแรมด้วยสายตาอันเหี้ยมกร้าว สบตาข้าพเจ้าแล้วก็มองกราดเข้าไปในโรงแรมอีก ข้าพเจ้าพยายามแสร้งทำเป็นใจเย็นเดินผ่านออกมา เสมือนหนึ่งไม่รู้ไม่ชี้กับเรื่องอะไรหมด

สักครู่หนึ่งมีชายหนุ่มและกลางคนประมาณ ๒ คนพากันขึ้นไปชั้นบนของโรงแรม สักครู่หนึ่งก็กลับลงมา ข้าพเจ้าได้ยินเสียงพูดจากกลุ่มนั้นอย่างชัดเจนว่า " ถ้าคงยังไม่กลับ ต้องคอยเล่นงานให้ได้ สอนให้มันรู้สำนึกว่า ที่บ้านเราไม่ชอบคนรังแกผู้หญิง "

ต่อมามีชายอีก ๒ คนเข้ามาถามชายกลุ่มแรกว่า

" วันนี้เกิดเรื่องอะไรกันวะ ? "

เสียงชายกลุ่มแรกคนหนึ่งตอบว่า

" มีโว้ย ! วันนี้ต้องสั่งสอนอ้ายนักเลงบางกอกเสียหน่อย "

ต่อจากนั้นก็พูดซุบซิบกันเบา ๆ แล้วชายคนหนึ่งในกลุ่มนั้นบุ้ยปากมาทางข้าพเจ้าได้ยินพอจับความได้ว่า

" เฮ้ย ! อ้ายคนที่เดินผ่านไปนั่นก็พวกมัน มันมาด้วยกันสาม เอามันเสียก่อนหรือไง " ข้าพเจ้าได้ยินดังนั้น ให้รู้สึกเสียววาบตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงขากรรไกรทันที แต่ก็ต้องทำใจดีสู้เสือ เดินอย่างเลือดเย็นผ่านไปสั่งกาแฟมานั่งดื่มอย่างไม่รู้เรื่องอย่างใดทั้งสิ้น แต่ในความคิดนั้น ค้นคว้าหาทางหนีทีไล่ต่าง ๆ ร้อยแปดประการ แต่แล้วก็มอง

ไม่เห็นทางใดปลอดโปร่งสักวิธีเดียว นึกทอดอาลัยว่าคราวนี้ช่างเข้าที่คับขันเสียจริง ๆ จะหาทางให้รอดพ้นจากอันตรายครั้งนี้ได้อย่างไร เพราะขณะนี้รอบ ๆ ตัวไม่ว่าจะเหลียวไปทางไหน พบแต่สายตาที่จ้องมาอย่างมุ่งร้ายหมายขวัญทั้งสิ้น จะมีอยู่บ้างก็น้อยคนที่มีท่วงทีเฉย ๆ แต่ก็จะหวังพึ่งอะไรจากคนเหล่านั้น ซึ่งไม่เคยรู้จักกับพวกเราจะคอยเอามือมาซุกหีบ

กาแฟที่สั่งมายังไม่ทันจะหมดถ้วย ข้าพเจ้าก็รีบสั่งน้ำเลโมเน็ดมาดื่มอีกหนึ่งขวด เพราะเห็นว่าสถานการณ์เกี่ยวกับข้าพเจ้าไม่สู้จะดีเป็นแน่แท้ ที่พอจะหวังพึ่งได้ก็คือขวดน้ำเลโมเน็ดที่พอจะเป็นเพื่อนมือในยามคับขันนี้เท่านั้น

ขณะนี้ในโรงแรมชั้นล่างที่ข้าพเจ้านั่งดื่มกาแฟอยู่ มีผู้คนแต่งกายคล้าย ๆ กันทยอยเข้ามานั่งประจำอยู่ทุกโต๊ะ ต่างก็สั่งสุราอาหารมารับประทานกัน สิ่งที่ข้าพเจ้าได้รับจากบุคคลที่เข้ามาใหม่ก็คือ สายตาอันเหี้ยมเกรียมเหมือนพวกแรก คิดไม่ตกว่าจะทำอย่างไรดี จะเดินเข้าไปพูดอย่างตรงไปตรงมา อย่างลูกผู้ชาย อย่างเปิดอกหรือตรองแล้วตรองเล่าเห็นว่าไม่สำเร็จแน่... จะพึ่งตำรวจหรือ... ข้อคิดประการหลังนี้ ช้าไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีหวังที่จะออกจากโรงแรมได้แน่ ทางเข้าทางออกมีแต่คนยืนปิดทางบ้าง นั่งขวางอยู่บ้าง ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าถูกตรึงให้นั่งอยู่กับเก้าอี้เคลื่อนไหวไปไหนไม่ได้ทั้งสิ้น จำเป็นเหลือเกินที่ต้องทนนั่งทำเป็นใจเย็นรับฟังคำเสียดสี ท้าทายต่าง ๆ นานา เพื่อจะให้ข้าพเจ้าเกิดโทสะ แต่ข้าพเจ้าทราบดีว่าเป็นการฆ่าตัวตายชัด ๆ สายตาเหล่านั้นรวมมาจุดเดียวที่ข้าพเจ้าเหมือนจะกินเลือดกินเนื้อ ด้วยความสัตย์จริง ข้าพเจ้ากลัวก็กลัว แต่ก็ต้องแสร้งทำเป็นเยือกเย็น ไม่แสดงสายตาตอบปฏิกิริยาอย่างใดเลย นิ่งฟังเสมือนหนึ่งกำลังฟังเขาเล่านิทานเรื่องสนุก ๆ ไม่เกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเลย

สมองครุ่นคิดอยู่แต่ว่า การมาเที่ยวครั้งนี้จะเป็นการหาที่เจ็บตัวของข้าพเจ้าและเพื่อนทั้งสองเสียละหรือ ? ทันใดนั้นข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงในกลุ่มใหญ่พูดพอได้ยินว่า

"ข้าจะสอนไอ้หมอนี่เสียเดี๋ยวนี้เลย เอาไหมวะ"

"เฮ้ย อย่าเพิ่งไปทำอะไรก่อน คนนี้ไม่ใช่ตัวการ เขาคงจะยังไม่รู้เรื่องอะไรก็ได้ เราต้องการแต่ไอ้สองคนนั่นเท่านั้น"

แม้ว่าคำพูดเหล่านี้จะมีความหมายต่อข้าพเจ้าอย่างใด ข้าพเจ้าก็ทำเป็นนั่งไขสือ ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่สะทกสะท้าน เรียกคนประจำโรงแรมมาถามว่า

"มีเรือที่จะออกไปกรุงเทพ ฯ เมื่อไหร่ อาเฮีย"

จีนคนรับใช้ประจำโรงแรมนี้ เมื่อแรกที่เรามาพักเป็นคนเอาอกเอาใจพวกเราดี มาในบัดนี้ความเปลี่ยนแปลงของสีหน้าพลอยบอกว่าไม่เป็นมิตรกับข้าพเจ้าเสียอีกผู้หนึ่งแล้ว

"จับยี่เตี๋ยม" นายนั่นแกตอบข้าพเจ้าห้วน ๆ

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นทุกข์และหวาดกลัว ที่ยามนี้จะหาผู้ใดเป็นมิตรพอเป็นที่พึ่งได้ยากอย่างยิ่ง แล้วก็มีเสียงเย้ยหยันตะโกนลอยขึ้น ทำให้เสียวยวาบไปตลอดสันหลัง

"ไม่มีหวังกลับเสียแล้วโว้ยพวก"

ข้าพเจ้าทำไม่สนใจในถ้อยคำนั้น รู้สึกเป็นห่วงเพื่อนสองคนที่หลบซ่อนตัวอยู่ในห้องชั้นบน เขาคงไม่ได้ยินและไม่มีโอกาสได้เห็นเหตุการณ์ที่กำลังวิกฤติจะเข้าถึงจุดเดือดขณะนี้ หากข้าพเจ้าโต้ตอบออกไปแม้แต่เพียงคำเดียว โปรดหลับตานึกดูเถิดท่านที่รัก มันจะมีอะไรนอกจากแหลก ข้าพเจ้าจะต้องแหลกเหลวคามือคาเท้าของกลุ่มมนุษย์กระหายเลือดเหล่านั้นอย่างไม่ต้องสงสัย แต่สัญชาตญาณการหนีภัยของมนุษย์ย่อมต้องกระเสือกกระสนเอาชีวิตรอดจนถึงที่สุด และทุกวิถีทาง เมื่อมีภัยมาถึงตัวถึงหากจะไม่มีทางต่อสู้อย่างใดเลย แม้เพียงรำลึกถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเชื่อ วิงวอนขอความคุ้มครองให้รอดพ้นจากอันตราย ก็ยังดีกว่านั่งตายอยู่เฉย ๆ ข้าพเจ้าก็อยู่ในลักษณะนั้น เมื่อเหตุการณ์คับขันจนมาที่สุดท้ายจึงพลันนึกถึงที่พึ่งสุดท้าย คือ "คุณพระ" ข้าพเจ้าตั้งจิตแน่วแน่อธิษฐานเสี่ยงบุญกุศล ตั้งแต่เกิดมาข้าพเจ้าไม่เคยก่อเวรกรรมให้ผู้ใดเดือดร้อน หรือแม้แต่จะมุ่งร้ายปรารถนาให้ผู้อื่นพินาศฉิบหาย ขอบุญอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย จงคุ้มครองให้ข้าพเจ้ารอดพ้นภัยอันตรายครั้งนี้ด้วยเถิด

เกือบในฉับพลันทันทีนั้นเอง ข้าพเจ้ากล่าวได้ว่าเป็นขณะอับจนที่สุดในชีวิต ก็มีชาย ๓ คนเดินเข้ามาในโรงแรม คนที่เดินนำหน้านั้น ข้าพเจ้ารู้สึกคลับคล้ายคลับคลาว่าจะเคยเห็นที่ไหนจำไม่ได้ เขาเข้ามาทักทายโต๊ะนั้นโต๊ะนี้อย่างสนิทสนมกันแซ่ไปหมด

แล้วชายคนนั้นก็หันมาพบข้าพเจ้าชะงักอยู่ไม่ถึงอึดใจ ก็เดินตรงรี่มาที่ข้าพเจ้านั่งอยู่.... ข้าพเจ้าใจหายวาบ คาดไม่ถูกว่าชายผู้นี้จะมาร้ายดีประการใด รีบหยิบขวดเลโมเน็ดมารินน้ำหวานลงแก้วจนหมดคอยที่เตรียมไว้ก่อน.....

ชายผู้นั้นเมื่อเข้ามาถึง กลับยกมือขึ้นประนมไหว้ทำความเคารพแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารีบกระทำตอบ รู้สึกได้ทันทีในบัดนั้นว่า ชายผู้นี้มีสายตาเป็นมิตรอย่างจริงใจต่อข้าพเจ้าผู้เดียวในสถานที่ ๆ กำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ร้ายดังกล่าว

"คุณจำผมได้ไหมครับ" เขากล่าวขึ้นก่อน

ข้าพเจ้าตอบว่า "ขอโทษผมเถิดครับ ผมจำคุณไม่ได้จริง ๆ แต่ในความรู้สึกนั้นดูเหมือนว่าจะเคยเห็นคุณมาแต่ก่อนที่ไหนก็จำไม่ได้"

ชายผู้นั้นหัวเราะแล้วกล่าวว่า

"คุณพบกับผมที่ร้านราชวงศ์เมื่อสองปีก่อนนี้ไงครับ นึกออกไหมครับ"

ข้าพเจ้าพยายามทบทวนความทรงจำ ระลึกถึงความหลังเก่า ๆ เมื่อ ๒ ปีก่อนโน้นในกรุงเทพ ฯ แล้ว ทั้งน้ำเสียงท่าทีตลอดจนเค้าหน้าของเขา ก็ช่วยให้ข้าพเจ้านึกออกถึงเหตุการณ์ครั้งนั้น.....

บ่ายวันนั้น.....ที่ร้านอาหารถนนราชวงศ์ไม่สู้จะมีผู้คนมากนัก เพราะเลยเวลาเที่ยงไปแล้ว มีชายผู้หนึ่งนั่งรับประทานอาหารอยู่ที่โต๊ะติดผนังห้องริมทางเข้าออกแต่ผู้เดียว แกก้มหน้าก้มตารับประทานไม่ได้มองดูใครจะเข้าจะออก กับข้าพเจ้าอีกผู้หนึ่งที่เข้ามานั่งรับประทานอยู่ในร้านนี้เป็นคนที่สอง เรานั่งห่างกันเล็กน้อย พอข้าพเจ้าสั่งอาหารเสร็จ ชายผู้นั้นก็อิ่มเรียกจีนรับใช้มาคิดเงิน แล้วก็ล้วงกระเป๋าจะควักเงินออกมาชำระค่าอาหาร ข้าพเจ้าเห็นชายผู้นั้นล้วงกระเป๋าแล้วทำท่าสะดุ้ง หน้าตาตื่น ตบกระเป๋าซ้าย กระเป๋าขวา สีหน้าซีดเผือด เพราะแกพยายามล้วงกระเป๋าที่มีอยู่บนเครื่องแต่งกายจนหมดทุกกระเป๋า ค้นหาจนสิ้นสงสัยก็ยังหาเงินไม่พบ มีเหงื่อเม็ดโตผุดขึ้นบนใบหน้าแกพึมพำเบา ๆ พอได้ยินว่า

"หายแน่ หายหมด ผมถูกล้วงกระเป๋าแน่ แย่จริง ๆ"

ข้าพเจ้าเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ก็รู้สึกสงสารและเห็นใจในโชคร้ายของชายคนนั้น จึงลุกจากโต๊ะอาหารเข้าไปหาและถามเขาว่า

" คุณรู้ตัวบ้างหรือเปล่าว่าอาจจะถูกล้วงที่ไหน หรือจะทำตกหล่นไว้ที่ใด "

" ผมสงสัยมากตอนที่เดินมาตรงหัวเลี้ยวห้างราชวงศ์ เพราะมีคนเดินสวนกระทบไหล่อย่างแรงทำให้เซไป ผมไม่นึกเลยว่ามันจะไวทายาทอะไรอย่างนั้น "

ข้าพเจ้าซักต่อไปอีกว่า " ในกระเป๋าของคุณมีเงินอยู่เท่าใด "

แกตอบว่า "ห้าร้อยบาทครับ" เดี๋ยวนี้ผมหมดตัว ค่าอาหารที่นี่ก็ไม่มีชำระ ค่าที่พักก็ยังไม่ได้ให้ ค่าเดินทางกลับบ้านก็ไม่มี ผมแย่แล้ว "

คำพูดที่รำพันออกมา และใบหน้าซื่อ ๆ ทำให้ข้าพเจ้าแน่ใจว่า คงมิใช่เล่ห์หรือมารยาอย่างใด รู้สึกสมเพชจับใจ คนเราไม่เลือกไพร่ผู้ดีเศรษฐีหรือยาจก ถ้ายังต้องเวียนว่ายอยู่ในโลกอันไม่เที่ยง ก็มีโอกาสที่จะต้องพบกับความพลาดพลั้งประสบเคราะห์กรรมได้เสมอ ข้าพเจ้ากระซิบกับแกว่า

" ไม่เป็นไรครับ ค่าอาหารของคุณขอให้คิดรวมกับโต๊ะผมเสียเลย. . .และสำหรับค่าเดินทางของคุณผมอยากจะช่วยเหลือ อย่านึกว่าเป็นการดูหมิ่น ผมขอให้คุณรับเงินจำนวนนี้ไว้ด้วย ผมยินดีช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในยามที่เคราะห์ร้าย" แล้วข้าพเจ้าก็หยิบธนบัตรจำนวนยี่สิบบาทส่งให้ ชายผู้นั้นรับเงินอย่างงง ๆ แล้วยึดมือข้าพเจ้าไว้ จ้องมองดูหน้าข้าพเจ้านิ่งอยู่เป็นครู่ แววตาที่โศรกเชื่อมและเลื่อนลอยอยู่เมื่อแรก บัดนี้มีประกายแจ่มใสเต็มไปด้วยความหวัง แม้ภายในดวงตาทั้งคู่จะหล่อเยิ้มไปด้วยอัสสุชลแห่งความปลื้มปีติ แต่ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่ามันแฝงซึ้งไว้ด้วยความกตัญญูรู้คุณอยู่ในส่วนลึกของหัวใจยากจะอธิบายให้ชัดเจนได้ ข้าพเจ้าเห็นแกนิ่งอึ้งพูดอะไรไม่ออก จึงรีบตัดบทว่า

" คุณลองนึกเค้าหน้าคนที่เดินกระทบไหล่คุณให้ได้ แล้วรีบตามไปให้พบตัวเผื่อว่าเป็นโชคของคุณ เมื่อพบแล้วก็บอกให้เจ้าหน้าตำรวจจับกุมตัวได้ก็จะได้เงินคืนถึงแม้จะมีหวังน้อยก็ควรจะลองพยายาม "

ชายผู้เคราะห์ร้ายนั้นได้พยายามถามถึงตำบลที่อยู่ของข้าพเจ้าเพื่อจะได้นำเงินมาคืนให้ ข้าพเจ้าบอกว่า ขออย่าต้องลำบากเลย ไม่จำเป็นสำหรับเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น แล้วข้าพเจ้าก็เร่งให้แกรีบออกไปตามคนร้ายต่อไป เมื่อแกหมดหวังที่จะทราบที่อยู่ของข้าพเจ้าแล้วแกก็จากไป ข้าพเจ้าจัดการชำระค่าอาหารรวมกันกับโต๊ะของข้าพเจ้าแล้วก็กลับบ้าน ต่อมาก็ลืมเรื่องราวในร้านอาหารและชายผู้นั้นเสียสนิท และไม่เคยนึกตลอดมา

นั่นคือเหตุการณ์ของชายผู้นี้กับข้าพเจ้าเมื่อ ๒ ปีก่อน ที่ได้หลงลืมไปแล้ว

บัดนี้ชายเคราะห์ร้ายผู้นั้นกำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้าข้าพเจ้า ปรากฏขึ้นมาในยามคับขันอับจนที่กำลังต้องการผู้ช่วยเหลือ ข้าพเจ้าดีใจจนพูดไม่ถูก รู้สึกเหมือนพระบนสรวงสวรรค์ทรงเมตตาประทานผู้ช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าอย่างทันเหตุการณ์ เสียงเขากล่าวต่อไปว่า

" ตั้งแต่วันนั้นผมยังไม่เคยลืมเค้าหน้าคุณที่ผมพยายามจดจำไว้เลย พอแลเห็นคุณผมก็จำได้ทันที ในวันนั้นถ้าผมไม่ได้คุณ ผมก็ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร เพราะญาติของผมที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ ที่ตั้งใจไปหาก็ย้ายไปต่างจังหวัดเสีย ผมงงจนทำอะไรไม่ถูก ไม่ทราบว่าจะไปหาใครเป็นที่พึ่งได้ " พูดแล้วก็ขอตัวไปพบกับคนในหมู่ที่กำลังกระหายเลือด จะลงประชาทัณฑ์แก่ข้าพเจ้าซึ่งไม่มีความผิด เห็นแกเดินเข้าไปพูดซุบซิบกันสักพักใหญ่ รู้สึกว่าบรรยากาศค่อยผ่อนคลาย และแจ่มใสขึ้นตามลำดับ สายตาและสีหน้าที่มองมายังข้าพเจ้าค่อยลดความเหี้ยมเกรียมดุร้ายลงจนหมดสิ้นไป บรรยากาศของความเป็นมิตรเริ่มมีเค้าขึ้นบ้าง

อีกครู่เดียวชายผู้นั้นกลับมานั่งที่โต๊ะข้าพเจ้าเล่าให้ฟังว่า มีเพื่อนไปบอกว่าคนมาจากกรุงเทพ ฯ รังแกผู้หญิงที่หน้าโรงหนัง ตนไม่ทราบว่าเป็นใครก็อยากจะมาดูหน้า เพราะผู้หญิงคนนั้นยังได้บอกว่าพวกเราเป็นพวกต้มมนุษย์ คงจะมาต้มคนในเมืองนี้ ความจริงผู้หญิงคนนี้ก็ไม่เคยรู้จักเห็นหน้ามาก่อนเลย คงจะมาจากที่อื่น และเดี๋ยวนี้ไม่ทราบว่าพักอยู่ที่ไหนด้วยซ้ำ ครั้นมาเห็นข้าพเจ้าและทราบว่ามาด้วยกันกับคนที่รังแกผู้หญิงคนนั้น เมื่อเห็นข้าพเจ้าก็จำได้ จึงคิดว่าน่าจะมีการเข้าใจผิดอะไรกันสักอย่างหนึ่งแน่

ข้าพเจ้าจึงอธิบายให้ฟังว่า หญิงคนที่เกิดเรื่องนั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นหรือเคยรู้จักมาก่อนเลย เพราะไม่ได้ร่วมทางไปด้วย เพียงแต่ได้ทราบจากเพื่อนของข้าพเจ้าคนที่มีเรื่องว่า จู่ ๆ ก็หายไปจากบ้าน ไม่หายไปตัวเปล่า ๆ ยังนำเอาสิ่งของบางอย่างอันมีค่าติดตัวไปด้วย เมื่อมาพบกันที่หน้าโรงหนัง ก็เกิดพบกันเข้าโดยบังเอิญ จะหลบก็ไม่ทันจึงต้องเผชิญหน้ากันแล้วก็พูดกันไปพูดกันมา จนฉุดกระชากลากแขนโดยพลการ ในสายตาและความรู้สึกของผู้ที่ได้แลเห็น ไม่เคยทราบความเป็นมาแต่ก่อนอย่างไรก็ต้องเข้าใจว่า คงจะรังแกผู้หญิง จึงเข้าช่วยหญิงคนนั้นหลบไปได้ เหตุการณ์ต่อจากนั้นก็คือสถานการณ์ตึงเครียดอย่างที่เห็นนี่แหละ

เมื่อชายคนนี้รู้จักกับข้าพเจ้าได้ทราบความจริงนั้น ก็ทำหน้าที่เป็นคนกลางชี้แจงเข้าใจถูกต้องแล้ว เรื่องที่เกือบจะร้ายก็กลายเป็นดีขึ้นโดยฉับพลัน เราถูกเชิญให้ไปพักบ้านของเพื่อนผู้สงบศึกผู้นั้น ข้าพเจ้าแสดงความขอบคุณแล้วขอตัวว่าอยากจะกลับกรุงเทพ ฯ ในเที่ยวเรือเที่ยงคืนวันนั้น เพื่อนผู้นั้นรู้สึกผิดหวังและเสียใจมากที่ข้าพเจ้ารีบกลับเร็วเกินไป ไม่ทราบว่าได้มาเที่ยวถึงบ้าน มิฉะนั้นเขาจะขอรับรองพาไปเที่ยวทุกหนทุกแห่งที่ข้าพเจ้าต้องการ ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณเขาอีกครั้งหนึ่งแล้วยืนยันว่าข้าพเจ้าได้ตั้งใจว่าจะกลับเรือเที่ยวนี้แล้ว จึงขอตัวไว้ในโอกาสต่อไปภายหน้า เพื่อนผู้นั้นจึงเรียกบรรดาเพื่อนฝูงชายฉกรรจ์เหล่านั้นมาให้รู้จักกับข้าพเจ้า ในฐานะที่ได้เคยให้ความอุปการะช่วยเหลือในยามเคราะห์ร้ายที่กรุงเทพ ฯ เกี่ยวกับเรื่องถูกล้วงกระเป๋า

ทุกคนเข้าแสดงความเป็นมิตรและกล่าวคำขอโทษ ข้าพเจ้าตอบด้วยอัธยาศัยไมตรี มีบางคนชมด้วยใจจริงว่า เป็นคนใจเย็น ข้าพเจ้าคิดขันอยู่ในใจ ที่จริงความหวาดกลัวมีส่วนช่วยให้ข้าพเจ้าอดทนต่อคำรุกรานและก้าวร้าวนั้นเป็นอันมาก

เราต่างสนทนากันฉันท์มิตรอยู่สักครู่ใหญ่ คนเหล่านั้นก็ลากันกลับไป เพื่อนผู้อารีแจ้งว่าจะมาส่งข้าพเจ้าที่ท่าเรือก่อนเรือออก ๑ ชั่วโมงแล้วก็ลากลับไป ส่วนข้าพเจ้ากลับขึ้นไปห้องพัก ไขกุญแจเปิดห้องที่ปิดขังเพื่อนทั้งสองคนไว้ แล้วบอกว่าได้จัดการเรื่องให้สงบเรียบร้อยไปแล้ว ทั้งสองต่างรีบชิงกันถามว่า

"คุณแจ้งความตำรวจมาจัดการแล้วหรือ"

ข้าพเจ้าลั่นหน้าปฏิเสธ แล้วก็เล่าเรื่องราวอันเป็นมาเกี่ยวกับชายคนที่ถูกล้วงกระเป๋าที่กรุงเทพ ฯ จนตลอด ทำให้เพื่อนทั้งสองคนรู้สึกโล่งใจ ต่อจากนั้นเราเตรียมบรรจุเสื้อผ้าสิ่งของลงในกระเป๋าเดินทาง เพื่อเตรียมตัวลงเรือกลับกรุงเทพ ฯ

ข้าพเจ้าก็เรียกคนรับใช้ประจำโรงแรมมาเพื่อคิดบัญชีค่าห้องพักและค่าอาหาร จีนรับใช้คนนี้ เมื่อสักครู่แสดงตนไม่ยอมเป็นมิตรให้เห็นเลย แต่ขณะนี้เปลี่ยนไปเป็นคนละคน เขายิ้มย่อง พินอบพิเทายิ่งกว่าเมื่อแรกมาเสียอีก ข้าพเจ้าบอกให้คิดบัญชีรวมทุกอย่างเพื่อจะชำระเงินให้ คนรับใช้ลงไปข้างล่างสักครู่กลับขึ้นมาแจ้งว่า ค่าห้องค่าอาหารทุกอย่างมีผู้ชำระให้หมดแล้ว ข้าพเจ้าเดาไม่ผิดว่าผู้ที่ชำระเงินให้แทนนั้นจะเป็นใครไปไม่ได้ นอกจากชายที่ข้าพเจ้าได้เคยช่วยเหลือเงินเพียงเล็กน้อยที่ร้านอาหารราชวงศ์เมื่อสองปีก่อน

ประมาณ ๒๓ น. เพื่อนผู้นั้นก็มาถึง มีสุภาพสตรีผู้หนึ่งมาด้วย เขาได้แนะนำให้ข้าพเจ้ารู้จักว่าเป็นภริยา ข้าพเจ้าแสดงคารวะตอบด้วยความยินดี ภริยาของเพื่อนผู้นั้นกล่าวขอบคุณ ที่ได้เคยมีใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือสามีของเธออย่างจริงใจว่า

" ดิฉันเคยทราบว่าคุณเป็นผู้มีใจกรุณา อยากจะรู้จักเพื่อได้ขอบพระคุณด้วยตัวดิฉันเองนานมาแล้ว เพิ่งจะได้โอกาสครั้งนี้ "

" เป็นธรรมดาครับ " ข้าพเจ้าตอบ " เมื่อใครพบผู้เคราะห์ร้ายเช่นนั้นก็ต้องช่วยเหลือ ผมคิดว่าไม่น่าจะเป็นบุญคุณใหญ่โตอะไร แม้ไม่พบกับผม ผู้อื่นพบเข้าก็คงให้ความช่วยเหลือเหมือนกัน " แล้วข้าพเจ้าก็ถือโอกาสแนะนำเพื่อนทั้งสองคนของข้าพเจ้าให้สองสามีภริยารู้จัก ข้าพเจ้ามองดูเพื่อนทั้งสองแล้วอดขำในใจไม่ได้ เพราะคนหนึ่งหน้าโปปูด อีกคนหนึ่งขอบตาเขียวเห็นถนัด ชายผู้เป็นสามีก็แสดงความเสียใจขอโทษแทนพวกที่ได้กระทำไปด้วยความเข้าใจผิด

เมื่อใกล้เวลาเรือออก คนรับใช้ก็มาขนกระเป๋าลงข้างล่าง เราพากันเดินตามลงมาเห็นมีผู้คนมายืนรออยู่ชั้นล่างหลายคน จำไม่ผิดว่าท่านเหล่านี้ คือพวกที่มาคอยอบรมสั่งสอนพวกเรา เมื่อตอนหัวค่ำ แต่บัดนี้ทุกคนได้กลับกลายเป็นมิตรที่ดีแล้ว ข้าพเจ้าสังเกตดูเห็นว่า มีบางคนที่ปรากฏริ้วรอยของการต่อสู้ ใบหน้าบวมปูด เขียวไปด้วย

เหมือนกัน นอกจากนั้นมีชลอมบรรจุเครื่องบริโภคอยู่หลายชลอม เมื่อเราออกจากโรงแรม สามีภริยาคู่นั้นพร้อมด้วยเพื่อนชาวเมืองคนอื่น ๆ อีกหลายคนก็พากันตามมาส่ง ต่างหิ้วชลอมเดินตามมาบนสะพานยาว กว่าจะถึงปลายสะพานยาวก็ร่วมครึ่งชั่วโมง

พอถึงเรือภรรยาของเพื่อนข้าพเจ้าผู้นั้นก็ฝากของให้ข้าพเจ้าสามชลอม และขอโทษที่เป็นเวลากระทันหันหาของที่เหมาะสมมาฝากให้ไม่ทัน ข้าพเจ้าตอบขอบคุณที่ทำให้ต้องลำบากโดยไม่จำเป็น และทั้งขอบคุณในการที่จ่ายค่าพักโรงแรม ค่าอาหารให้ข้าพเจ้าทั้ง ๓ คน เพื่อนผู้นั้นยิ้มและบอกว่า ยังน้อยกว่าที่ข้าพเจ้าได้เคยช่วยเหลือยามยากมาแล้วมากมายนัก สนทนากันได้อีกเพียงเล็กน้อย เรือก็เปิดหวูดสัญญาณแล้วก็สั่งปล่อยเชือก เรือค่อย ๆ เคลื่อนออกจากท่า ทิ้งแสงไฟที่สะพานท่าเรือไว้เบื้องหลังพร้อมทั้งเหตุการณ์อันน่าตื่นเต้นหวาดเสียวไว้ด้วย ทันใดก็ปรากฏตัวพนักงานเก็บค่าโดยสารก็จัดการปลุกผู้โดยสารบางคนที่กำลังหลับอยู่ให้ตื่นขึ้นชำระค่าโดยสาร พอเก็บเรื่อยมาถึงที่เรานั่งอยู่ ข้าพเจ้าก็เตรียมจะหยิบเงินค่าเรือส่งให้ แต่เป็นการน่าประหลาดที่พนักงานเรือนั้นเดินผ่านเราไปอย่างไม่สนใจ ข้าพเจ้าสงสัยเกรงว่าเขาจะลืม ต้องหยิบเงินเดินตามไปยื่นให้ก็ได้รับคำตอบว่า มีผู้ชำระเงินแทนให้แล้วทั้งสามคน ข้าพเจ้าจึงทราบได้อีกว่าเป็นการกระทำของเขาผู้นั้น ซึ่งเป็นการแสดงออกของความกตัญญูรู้คุณของเขา เราทั้งสามหลับมาตลอดทางที่เรือวิ่งอยู่ในทะเล

เราตื่นเอาตอนใกล้ย่ำรุ่ง ลุกขึ้นดูเห็นเรือกำลังผ่านวัดพระยาไกรแล้ว สักพักใหญ่ก็ถึงราชวงศ์ เรือทิ้งสมอกลางน้ำเรียบร้อย มีเรือสำปั้นจ้างมาเกาะอยู่รอบเรือใหญ่ ผู้โดยสารก็พากันทยอยลงเรือจ้างข้ามสู่ฝั่งพระนคร พร้อมด้วยข้าพเจ้าและเพื่อนทั้งสอง พอขึ้นจากเรือได้เราแยกย้ายกันกลับบ้านของตน

ข้าพเจ้ายังจดจำเรื่องนี้อยู่เสมอ และเชื่อว่าอานุภาพของผลกรรมแห่งความมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ดังที่ได้อุบัติมา ช่วยบีดเป่าให้ข้าพเจ้าพ้นจากวิกฤติการณ์ที่จวนเจียนจะเอาตัวไม่รอดอยู่แล้วได้อย่างมหัศจรรย์ยิ่ง ข้าพเจ้าเชื่อมั่นในกรรมดีจะต้องช่วยผู้ประพฤติปฏิบัติดีอยู่เสมอ ดังที่ข้าพเจ้าได้ประสบมาแล้ว

กุศลสะท้อน

เมื่อปี ๒๕๐๐ เวลาบ่ายวันหนึ่งจำไม่ผิดว่าเป็นวันอาทิตย์ ข้าพเจ้าพักผ่อนอยู่บ้าน ไม่ได้ไปไหน และเด็ก ๆ ก็ไม่ได้ไปโรงเรียน ถัดบ้านข้าพเจ้าไปเป็นปลายซอยซึ่งมีโรงเพาะถั่วงอก มีเสียงโจษกันว่ามีเด็กตกน้ำที่ข้างโรงเพาะถั่วงอก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างก็วิ่งไปดูด้วยความอยากรู้อยากเห็น เด็กในบ้านของข้าพเจ้าก็วิ่งไปดูเหมือนกัน แล้วกลับมาบอกว่า มีเด็กหญิงตกน้ำ และพอรู้ว่าตกก็งมขึ้นมาได้ เพราะบ่อขุดไว้เพื่อใช้น้ำลดถั่วพอตกลงไปก็มีคนเห็นรีบลงไปงมอุ้มขึ้นมาได้ทันที พวกญาติช่วยกันปฐมพยาบาลอยู่ยังไม่ฟื้น ข้าพเจ้าขอให้ภรรยารีบไปดู เพื่อช่วยเหลืออย่างไรได้ก็ให้รีบช่วยเหลือ สักครู่ภรรยาของข้าพเจ้ากลับมาบอกว่า ทำอย่างไรก็ยังไม่ฟื้น ข้าพเจ้าให้ความเห็นว่าควรจะรีบส่งโรงพยาบาลโดยด่วน ภรรยาข้าพเจ้าไปบอกกับญาติของเด็ก และทางญาติของเด็กก็เห็นดีด้วย ข้าพเจ้าจึงให้เอารถออกไปรับเด็กพร้อมทั้งญาติของเด็กรีบนำส่งโรงพยาบาลเด็กทันที แต่แล้วก็ได้รับข่าวสลดใจ นายแพทย์ทางโรงพยาบาลไม่สามารถจะช่วยเหลือเด็กนั้นไว้ได้ เด็กหมดลมก่อนถึงโรงพยาบาล เพราะมัวแต่แก้ไขกันเองจึงสายไปที่จะช่วยชีวิตเด็กไว้ได้

เรื่องสลดใจเช่นนี้ทำให้อดหวนระลึกถึงบุตรชายของข้าพเจ้าไม่ได้ เรื่องมีว่า เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นภายหลังเมื่อระเบิดลงหนักในพระนคร ครอบครัวที่มีบุตรมากก็อดเป็นห่วงเด็ก ๆ ไม่ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องย้ายไปให้ห่างจากจุดยุทธศาสตร์และที่ประชุมชน ข้าพเจ้ามีเพื่อนที่รักใคร่และใจอารีเสนอให้ที่พักอาศัยที่บ้านซึ่งอยู่ห่างจากชุมนุมชน อยู่อำเภอชั้นนอก ข้าพเจ้ายินดีและขอบใจเพื่อนผู้นี้ ตกลงใจย้ายไปอยู่บ้านเพื่อนผู้นั้นทันที ข้าพเจ้าได้รับความสุขสบายเหมือนบ้านของตนเอง แต่ครอบครัวของข้าพเจ้าเป็นครอบครัวใหญ่มีเด็กมาก ทั้งภรรยาของข้าพเจ้าก็เป็นคนขี้เกรงใจทั้ง ๆ ที่เพื่อนและภรรยาลูก ๆ ของเพื่อนต่างก็แสดงความยินดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ ที่เราได้ไปอยู่ร่วมด้วยทั้งครอบครัว แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้คงจะไม่ยุติลงง่าย ๆ จึงอยากหาที่ดินปลูกบ้านของตนเองสักแปลง จึงขอร้องให้เพื่อน

ผู้นั้นช่วยจัดการให้ด้วย เพื่อนและครอบครัวก็หน่วงเหนี่ยวไม่อยากให้เราย้ายจากไปเลย ข้าพเจ้าได้อ้างเหตุผลต่าง ๆ เพื่อนผู้นั้นจึงยอมหาที่ให้หนึ่งแปลง ในเวลานั้นการหาซื้อที่ดินไม่สู้ยากนัก ทั้งราคาก็ยังไม่สู้แพง และส่วนมากยังเป็นทุ่งนา ข้าพเจ้าได้ที่ตามความปรารถนาอยู่ไม่ไกลจากบ้านเพื่อนผู้นั้นนัก เมื่อตกลงเรียบร้อยแล้วข้าพเจ้าก็ถมดินล้อมรั้ว การถมดินนั้นย่อมต้องถมให้เสมอกับถนนหรือสูงกว่าถนน ก่อนจะปลูกบ้านเป็นธรรมดาของที่นา ดินนี้จะขุดถมก็เอาในเนื้อที่นา การถมย่อมต้องใช้ดินมาก เพราะฉะนั้นในที่ดินของข้าพเจ้านั้นต้องขุดเป็นบ่อใหญ่ กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๕ เมตร และลึกราว ๆ ๓ เมตร พอการถมดินเสร็จเรียบร้อย บ้านก็เกิดขึ้นพร้อมทั้งน้ำและไฟเรียบร้อย ข้าพเจ้าและครอบครัวก็ย้ายจากบ้านเพื่อนผู้นั้นมาอยู่บ้านของเราทันที

เรื่องที่จะเกิดนั้นถ้าข้าพเจ้าจำได้อย่างแม่นยำ คือวันอาทิตย์เวลาประมาณ ๑๕ น. เศษ เป็นเวลาคนครัวจะทำกับข้าว การที่จะไปทางครัวนั้นต้องเดินผ่านท่าน้ำทางหลังบ้านริมบ่อก่อนที่จะถึงครัว แม่ครัวได้เดินผ่านท่าน้ำ ทันใดนั้นได้เหลือบไปกลางบ่อก็เห็นผ้าอะไรขาว ๆ ตกอยู่กลางบ่อและปริ่ม ๆ น้ำ จึงเข้าใจว่าผ้าที่ตากไว้บนราวนั้นตกลงไป แต่ก็อดนึกไม่ได้ว่าผ้าบนราวทุกผืนนั้นก็ไม่หนีบยากที่จะตกลงไปในบ่อได้ ทำให้สงสัยรีบหาไม้มาเขี่ยผ้าที่เห็นอยู่กลางบ่อ โดยยืนอยู่ที่สะพานท่าน้ำ

ทันทีที่ปลายไม้ถูกผ้าน้ำกระเพื่อมก็ตกใจร้องเสียงหลง เพราะปรากฏว่าไม่ใช่ผ้าธรรมดา เป็นเสื้อเด็กและเด็กคนหนึ่งอยู่ในเสื้อนั้นคว่ำหน้า เมื่อถูกเขี่ยก็มองเห็นผมและศีรษะของเด็กจึงร้องโวยวายด้วยความตกใจ ภรรยาของข้าพเจ้าพอได้ยินว่าเด็กตกน้ำก็นึกถึงลูก ๆ ตกใจจนออกประตูไม่ถูก เมื่อออกมาได้ก็ร้องโวยวายเหมือนไฟไหม้ทำให้เพื่อนบ้านตกใจรีบวิ่งเข้ามาในบ้าน บางคนก็กระโดดลงไปอุ้มเด็กซึ่งกำลังลอยอยู่ขึ้นมาทำปฐมพยาบาล เอาเด็กขึ้นใส่บ่าวิ่งรอบ ๆ สนามเพื่อให้น้ำออกจากท้องทางปากมีทั้งน้ำและข้าวออกมาเป็นเม็ด ๆ แสดงว่าท้องยังไม่ทันย่อยเหมือนว่าเคี้ยว ๆ แล้วก็คายออกมา บังเอิญเพื่อนผู้หนึ่งมีญาติเป็นนางพยาบาลได้มาช่วยผายปอด และช่วยเหลือพยาบาลเท่าที่จะนึกได้ เวลานั้นเพื่อนและเพื่อนบ้านได้มาอยู่เต็มบ้าน เพราะทุกคนต่าง

เป็นห่วงและช่วยเหลืออย่างจริงใจ ในขณะนั้นข้าพเจ้าไม่อยู่บ้าน มีเพื่อนผู้หนึ่งได้นำรถออกตามข้าพเจ้าในพระนครจนพบตัว เมื่อทราบเรื่องก็มิได้รอช้ารับหมอไปบ้านทันที

เมื่อกลับถึงบ้านก็ได้ทราบว่าบุตรของข้าพเจ้ารู้สึกตัว แต่ยังไม่ยอมลืมตา คำแรกที่พูดออกมาก็คือ " พ่อ " เวลานั้นข้าพเจ้ายังกลับไม่ถึงบ้าน เพื่อนผู้ที่ได้เคยให้ข้าพเจ้าอาศัยบ้านนั้นได้เข้าไปอุ้มและปลอบใจบุตรข้าพเจ้า และแสดงเป็นพ่อแทนตัวข้าพเจ้า สามารถปลอบเด็กให้หายกระวนกระวายไปได้หลายครั้ง เมื่อข้าพเจ้าไปถึงบ้านก็เห็นเพื่อนที่รักใคร่นับถือมาอยู่ในบ้านของข้าพเจ้าต่างมีสีหน้าเศร้าตาม ๆ กัน ทุกคนแสดงความเป็นห่วงเด็กเหมือนลูกหลานของเขาเอง ข้าพเจ้าเองมีความปลาบปลื้มอดที่จะนึกขอบพระคุณเสียมิได้ ข้าพเจ้ามีความปลื้มใจที่สุดที่เห็นลูกฟื้นขึ้นมาได้ นายแพทย์ฉีดยาบำรุงหัวใจให้ ๑ เข็ม ให้พักผ่อนพอสมควรก็จะหายเป็นปกติในไม่ช้า เพื่อนผู้ซึ่งอยู่ในที่นั้นก็แสดงความดีใจที่เด็กนั้นได้ปลอดภัย ทุกคนยิ้มแย้มขึ้นมาได้

ต่อมาทุกสิ่งทุกอย่างก็เรียบร้อยเป็นปกติทุกประการ เด็กที่ตกน้ำบุตรข้าพเจ้าผู้นี้เป็นบุตรคนที่ ๔ ของข้าพเจ้ากับภรรยา ซึ่งมีอายุเพียง ๔–๕ ขวบ ทราบความละเอียดภายหลังว่า แกรับประทานอาหารเที่ยง แล้วก็ไปล้างมือที่ท่าน้ำ พอลงกระไดจะล้างมือหัวก็ขมำลงไปในบ่อ ต่อจากนั้นก็ไม่รู้สึกตัวอะไร เมื่อข้าพเจ้ามาคำนวณดูระยะที่กินอาหารเที่ยงเสร็จคงประมาณเวลา ๑๒.๓๐ ไม่เกิน ๑๓.๐๐ น. แล้วเมื่อพบเวลาลอยขึ้นมานั้นบ่าย ๓ โมงกว่า เมื่อคิดระยะที่ตกลงไปในบ่อกับระยะที่พบนั้นไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย แต่แล้วก็ไม่ตาย ภรรยาข้าพเจ้ากลัวจะถูกดุว่าไม่ดูแลลูกทำให้ลูกตกน้ำ แต่ข้าพเจ้าไม่ได้ปริปากพูดถึงเรื่องนี้เลย เพราะสิ่งที่ได้เป็นไปนั้นเป็นบทเรียนที่สูงอยู่แล้ว และบ่อนั้นอยู่หลังบ้านส่วนมากเด็ก ๆ มักจะอยู่หน้าบ้าน และเมื่อหลังอาหารเที่ยงแล้วทุกคนก็เข้านอน ตามปกติวันธรรมดานั้นข้าพเจ้าจ้างครูมาสอนเพื่อทบทวนหนังสือ มีเด็ก ๆ มาเรียนที่บ้านข้าพเจ้า แต่วันนั้นเป็นวันหยุดเรียน

ข้าพเจ้าอดคิดไม่ได้ เหตุที่บุตรข้าพเจ้าตกน้ำแล้วก็ยังมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นอันตรายเช่นนี้ แล้วข้าพเจ้าก็หวนคิดถึงเมื่อครั้งข้าพเจ้าอายุราว ๒๕ ปี ข้าพเจ้ากับแม่ของ

เด็กตกน้ำผู้นั้นได้ยินสนทนากันอยู่ที่ริมคลองแห่งหนึ่ง มีน้ำไหลเชี่ยวออกมาจากใต้สะพาน ขณะที่เรายืนคุยกันอยู่นั้น สายตาของข้าพเจ้ามองดูน้ำกำลังไหลออกมาจากใต้สะพาน ทันใดนั้นเห็นมือเล็ก ๆ ชูขึ้นเหนือน้ำแวบเดียวก็จมลงไหลตามกระแสน้ำไป สัญชาตญาณให้นึกถึงว่าเด็กตกน้ำ ใจเร็วเท่าความคิด ข้าพเจ้ารีบกระโจนลงในคลองทันที หมายตากำหนดระยะของกำลังน้ำที่จะพัดพาไป แต่เป็นบุญเหลือเกิน ข้าพเจ้าว่ายน้ำไม่นานนักก็ควานหาเด็กพบ รีบอุ้มว่ายทวนน้ำเข้าหาฝั่ง รู้สึกดีใจที่ร่างกายเด็กยังมีความอุ่นและยังหายใจ เมื่อข้าพเจ้าพาเด็กว่ายน้ำเข้าถึงท่าก็มีประชาชนมายืนออกันอยู่เต็มท่าน้ำ ข้าพเจ้าได้ส่งเด็กให้พลเมืองดีผู้หนึ่ง แล้วขอร้องให้นำไปส่งตำรวจเพื่อจัดการหาพ่อแม่ของเด็กต่อไป ส่วนข้าพเจ้าเมื่อหมดหน้าที่แล้วก็รีบกลับบ้านเพื่อเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเพราะเปียกปอนหมด ส่วนเด็กนั้นจะชื่ออะไรอยู่ที่ไหน เป็นลูกใคร ข้าพเจ้ามิได้ติดตามและข้าพเจ้าไม่ทราบตลอดจนทุกวันนี้ ข้าพเจ้าคิดว่า อานิสงส์ที่ข้าพเจ้าได้ช่วยชีวิตเด็กผู้นั้นไว้ ผลได้สนองให้บุตรของข้าพเจ้าตกน้ำจึงไม่เป็นอันตราย จะผิดถูกอย่างไรข้าพเจ้าต้องขออภัยด้วย ส่วนเพื่อนฝูงที่ได้กรุณาช่วยเหลือ ข้าพเจ้าอดที่จะนึกขอบคุณอย่างยิ่งไม่ได้

โดยเฉพาะเพื่อนที่ได้กรุณาให้ที่พักอาศัยในยามสงครามกับข้าพเจ้าและครอบครัวข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมเลย และคิดว่าจะเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลของข้าพเจ้ารุ่นหลังจะได้ทราบได้ ท่านผู้นั้นคือ "*คุณตุ๊ วัชราธร*"

ทานชีวิต

เมื่อก่อนหน้า พ.ศ. ๒๔๙๕ เล็กน้อย ข้าพเจ้ามีกิจธุระทางถนนเยาวราช ได้เดินผ่านไปแถวเจ็ดชั้น บังเอิญสายตามองไปเห็นคนมุงดูอยู่หน้าร้านแห่งหนึ่ง ข้าพเจ้าเป็นคนอยากรู้อยากเห็น จึงเดินไปชะโงกดูกับเขาบ้าง ก็ได้ทราบว่า จีนขายเต่าคนหนึ่งกำลังอธิบายเรื่องเต่าเป็นภาษาจีน ข้าพเจ้าถามจีนที่ยืนดูอยู่ก่อนว่าเขาพูดอะไรในเรื่องเต่า เพราะมองเห็นเต่าตัวหนึ่งนอนหงายอยู่กับพื้นซีเมนต์หน้าร้านค้านั้น ที่ตัวมีอักษรเข้าใจว่าถูกจารึกลงไปด้วยเหล็กแหลม จีนผู้ถูกถามนั้นคงจะพูดไทยไม่ได้มากนัก เพียงแต่ว่า **"เต่าพะ ๆ"** ข้าพเจ้าชักสงสัยที่จีนคนนั้นเรียกเต่าพระ จึงแหวกคนเข้าไปดูเต่าตัวที่หงายท้องอยู่ เต่าตัวนั้นเป็นเต่าขนาดกลางที่ท้องจารึกเป็นตัวอักษรอยู่เต็ม ข้าพเจ้าจึงขอจีนหยิบออกมา แหวกคนให้แสงสว่างส่องให้เห็นตัวอักษรชัดเข้า จึงได้เห็นว่า ตัวอักษรนั้นบางตัวเลือนลางเต็มที แต่ก็ยังพอจะอ่านออกมีใจความว่า

"ถ้าผู้ใดพบเต่าตัวนี้อย่าได้ฆ่า โปรดกรุณานำมาให้ที่บ้านเลขที่....... ถนน..........ตำบล.......ถ้าผู้ใดรู้แล้วทำอันตรายกับเต่าตัวนี้ จงประสบภัยพิบัติทั้งปวงด้วย"

เมื่อข้าพเจ้าทราบข้อความนี้แล้ว จึงได้บอกกับจีนเจ้าของเต่าว่า ควรจะนำเต่าตัวนี้ไปให้เจ้าของเดิมตามตำบลบ้านที่จารึกอยู่กับที่ท้องเต่านี้ คงจะได้รับรางวัลค่าป่วยการอย่างแน่นอน และพยายามอธิบายให้ฟัง แต่รู้สึกว่าจีนขายเต่าตัวนั้นไม่ค่อยสนใจ เขาอยากจะขายเต่าตัวนี้ให้พ้น ๆ ไปเท่านั้น ซ้ำยังบอกว่าไปไกลและยังไม่รู้ว่าจะพบบ้านหรือไม่ ถ้าหากพบแล้วก็ไม่แน่ว่าจะได้รางวัลคุ้มกันหรือเปล่า เมื่อไม่มีใครซื้อจริง ๆ เขาก็จะนำไปฆ่ากินเอง เขาว่าได้เต่ามาหลายตัว ทุกตัวขายไปหมดเหลือแต่ตัวนี้ คนซื้อเห็นเป็นเต่าประหลาดมีตัวอักษรอยู่ในตัว ชาวจีนจึงไม่กล้าซื้อไปกิน

เมื่อข้าพเจ้าชี้แจงให้คนขายนำไปให้เจ้าของเดิมไม่สำเร็จ ข้าพเจ้าคิดว่าควรซื้อเสียเองแล้วปล่อยลงน้ำไปดีกว่า เมื่อคิดแล้วก็ตกลงรับซื้อเต่านั้นไว้เป็นมูลค่า ๓๐ บาท รู้สึกว่าจีนผู้ขายเต่านั้นยินดีมากที่ขายเต่าตัวนั้นไปได้ เมื่อซื้อแล้วนำมาบ้าน คนทางบ้านข้าพเจ้าต่างพากันแปลกใจนึกว่าข้าพเจ้าคงจะทำการปาณาติบาตกรรมแน่ ข้าพเจ้าจึงได้อธิบายให้ฟังก็หายความเข้าใจผิด ต่อไปนี้ก็เป็นปัญหาที่ข้าพเจ้าจะนำไปปล่อยที่ไหนดี จะไปปล่อยที่บ่อในบ้าน ในวัด หรือแม่น้ำ ซึ่งจะเป็นที่ปลอดภัย เมื่อขบปัญหานี้ไม่ตกจึงคิดว่าควรนำไปให้ท่านเจ้าของเดิมดีกว่า

ต่อมาอีกวันหนึ่งข้าพเจ้าก็ได้นำเต่าตัวนั้น ตรงไปยังบ้านที่จารึกไว้ การหาบ้านไม่ยากนัก เพราะได้ปรากฏแจ้งชัดอยู่แล้ว ลักษณะบ้านนั้นรู้สึกว่าท่านเจ้าของบ้านเป็นผู้มีอันจะกินผู้หนึ่งในย่านนั้น เมื่อข้าพเจ้าได้กดกริ่งหน้าบ้านสักครู่หนึ่ง ก็มีเด็กหญิงรุ่นผู้หนึ่งออกมาเปิดประตูถามว่ามาหาใคร ข้าพเจ้าบอกว่ามาหาเจ้าของบ้าน

เด็กผู้นั้นนำข้าพเจ้าไปรออยู่ในห้องรับแขก สักครู่หนึ่งท่านเจ้าของบ้านก็เดินเข้ามา ข้าพเจ้ามองแวบเดียวก็รู้ได้ทันทีว่า ท่านเป็นคนมีสง่าและใจดีสมกับเป็นผู้มีเมตตาสัตว์ ตามลักษณะสังเกตได้ว่า เคยเป็นผู้มีอำนาจวาสนามาแล้ว ข้าพเจ้ารีบลุกขึ้นทำความเคารพทันที ท่านกล่าวขอโทษที่ทำให้ข้าพเจ้านั่งรอช้าไปหน่อย เพราะท่านกำลังให้ปุ๋ยต้นไม้อยู่หลังบ้าน แล้วท่านกล่าวขึ้นอย่างอารมณ์ดีว่า มีอะไรที่จะให้ท่านช่วยเหลือบ้าง

ข้าพเจ้าถามว่า

" ท่านเคยทำบุญปล่อยเต่าบ้างไหมครับ "

ท่านตอบทันทีไม่เหมือนคนมีอายุมากบางคนว่า

" เคยครับเคยเมื่อ ๔–๕ ปีมานี้เอง มีจีนนำเอาเต่าเที่ยวเดินขาย ผมสงสารเลยซื้อไว้ และได้จารึกหนังสือแล้วก็ปล่อยไป ผมคิดว่าถ้าปล่อยไปธรรมดาแล้ว มันคงไปไม่ได้นาน คงมีคนจับมาได้อีกแล้วก็คงไม่พ้นถูกฆ่า เพื่อคุ้มครองให้มันมีชีวิตยืนยาวต่อไป จึงได้จารึกอักษรแล้วนำไปปล่อยที่ท่าน้ำหน้าวัด "

ข้าพเจ้าเล่าให้ท่านฟังว่า ได้ไปพบและซื้อจากจีนคนหนึ่งทางเยาวราช เดิมที ก็จะนำไปปล่อย แต่มาคิดได้ว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของคงอยากทราบว่าเต่าตัวนั้นยังมีชีวิต อยู่หรือไม่ และถ้ามันรู้ภาษา มันก็คงอยากพบท่านผู้มีคุณของมันเป็นแน่ เมื่อสนทนา กันพอสมควรแล้ว ข้าพเจ้าก็กลับออกไปนำเต่ามาจากรถ เห็นมันกำลังคลานต้วมเตี้ยม หาทางออกอยู่ เมื่อท่านเจ้าของบ้านได้พบมันแล้ว สังเกตเห็นว่าท่านดีใจมาก ท่าน หยิบขึ้นดูสักครู่ก็เรียกคนใช้นำไปเลี้ยงไว้หลังบ้านก่อน ภายหลังจะนำไปปล่อย

จากนั้นท่านก็พยายามที่จะนำมูลค่าที่ข้าพเจ้าได้ซื้อมาจากจีนนั้นมาให้ ข้าพเจ้า จึงเรียนให้ท่านทราบว่าข้าพเจ้าไม่ขอรับมูลค่าใด ๆ ทั้งสิ้น ท่านขอบอกขอบใจข้าพเจ้า มาก เมื่อสนทนากันไปข้าพเจ้ารู้สึกมีความเคารพในความเป็นผู้มีเมตตากรุณามากขึ้น แล้วข้าพเจ้ากราบลาท่านรับพรด้วยความเคารพแล้วก็เดินออกจากบ้าน ขณะที่จะก้าว ออกประตูก็พอดีเด็กหญิงซึ่งมาเปิดประตูครั้งแรก วิ่งมาร้องบอกว่า ท่านขอเชิญ ให้ข้าพเจ้ากลับเข้าบ้านอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อข้าพเจ้าหวนกลับเข้าไปถึง ท่านเจ้าของบ้านได้บอกว่า

" ผมอยากจะให้ของคุณไว้เป็นที่ระลึกสักอย่าง " ท่านพูดด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม "คนอย่างคุณเวลานี้คงหาไม่ได้ง่ายนัก ผมรักคุณมาก รักน้ำใจคุณ แม้เราจะพบกัน ชั่วเวลาเพียงเล็กน้อย ผมก็อ่านคุณออก เพราะฉะนั้นผมขอมอบพระองค์นี้ให้คุณไว้บูชา เป็นที่ระลึก " แล้วท่านก็มอบห่อให้ข้าพเจ้าห่อหนึ่ง ข้าพเจ้ากราบท่านด้วยความเคารพ อย่างจริงใจ

" คุณนำไปบูชา จะป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ ตลอดจนอัคคีภัยด้วย เป็นของ เก่าหาได้ยากแล้วในสมัยนี้ "

เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงบ้านแล้ว แก้ห่อออก ก็เห็นพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่ง ข้าพเจ้าได้นำไปตั้งไว้บนที่บูชาที่หัวนอน

ต่อจากนั้นประมาณ ๑ ปี คืนหนึ่งหลังจากข้าพเจ้ากลับมาบ้านได้นำรถเข้าโรง เรียบร้อยก็เข้านอนตามปกติ ประมาณราว ๒ นาฬิกาของวันใหม่ ข้าพเจ้าต้องตกใจ ลุกขึ้นทันที เพราะมีเสียงมากระซิบที่หู

"ลุกขึ้น ! ไฟกำลังไหม้โรงรถ ลุกขึ้น ! ไฟกำลังไหม้โรงรถ"

ข้าพเจ้ารีบลุกขึ้นเปิดไฟดู ก็ไม่เห็นมีใครอยู่ในห้องสักคนหนึ่งประตูหน้าต่างก็ลงกลอนเรียบร้อย เมื่อนึกขึ้นได้ ข้าพเจ้ารีบวิ่งเข้าไปที่โรงรถก็ได้กลิ่นสายไฟไหม้คล้ายกับเคี่ยวยางมะตอยลาดถนน ข้าพเจ้ารีบเปิดประตูโรงรถเข้าไปทันที เห็นแสงไฟแลบออกมาจากกระโปรงเครื่อง ข้าพเจ้ารีบกระโดดขึ้นไปสตาทเครื่อง เคราะห์ดีเครื่องติดแล้วรีบถอยรถออกไปกลางสนามหญ้าหน้าบ้าน จากนั้นก็เอากระสอบข้าวเก่า ๔ – ๕ ใบ เปิดฝากระโปรงรถออกใช้กระสอบข้าวฟาดแล้วคลุมไว้จนดับ กว่าจะเรียบร้อยข้าพเจ้ารู้สึกเหน็ดเหนื่อยแทบแย่

เหตุการณ์นี้คนในบ้านไม่มีใครทราบเรื่องและตื่นเลย เพราะตั้งแต่เริ่มต้นจนดับ ข้าพเจ้าไม่ได้พูดหรือร้องเรียกใครช่วยสักคำเดียว เหตุการณ์จึงผ่านไปและยังความปลอดภัยแก่ข้าพเจ้าอย่างน่าพิศวง ข้าพเจ้าได้รอดพ้นจากภัยพิบัติได้ด้วยอะไร ถ้าไม่เกี่ยวกับอานิสงส์แห่งทานชีวิตที่ได้บำเพ็ญโดยมิได้หวังผลตอบแทนอย่างใดเลย

อารยนคร

เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๖ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่ามันเพิ่งเกิดขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ นี่เอง ทุกสิ่งทุกอย่างยังชัดเจน แจ่มใส ไม่เคยลืมเลือนไปจากความทรงจำ เหมือนเรื่องอื่น ๆ ที่เคยผ่านมาเลย เรื่องมันเป็นดังนี้คือ วันหนึ่งเราได้นัดแนะกับเพื่อนฝูงหลายคน ว่าจะเดินทางไปเที่ยวเชียงใหม่โดยรถยนต์ รถออกจากกรุงเทพฯ เวลา ๖.๐๐ น. ที่บ้านคุณสนิท โชติกเสถียร เดินทางไปตามถนนพหลโยธิน มีคุณสนิทพร้อมด้วยครอบครัว และข้าพเจ้าอีกคนหนึ่ง การเดินทางตลอดทางทุกสิ่งทุกอย่างสะดวกเรียบร้อยจนกระทั่งถึงปากน้ำโพประมาณ ๑๒.๐๐ น. เราได้แวะพักผ่อนที่บ้านญาติข้างฝ่ายภรรยาของคุณสนิท ที่นั่นเราได้รับการต้อนรับเป็นอันดี ในที่สุดเราก็ตกลงพักค้างแรม ๑ คืน รุ่งเช้าจึงออกเดินทางต่อไป คืนนั้นเองข้าพเจ้าได้ประสบเหตุประหลาด.....

.....เราได้เดินทางโดยรถยนต์ผ่านสถานที่ต่าง ๆ จนถึงทางระหว่างอำเภอเถินกับอำเภอลี้ ซึ่งทางการเพิ่งจะทำทางเสร็จใหม่ ๆ เราต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่กรมทาง และผ่านไปได้ด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี เราขึ้นรถมาสักพักใหญ่ก็จะต้องขึ้นเขา ที่เชิงเขามีป้ายเตือนผู้ขับขี่ยวดยานไว้ว่า

"หยุดตรวจดูห้ามล้อของท่าน น้ำ และน้ำมันก่อนที่จะขึ้นไป"

เราได้ตรวจดูเครื่องทุกสิ่งเรียบร้อยแล้วก็เริ่มเดินทางขึ้นไปทันที การขึ้นเขาครั้งนี้ รู้สึกว่าชันและเต็มไปด้วยความน่ากลัวอันตรายทั้งถนนก็แคบ และโค้งเลี้ยวก็อยู่ในระยะสั้น รถต้องเชิดหน้าขึ้นไป และต้องใช้เกียร์หนึ่งเกียร์สองอยู่ตลอดเวลา เครื่องยนต์ทำงานหนัก เครื่องร้อน ทำให้หม้อน้ำเดือด แต่พอไปถึงสันเขาเราก็หยุดพักรถเพื่อให้เครื่องเย็น

ระหว่างที่รถหยุดพักบนเขานั้น ข้าพเจ้าได้ออกเดินเล่นไม่ห่างไปจากรถจอดเท่าไรนัก พอเดินพ้นจากรถเพียงเหลี่ยมเขาบังรถอยู่ เบื้องหน้าก็มองเห็นทุ่งกว้างเป็น

เนินเขาเขียวชอุ่มแลดูน่าเพลินตา หญ้าเขียวชอุ่มเป็นชั้น ๆ สวยงามอย่างยิ่ง ทำให้จิตใจหลงไหลในความงามของธรรมชาติอย่างเผลอตัว จึงรีบเดินลงจากเนินไปทันที จะเป็นเวลานานเท่าใดข้าพเจ้าไม่ทราบ เท้าได้พาตัวเดินไปตามทางเล็ก ๆ สายหนึ่ง อากาศสดชื่นทำให้ความเหน็ดเหนื่อยที่ต้องนั่งรถขึ้นเขานั้นหายไปดังปลิดทิ้ง ราวกับว่าตนเองได้เข้ามาสู่ดินแดนมหัศจรรย์ นอกจากธรรมชาติที่ล้อมรอบตัวจะมีความงามประหลาดล้ำแล้วยังเกิดความรู้สึกว่า ในดินแดนแห่งนี้จะไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นเลย ข้าพเจ้าเดินต่อไปอย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ยิ่งเดินยิ่งทำให้จิตใจชื่นบานมากขึ้น คิดแต่ว่าเป็นสถานที่ซึ่งมีแต่ความรื่นรมย์และสุขใจอย่างที่สุด ตามเนินเป็นไม้ป่าออกดอกนานาสีกลิ่นหอมระรื่น อยากจะกล่าวว่า ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยมีความสุขสบายใจเช่นนี้เลย เพราะสิ่งแวดล้อมนานาประการได้ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไป ข้าพเจ้าเพลิดเพลินและจิตใจอบอุ่นไม่มีความหวาดกลัว แม้จะไม่พบผู้คนเลยก็รู้สึกว่าปลอดภัย ไม่มีสิ่งใดน่ากลัว อยากจะเดินชมให้ทั่วบริเวณ

สักครู่ก็เห็นคนเดินมาแต่ไกล ครั้นเข้ามาใกล้ก็มองเห็นว่าผู้นั้นเป็นชายอายุกลางคน ข้าพเจ้ามีความยินดีมาก เพื่อจะได้ถามดูถึงตำบลและหมู่บ้านว่าชื่ออะไรแน่ จึงสาวเท้าเข้าไปใกล้แล้วทำความเคารพ เมื่อมองเห็นหน้าพ่อลุงคนนั้นแล้วก็เกิดความรู้สึกว่าแกมีสายตาที่เป็นมิตรอย่างน่าเคารพ การแต่งกายเรียบร้อย นุ่งผ้าสีน้ำเงินแก่แบบชาวบ้านเราหรืออย่างชาวเหนือ ที่เรียกว่า ม่อฮ่อม เป็นการน่าประหลาดที่เพียงแรกพบปะข้าพเจ้าก็รู้สึกเคารพรักใคร่ชายผู้นี้ สายตาของพ่อลุงคนนั้นเต็มไปด้วยความเมตตากรุณาและยิ้มแย้มอย่างผู้ใจดี ข้าพเจ้าเอ่ยขึ้นว่า

"พ่อลุง อยู่ที่ตำบลนี้ใช่ไหม ผมอยากทราบว่าเมืองนี้ชื่อเมืองอะไรครับ ช่างน่าอยู่เหลือเกิน ดินฟ้าอากาศสดชื่นอย่างนี้ ผมยังไม่เคยพบเห็นที่ไหนเลย"

"ใช่แล้วคุณ ผมอยู่ในเมืองนี้ ที่เราเรียกว่า "**เมืองผา**" คุณคงจะมาจากเมืองใต้กระมัง ?"

รับคำแกแล้ว ข้าพเจ้าก็ถามถึงความเป็นอยู่ต่าง ๆ ก็ได้รับคำตอบว่า ที่นี่ไม่มีการลักขะโมยหรือโจรกรรมอย่างไร เขาอยู่กันด้วยความสงบสุข พ่อเมืองเป็นผู้ปกครองอย่างยุติธรรมและเป็นผู้พิพากษาคดีทุกอย่าง ทุกชนิด

"เอ–ถ้าเช่นนั้น มิเป็นเผด็จการหรือพ่อลุง" ข้าพเจ้าสอดขึ้น แต่แกก็ตอบด้วยใบหน้ายิ้มแย้มว่า

"เอ! อ้ายเผด็จการเป็นอย่างไรก็ไม่ทราบ แต่พ่อเมืองก็ปกครองมาด้วยความสุขสบายทั่วหน้ากัน" แล้วแกทำท่าจะนึกขึ้นได้ "อ้อ วันนี้พ่อเมืองจะบอกชำระคดีเรื่องหนึ่ง ถ้าคุณต้องการพบพ่อเมืองผมจะพาไป"

ข้าพเจ้ารีบรับปากทันทีเมื่อพ่อลุงมีไมตรีจิตออกปากพาไปเช่นนั้น หลังจากสนทนากันพอควรแล้ว แกก็พาข้าพเจ้าเดินเข้าไปในหมู่บ้าน ยิ่งเดินไปก็ยิ่งใกล้หมู่บ้านหนาแน่นเข้าทุกที ผู้คนก็ยิ่งหนาแน่นมากขึ้น สังเกตดูกิริยาผู้คนทั้งหญิงชาย ต่างมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงว่ามีความสุขสบายทั่วหน้ากัน และทุกคนเป็นมิตรกัน ข้าพเจ้าหันมาทางพ่อลุงผู้อารีคนนั้นและพูดว่า

"พวกชาวบ้านนี้ ดูช่างมีความสุขสำราญหน้าตาแจ่มใสทุกคน"

พ่อลุงหัวเราะอยู่ในลำคอ

"พวกเราในเมืองนี้รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง พร้อมที่จะยอมเสียสละให้แก่กันและกัน โดยไม่เอารัดเอาเปรียบ ทุกคนเป็นผู้ยอมเสียสละทั้งสิ้น

ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจในคำพูดเช่นนี้ จึงย้อนถามไปว่า

"ถ้าเช่นนั้นในเมืองนี้ ก็ไม่มีทหาร และตำรวจน่ะซีครับ"

ได้รับคำตอบว่า "ไม่มี คำว่าตำรวจ หรือทหารไม่มีใครเรียกหรือรู้จักเลย"

"ถ้าอย่างนั้น ทำอย่างไรจึงจะนำตัวจำเลยมาให้พ่อเมืองได้"

"จำเลยสมัครใจมาเอง โดยไม่ต้องคุมตัว"

เราคุยกันมาตลอดทาง ชั่วครู่เดียวก็ถึงหุบผาแห่งหนึ่ง ผู้คนหนาแน่น ช่องผาทางเข้านั้นใหญ่โต สว่างไสวด้วยแสงประหลาดไม่ต้องใช้ไฟ มีลวดลายตามผนังงดงามมาก มีผู้คนเดินเข้าออกกันไปมาไม่ขาดสาย ทุกคนมีหน้าตายิ้มแย้มต่อข้าพเจ้าเหมือนกับที่เห็นผ่าน ๆ มาแล้ว ข้าพเจ้าหันมาถามพ่อลุงว่า

"การชำระคดีนี้ มีการชำระกันทุก ๆ วัน ตลอดปีอย่างนี้หรือ"

" นาน ๆ จะมีสักครั้งหนึ่ง วันนี้คุณมีโชคดี พอมาถึงก็ได้เห็นพ่อเมืองชำระคดี"

แกตอบเป็นปกติ แต่มันทำให้ข้าพเจ้าแปลกใจมากที่ผ่านผู้คนมาตั้งแต่น้อยจนหนาแน่นเข้าทุกที ข้าพเจ้าเห็นยิ้มกับข้าพเจ้าไม่ว่าเด็กและผู้ใหญ่ คล้ายว่าข้าพเจ้าเป็นเพื่อนรักหรือญาติสนิทที่จากกันไปนาน ๆ แล้วมาพบกัน จากการสังเกตกิริยาท่าทางเมื่อผ่านเข้ามาที่ประชุมใหญ่ในหุบผา ทุกคนที่ข้าพเจ้าเห็นหรือเห็นข้าพเจ้าก็แสดงเช่นเดียวกันหมด เมื่อเดินมาถึงที่ชำระความของพ่อเมืองซึ่งเป็นห้องโถงใหญ่ ตรงกลางเป็นแท่นศิลาใหญ่มีผู้คนล้อมรอบแท่น ขณะนี้ยังไม่ถึงเวลาที่ท่านพ่อเมืองออกว่าความ พวกชาวเมืองคงนั่งสนทนากันไปตามถนัด คอยกว่าพ่อเมืองจะออกมา

ข้าพเจ้ากระซิบถามว่าคนไหนเป็นโจทก์ คนไหนเป็นจำเลย พ่อลุงคนนั้นชี้ให้ดูว่า คนที่ใส่เสื้อขาวคนนั้น ชื่อผาคำ เป็นโจทก์ และคนที่ใส่เสื้อเป็นชาวนา (สีน้ำเงินแก่) คนนั้นชื่อโฉม เป็นจำเลย และคู่พิพาทกำลังนั่งคุยกันด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม ไม่มีเค้าว่าจะมีการขัดแย้งกันจนเกิดคดีขึ้นโรงศาล รู้สึกว่าทั้งสองฝ่ายรักใคร่กันดี ไม่น่าเชื่อว่าเป็นความพิพาทกันเลย ควรจะปรองดองกันให้เรียบร้อยได้ ทำให้ข้าพเจ้าสงสัยจริง ๆ จึงอดที่จะถามพ่อลุงไม่ได้ว่า

" เหตุใดทั้งคู่จึงต้องเป็นความกัน ในเมื่อสังเกตดูว่าทั้งสองมีความรักใคร่กันมากเช่นนี้"

พ่อลุงยิ้ม แล้วตอบว่า

" เรื่องมันตกลงกันไม่ได้ซิคุณ จึงต้องร้อนถึงท่านพ่อเมือง"

" มันร้ายแรงอะไรนักหรือ จึงตกลงกันไม่ได้ พ่อลุงรู้หรือเปล่า"

พ่อลุงจึงเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า

" นายโฉมผู้เป็นจำเลย มีนาแปลงหนึ่ง มีข้าวออกรวงเหลืองอร่ามไปทั้งท้องทุ่ง นายผาคำผู้เป็นโจทก์ มีควายอยู่ตัวหนึ่ง ได้เดินผ่านนาของนายโฉม เห็นข้าวในนาน่ากิน ก็ลงไปกิน แต่กินไม่มากนัก พอนายผาคำมาถึงก็รีบจูงควายกลับบ้าน แล้วก็รีบไปสารภาพความผิดของตน ที่ได้ปล่อยให้ควายกินข้าวในนาของนายโฉม ตนเองยินดีใช้ค่าเสียหายเป็นข้าว แต่ฝ่ายนายโฉมเจ้าของนาไม่ยอมรับ ถือว่าไม่ใช่ความผิด

ของนายผาคำหรือของควาย ถ้าจะเอาผิดแล้ว ควรจะเอาผิดกับข้าวของนายโฉมมากกว่า เพราะถ้าในนาไม่มีข้าว ควายก็คงไม่กิน เรื่องก็คงไม่มี แล้วต่างคนก็ไม่ตกลงกัน หรือตกลงกันไม่ได้ "

ก่อนที่จะซักถามคุณลุงอีกต่อไป ได้ยินเสียงฆ้องดังขึ้น ๑ ครั้ง เสียงพูดกันว่า พ่อเมืองออกแล้ว เรามัวแต่ก้มหน้าคุยกัน พอเงยหน้าหันไปดูก็เห็นพ่อเมืองนั่งอยู่บนแท่น ทุกคนก้มลงกราบ ข้าพเจ้าทำตามเขาบ้างโดยความสมัครใจ เมื่อกราบเสร็จแล้วพ่อลุงก็พาข้าพเจ้าเข้าไปใกล้แท่นที่ประทับของพ่อเมือง ทุกคนหลีกทางให้ด้วยความยินดี

เมื่อเข้าไปใกล้แท่น ข้าพเจ้าได้มองเห็นท่านพ่อเมืองชัดเจน ถนัดตา ทำให้ข้าพเจ้าต้องตลึง รูปร่างของท่านพ่อเมืองนั้น ไม่ผิดแปลกกับ พระบาทสมเด็จพระปิยะมหาราช ฯ รัชกาลที่ ๕ ของเราเลย พระองค์มีพระพักตร์ยิ้มแย้มดวงเนตรแจ่มใส ครั้นแล้วพ่อเมืองก็พูดกับฝ่ายโจทก์และจำเลยเป็นการซักถามปากคำจากโจทก์ และจำเลยตามเรื่องที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อพ่อเมืองได้พิจารณาเสร็จแล้ว ก็วินิจฉัย และตัดสินว่า การที่นายโฉมจำเลยไม่ยอมรับค่าเสียหายจากนายผาคำผู้เป็นเจ้าของควายซึ่งลงไปกินข้าวในนาของเขานั้น โดยอ้างเหตุผลว่า เป็นความผิดของตนเองที่ได้ปลูกข้าวไว้ข้างทางเดินของควาย เพราะฉะนั้นจึงไม่ยอมรับค่าเสียหาย เพราะควายเป็นสัตว์ที่เรียกว่า ไม่มีความคิดว่าจะเป็นความเสียหายหรือไม่ ส่วนนายผาคำผู้เป็นโจทก์ แถลงว่า ตามปกติควายของตัวไม่เคยที่จะไปกินข้าวในนาของใคร แต่เผอิญควายตัวนี้เกิดมีครรภ์ ทำให้รู้สึกผิดชอบแปรปรวนไป เนื่องด้วยลูกในท้องทำให้อยากกิน ฉะนั้น พ่อเมืองจึงตัดสินให้ยกลูกควายที่อยู่ในท้องจะเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย ให้นายโฉม ๑ ตัว ไม่ว่าจะออกมากี่ตัวก็ตาม

เมื่อพ่อเมืองทรงตัดสินเรียบร้อยแล้ว ทุกคนที่อยู่ที่นั่นต่างก็ร้องสาธุ ฝ่ายโจทก์ก็มีจิตใจชื่นบานที่ได้ใช้ค่าเสียหายเรื่องข้าวให้เป็นที่เรียบร้อยไป ต่อจากนั้นท่านพ่อเมืองก็ลุกขึ้นก้มศีรษะรอบ ๆ ตัว รับความเคารพของปวงชนที่อยู่ในที่นั้น แล้วก็เสด็จขึ้นเข้าในหุบผาทันที ก่อนที่จะเสด็จไปนั้นท่านได้หันมายิ้มกับข้าพเจ้า แล้วกล่าวเรียบ ๆ ว่า

"ขอให้สูเจ้าเดินทางต่อไปโดยความปลอดภัยเถิด"

ข้าพเจ้ายกมือขึ้นประนมทำความเคารพ ท่านที่รัก ข้าพเจ้าเห็นท่านพ่อเมืองเพียงครั้งเดียวรู้สึกมีความจงรักภักดี มีความเคารพด้วยจิตใจอันสุจริต ความจงรักภักดีนี้ดื่มด่ำอยู่ในความรู้สึก มันเกิดขึ้นจากส่วนลึกของดวงใจอย่างสะอาดบริสุทธิ์ ยากที่จะบรรยายให้ถูกต้องได้ ความจงรักภักดีนี้ ทำให้ข้าพเจ้าสามารถจะยอมพลีชีวิตของข้าพเจ้าเพื่อพ่อเมืองได้ทุกเวลา ทั้ง ๆ ที่พ่อเมืองยังไม่เคยที่จะชุบเลี้ยง หรือให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าแต่ประการใดเลย

แล้วพ่อลุงก็ชวนข้าพเจ้าลุกขึ้นและเดินทางออกจากหุบผา ข้าพเจ้าไม่ได้พูดว่าอะไรกับพ่อลุงอีกเลย สมองต้องขบคิดอย่างหนักต่อเหตุการณ์ประหลาดเกี่ยวกับหุบเขาที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นมานี้ ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังใช้ความคิดอันนี้เอง ข้าพเจ้าลืมตาขึ้น ก็เห็นคุณสนิทกำลังเขย่าตัวอยู่บอกว่าจวนเวลาแล้วจะเดินทางต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้รู้สึกตัวว่า ข้าพเจ้าได้ฝันไป ฝันอย่างยืดยาว ฝันอย่างแสนประหลาด ข้าพเจ้าอยากให้เป็นความจริง ข้าพเจ้าจึงเล่าให้คุณสนิทฟังถึงเรื่องฝันนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ หลังจากนั้นเราได้รับประทานอาหารกันราวตี ๓ ของวันใหม่ แล้วก็ออกเดินทางกันต่อไป พอเข้าสู่ภูมิประเทศที่ถนนไต่ขึ้นไปบนไหล่เขา ช่างน่าประหลาดอะไรเช่นนั้น ต้นไม้ และทิวเขาทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดจนสันเขาที่ข้าพเจ้าจะเลี้ยวเดินลงที่ลาดเชิงเขา ช่างเหมือนกับภาพในฝันของข้าพเจ้าทุกแห่ง แต่ไม่มีทุ่งลาด *ข้าพเจ้ารู้สึกเสียดายอาลัยอาวรณ์ยิ่ง เมื่อจะจากไปรู้สึกราวกับว่าข้าพเจ้าได้จากสาวที่รักยิ่งคนหนึ่ง อย่างไม่มีโอกาสที่จะพบกันได้อีกต่อไปในชีวิต ที่นั้นมีปรากฏอยู่จริง ๆ และข้าพเจ้าก็ได้ผ่านไปทั้งฝันและทั้งตื่น*

วัยรุ่น

กลางดึกคืนวันหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นวันที่บุตรชายของข้าพเจ้าขออนุญาตไปในงานต้อนรับน้องใหม่ของสถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งหนึ่ง คืนวันนั้นข้าพเจ้ารู้สึกกระวนกระวายใจด้วยความเป็นห่วง เนื่องจากได้ทราบข่าวมาในตอนเย็นวันนั้นว่า การต้อนรับน้องใหม่ของสถาบันนี้บรรดานักศึกษารุ่นพี่ที่เป็นชายจะมอมสุรายาเมาพวกน้องใหม่ที่เป็นชายจนเมาหมดสติแล้วอุ้มไปหอพักเพื่อจัดการแก้ไขพยาบาล เป็นวิธีการต้อนรับที่ออกจะแปลกประหลาดอยู่เท่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินมา และรู้สึกว่าน่าเป็นห่วงมาก สำหรับผู้อื่นอาจเห็นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสนุกสนานขบขันครึกครื้นและเป็นของธรรมดา แต่บังเอิญที่ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่ชอบการดื่มสุรายาเมา ฉะนั้นจึงไม่ยอมให้บุตรของข้าพเจ้าดื่มเป็นอันขาด และถือเป็นข้อบังคับประจำบ้าน ถ้าหากผู้ใดที่อยู่ในบ้านของข้าพเจ้าฝ่าฝืนไปดื่มสุราเมามายแล้ว ข้าพเจ้าถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรง

ตอนเย็นวันงานนั้น ข้าพเจ้าได้เรียกบุตรชายมาพูดว่า

"เธอก็รู้แล้วนะ พ่อไม่ชอบคนกินเหล้าเมายา ยิ่งถ้าคนนั้นเป็นลูกของพ่อก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าให้อภัย ฉะนั้นถ้าเธอหลีกเลี่ยงการดื่มไม่ได้ก็ไม่ควรไป แม้ว่าเธอจะถูกมอมหรือถูกขอร้องประการใดก็ดี เธอจะอ้างเหตุผลอย่างไร พ่อก็ไม่ยอมยกโทษให้เป็นอันขาด จำไว้นะ!"

ข้าพเจ้าเห็นบุตรชายทำหน้าเศร้าแสดงความหนักใจและตอบว่า

"เป็นประเพณีเขามีมานานแล้ว ผมไม่รู้จะฝ่าฝืนอย่างไร ครั้นผมจะหลบไม่ไปก็นัดกับเพื่อนฝูงไว้แล้ว ไม่อยากให้เสียคำพูดจึงจำเป็นต้องไป"

ข้าพเจ้าพูดว่า

"ถ้าเธอจะเป็นขี้เมาในคืนนี้ก็ไม่ต้องมาให้พ่อเห็นหน้าอีกต่อไป จงจำไว้เธอต้องกลับมาโดยไม่แตะต้องสุรายาเมา คิดว่าเธอคงเข้าใจดี"

ครั้นแล้วบุตรชายข้าพเจ้าก็ไปงานโดยจิตใจไม่สู้สบายนัก

ฉะนั้นคืนนั้น แม้จะพ้นเที่ยงคืนไปนานแล้วก็ดี ข้าพเจ้าก็ยังไม่หลับผลุดลุกผลุดนั่ง ลุกขึ้นมาหยิบหนังสือนั่งอ่านเพื่อฆ่าเวลาในการรอการกลับของลูก แต่แล้วก็อ่านไม่รู้เรื่อง เพราะจิตใจไม่ได้อยู่ที่หนังสือ สายตาคอยจับที่ประตูนอกว่าเมื่อไรจะเห็นแสงไฟหน้ารถยนต์ เมื่อไรจะได้ยินเสียงเปิดประตู ความเป็นห่วงทำให้จิตใจไม่เป็นสุข ความเงียบในกลางดึกทำให้นึกถึงเรื่องเก่า ๆ เมื่อตัวเองยังอยู่ในวัยรุ่น นึกถึงการเริ่มดื่มครั้งแรกในชีวิต เรื่องในอดีตช่างจำได้ติดหูติดตาหวนนึกถึง....

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ สงบลง โดยฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นผู้มีชัย ครั้งนั้นทหารอาสาสงครามของเรากลับจากยุโรปถึงประเทศไทยรุ่นสุดท้าย ทางราชการและห้างร้านต่างก็ประดับธงทิว จุดประทีปโคมไฟกันสว่างไสว มีมหรสพสมโภชทหารหาญของชาติ เวลานั้นอายุของข้าพเจ้าอยู่ในวัยที่ยังมองเห็นโลกแคบ ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อนจึงรวมกันออกเที่ยวเตร่ เราเริ่มออกจากบ้านตั้งแต่เย็น ตั้งใจจะเดินเที่ยวดูไฟ และกำหนดว่าจะให้ถึงวังหลวงให้ค่ำพอดีเมื่อได้เวลาจุดโคมไฟ ได้พากันเดินมาเลยปากตรอกเต๊าไปหน่อยก็มีร้านขายสุราแขวนธงแดงเป็นเครื่องหมาย เราก็แลเห็นเพื่อนร่วมเรียนหลายคน กำลังนั่งดื่มสุราอยู่ในร้านพอเดินผ่านหน้าร้าน เพื่อนผู้หนึ่งตาไวมองเห็นพวกเราผ่านไปจึงวิ่งออกมาตามเข้าไปในร้าน ข้าพเจ้าตั้งใจจะไม่ยอมเข้าไปแต่ก็เสียอ้อนวอนเพื่อนไม่ได้ก็เข้าไปนั่งในร้าน ร้านนั้นเป็นร้านจำหน่ายสุราอย่างเดียว มีสุราชนิดต่าง ๆ และยาดองเหล้าใส่ในขวดโหลเรียงราย ข้าพเจ้าเห็นเพื่อนคนหนึ่งสั่งให้เจ้าของร้านตักสุราใส่แก้วมาแจกเรียงตัวรวมทั้งข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขอตัวไม่ดื่มเพราะดื่มไม่เป็น คนอื่นเขารับแก้วมาแล้วก็ดื่มกันอย่างสนุกสนานสรวลเสเฮฮา มีข้าพเจ้าคนเดียวเท่านั้นที่ปฏิเสธเพื่อนฝูงหลายคนพยายามอ้อนวอนให้ข้าพเจ้าดื่ม ข้าพเจ้าก็ยังไม่ยอมดื่ม แต่พวกเพื่อนไม่ละความพยายาม เพื่อนคนหนึ่งตัดพ้อต่อว่า เป็นเชิงเยาะเย้ยถากถางข้าพเจ้าว่า

"เกิดมาเป็นลูกผู้ชาย ถ้าไม่ดื่มเหล้าก็ไปนุ่งผ้าซิ่นเสียดีกว่า"

คำเยาะเย้ยนี้เอง ทำให้ข้าพเจ้าผู้ยังเยาว์ต่อความคิด เยาว์ต่อโลก เยาว์ต่อสิ่งที่ผิดและถูก ชั่วและดี มุมานะคิดว่าตัวเรานี้ก็เป็นลูกผู้ชาย ไฉนจะให้คนอื่นดูหมิ่นเยาะเย้ยอยู่ทำไม ข้าพเจ้าจึงยกแก้วเหล้าขึ้นดื่มอย่างฝืนใจ เป็นการดื่มครั้งแรกใน

ชีวิต เพื่อนฝูงที่ร่วมโต๊ะต่างตบมือแสดงความยินดี เขาคงดีใจที่ทำให้ข้าพเจ้าดื่มได้ ต่างก็ร้องว่า

"ลูกผู้ชายมันต้องอย่างนี้ซิ"

แต่ข้าพเจ้าเวลานั้นไม่รู้ว่าจะร้องไห้หรือหัวเราะดี เพราะเหล้าที่ผ่านเข้าไปในลำคอนั้น มันเลื่อน ๆ ร้อนวูบวาบในลำคอชอบกล ไม่หอมหวานเหมือนที่คิดไว้ก่อนดื่ม ต้องถ่มน้ำลายออกมาอย่างเสียกิริยาเพื่อให้คลายความขื่นคอ เพื่อน ๆ พากันหัวเราะเมื่อเห็นข้าพเจ้ามีสีหน้าตื่น ๆ และพากันเรียกข้าพเจ้าว่าไก่อ่อน บางคนยื่นกับแกล้มส่งมาให้แก้เลื่อน ข้าพเจ้ารับมากินอย่างซังกะตาย ประเดี๋ยวก็ร้อนวูบตามหน้ารู้สึกว่าหูร้อนและหูหนาขึ้น หน้าก็ชักจะตึง ๆ ท้องไส้ก็ร้อนวูบ ๆ บ้านช่องดูคล้ายกับว่ามันสั่นโคลงเคลงและเริ่มหมุน นี่แหละคือการเริ่มต้นการดื่มของข้าพเจ้า ต่อมาข้าพเจ้าในความคิดของเพื่อน ๆ ก็เริ่มเป็นลูกผู้ชายเต็มตัวชนิดขี้เมาหัวราน้ำ ข้าพเจ้ามาได้คิดว่าผู้ที่อยู่ในวัยรุ่นนั้นอาจชักนำไปในทางดีหรือทางชั่วได้ง่ายกว่าวัยอื่น เพราะยังอ่อนต่อโลก ยังอ่อนต่อความคิด มักจะไม่สามารถทนการเยาะเย้ยดูหมิ่นยุยงได้ มักจะดื้อดึงพยายามทำสิ่งที่ตนไม่เคยทำ เพราะอยากจะเป็นคนเก่งเป็นลูกผู้ชาย สมกับที่คำโบราณว่า "คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล คบคนดีมีศรีแก่ตน คบคนชั่วอัปราชัย"

ต่อมาภายหลังเพื่อนที่เคยเยาะเย้ยข้าพเจ้าในเรื่องการดื่ม เขามีครอบครัวและมีบุตรชายคนหนึ่งอายุประมาณ ๒ ขวบ เมื่อผู้ใหญ่เลี้ยงสุราเมรัยกัน ก็เรียกเด็กน้อยเข้ามาจับสุรากรอกเข้าไปให้เด็กดื่ม เมื่อเด็กร้องไห้เมาเดินโซเซพวกผู้ใหญ่ก็เห็นเป็นของสนุกขบขัน บิดาของเด็กก็ทำท่าคล้ายจะอวดเพื่อนว่าลูกอ้วนเป็นลูกผู้ชายตั้งแต่เล็ก ๆ ข้าพเจ้าแม้จะเป็นคนขี้เมาหยำเปคนหนึ่งไปแล้วก็ตามยังนึกติเตียน และเวทนาสงสารเด็กมิได้รู้สึกสนุกสนานไปด้วยเลย

ต่อมาข้าพเจ้าได้ตัดสินใจเลิกดื่มเด็ดขาด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ เพราะมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นอันเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเลิกดื่มได้ ดังที่ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้ในเรื่อง "ครั้งหนึ่งในชีวิต" ภายหลังต่อมาเพื่อนผู้ถือคติว่า "เป็นลูกผู้ชายต้องดื่ม" เมื่อนานวันไปก็ยิ่งดื่มมากขึ้น ๆ ทุกทีจนติดเป็นสันดานไม่สามารถจะเลิกได้ แต่เป็นคนใจใหญ่ชอบเลี้ยง

เพื่อนฝูง ซึ่งต้องสิ้นเปลืองทรัพย์และเสียสุขภาพ ต่อมาสมองก็เริ่มเสื่อมลง ผลสุดท้ายต้องถูกออกจากงานและหางานทำไม่ได้ บั้นปลายของชีวิตก็ยากจนลง ต้องเที่ยวขอความช่วยเหลือจากเพื่อนฝูงเพื่อยังชีพ หลายครั้งที่แกมาหาข้าพเจ้าเมาจนพูดอะไรแทบไม่รู้เรื่องพูดได้แต่เพียงว่า

" ขอสตางค์ อั๊วจนเต็มที "

ทำให้ข้าพเจ้าสังเวชใจและสงสารอย่างที่สุด เขาและข้าพเจ้าเป็นเพื่อนฝูงเก่าแก่กันมา ข้าพเจ้าจึงพยายามช่วยเหลือเท่าที่จะช่วยได้ ภายหลังก็ถึงแก่กรรมลงด้วยโรคพิษสุราเรื้อรัง น่าเศร้าใจที่สุดในชีวิตของเพื่อนผู้นี้ นี่ถ้ารู้จักประมาณตัวและไม่ประมาทชีวิตก็คงจะไม่อับเฉาถึงเพียงนี้ ข้าพเจ้าคิดแล้วก็เศร้าใจ ความเงียบสงบของราตรีซึ่งหลังเที่ยงคืนไปแล้ว ทำให้ข้าพเจ้าหวนนึกถึงแต่เรื่องเก่า ๆ ร้อยแปด ในอดีตที่ชีวิตผ่านพ้นมาแล้ว ใจหนึ่งก็คอยนึกว่าเมื่อไหร่ลูกจะกลับมาถึงบ้านสักที และถ้ากลับมาแล้วถ้ามีกิริยาเปลี่ยนไปในทางมึนเมา ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร แต่แล้วก็นึกมั่นใจว่า ลูกของข้าพเจ้าคงไม่ดื่มเหล้าในคืนนี้เป็นแน่ แม้กระนั้นจิตใจก็ยังกระวนกระวายไม่หาย ข้าพเจ้าเพิ่งจะมารู้สึกตัวเอาคราวนี้เองว่า อันความรักความห่วงใยของบิดามารดาที่มีต่อบุตรนั้นสูงสุดยากที่จะหาความรักห่วงใยอันใดมาเปรียบเทียบได้ เป็นความรักที่บริสุทธิ์และละเอียดอ่อนเสมอต้นเสมอปลาย ข้าพเจ้าก็มาได้สำนึกกับตัวเอง ยังทำให้หวนไปคิดถึงครั้งหนึ่งในอดีต

สมัยแผ่นดินพระมงกุฎนั้นมีงานฤดูหนาวที่สวนจิตรลดาเป็นงานที่หรูหราเอิกเกริกครึกครื้นที่สุดงานหนึ่งในสมัยนั้น มีการออกร้านมีร้านของเจ้านายฝ่ายในและร้านข้าราชการพ่อค้า ส่วนรอบนอกก็มีร้านลำเพ็ง ทางด้านนี้มีการพนันประเภท ๒ เช่น น้ำเต้าปูปลา จับยี่กี และเต๋าเขย่า ฯลฯ ผู้คนจึงพากันมาเที่ยวมากมาย คืนนั้นข้าพเจ้าได้ขออนุญาตผู้ปกครองไปเที่ยวในงานนั้นด้วย เพื่อนคนหนึ่งนำรถมารับข้าพเจ้าไปด้วยกัน ๒ คน เที่ยวกันอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินกับการนั่งรถกระดอนขึ้นกระดอนลงสมัยนั้นเรียกว่ารถเหาะ แต่ความจริงเป็นรถที่ใช้รางเหล็กประกอบขึ้นเป็นโครงสูงจากพื้นดินแล้ววางรางจากที่สูงลงต่ำ และจากที่ต่ำไปที่สูงเหมือนลงจากภูเขาและก็ขึ้นอีกลูกหนึ่ง

แล้วก็ลงจากที่สูงนี่เองที่ส่งให้ไปถึงปลายทางได้สบาย มีผู้คนพอใจนั่งกันมาก เพราะมันทำให้ตื่นเต้นหวาดเสียว และสนุก พวกสาว ๆ ร้องวี้ดว้ายไปตามกันเมื่อขึ้นที่สูงแล้วก็ดิ่งลงต่ำ ข้าพเจ้าเองกับเพื่อน ๆ ก็เพลิดเพลินเป็นเวลานานขึ้นแล้วขึ้นอีกจนดึก ยิ่งดึกก็ยิ่งหนาว แล้วเราก็ออกจากรถเหาะไปเดินดูร้านในสำเพ็ง สำเพ็งเป็นชื่อเรียกบริเวณรอบนอกของงานในสมัยนั้น ซึ่งมีร้านขายอาหารและการละเล่นต่าง ๆ และการพนัน พาเดินดูร้านโน้นนิดร้านนี้หน่อย จนบางร้านในสำเพ็งจุดประทัดปิดร้านเพราะลูกค้าไม่มีเล่น เวลาจวนสว่างแล้ว ถามดูจึงรู้ว่าเป็นเวลา ๔ นาฬิกา เนื่องจากเป็นวันสุดท้ายของงาน พวกจีนจึงจุดประทัดไหว้เจ้าแล้วก็เลิกร้าน ข้าพเจ้ากับเพื่อนจึงรีบออกมาจากในงานขึ้นรถกลับบ้าน เพราะรู้ว่าทางบ้านต้องเป็นห่วง เพราะไม่เคยเที่ยวดึกเช่นนี้มาก่อน

ครั้นมาถึงบ้านจวนสว่าง ได้ทราบทั้งพ่อและแม่ไม่ได้หลับนอนตลอดคืน นั่งคอยเวลากลับของข้าพเจ้าด้วยความเป็นห่วง และได้ว่ากล่าวติเตียนที่ข้าพเจ้าเที่ยวสนุก-สนานจนลืมบ้าน ไม่รู้ว่าพ่อแม่เป็นห่วงเพียงไร คอยแล้วคอยอีกไม่ได้นอนตลอดคืน ข้าพเจ้ารับผิดกับท่านที่เที่ยวเพลินไป แต่ในใจข้าพเจ้าอดนึกไม่ได้ว่าคนอยู่บ้านไม่ควรจะเป็นห่วงคนไปเที่ยวสนุกสนาน ไม่น่าจะต้องทนทรมานนั่งรอจนสว่างเช่นนี้เลย แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้พูดอะไรออกมา เพียงแต่เข้าห้องล้มตัวลงนอนหลับไปเพราะความเพลียและอดนอน

บัดนี้เหตุการณ์เหล่านั้น ได้มาถึงตัวข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้สำนึกถึงตัวเอง ความรักและความเป็นห่วงของพ่อแม่มีต่อลูกนั้นมีมากเพียงไหน ก่อนข้าพเจ้าไม่เคยนึก ไม่เคยสนใจเลย ขณะนี้ข้าพเจ้ารู้สึกแล้วแต่เด็กวัยรุ่นยังไม่รู้เพราะไม่สนใจไม่มีทางจะรู้ได้ว่าความรักของพ่อแม่นั้นลึกซึ้งเพียงไร จนกว่าจะได้ตำแหน่งเป็นพ่อแม่ เมื่อนั้นแหละจะต้องกลับมาหวนคิดถึงความรักของพ่อแม่ เมื่อนึกถึงก็ตื้นตันใจน้ำตาจะไหลออกมาให้ได้ ความรักของพ่อแม่นั้นบริสุทธิ์สุขุมและอบอุ่น แม้จะไม่แสดงออกมาก็ฝังไว้ในส่วนลึกของหัวใจ แม้ลูกจะเป็นตายร้ายดีอย่างไรพ่อแม่ก็ไม่สามารถจะทอดทิ้งได้ ผิดกับความรักของหนุ่มสาว เป็นความรักที่สดชื่นหวานฉ่ำรักอย่างหลงไหลใฝ่ฝันปานจะกลืน เป็น

ความรักที่รุนแรง ครั้นความรักจืดจางหมดลงก็เกิดความชังขึ้นมาแทนแม้แต่หน้าก็ยังไม่อยากมอง อยู่ใกล้ก็เหมือนอยู่ไกล ลืมความรักที่หวานชื่นซึ่งเคยมีมาแต่อดีตทั้งสิ้น บางรายในที่สุดก็ประหัตประหารถึงแก่ชีวิตก็มี ความรักของพ่อแม่สุขุม แม้จะมีการดุด่าเฆี่ยนตีบ้างก็เป็นความหวังดี ไม่มีความอาฆาตพยาบาทหมาดร้ายแค้นเคืองอยู่ในใจของพ่อแม่ แม้ลูกจะผิดก็ให้อภัยบางครั้งเสียสละยอมพลีชีวิตเพื่อลูก สุดที่จะหาความรักอันใดมาเสมอเหมือนได้ยากยิ่ง ความดึกและเงียบสงัดทำให้จิตใจหวนไปนึกถึงแต่ชีวิตเก่า ๆ อันเป็นความหลังที่ได้ผ่านมาแล้ว

ข้าพเจ้าต้องจากภวังค์ ได้ยินเสียงบุตรข้าพเจ้าเข้ามาในบ้านพร้อมด้วยใบหน้าอันยิ้มแย้ม กล่าวกับข้าพเจ้าว่า

" พ่อยังไม่นอนหรือครับ "

ข้าพเจ้าบอกว่า

" พ่อกำลังคอยเธอ "

แกพูดขึ้นด้วยกิริยาร่าเริงว่า

" โชคดีครับพ่อ ปีนี้อาจารย์ห้ามไม่ให้มอมเหล้าน้องใหม่เหมือนปีที่แล้ว ๆ มา ผมรอดตัว ไม่ต้องคอยหลบหลีก "

ข้าพเจ้าก็พลอยโล่งใจเมื่อทราบว่าสถาบันแห่งนี้ งดการมอมเหล้าไม่เหมือนอย่างปีก่อน ๆ ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าปีต่อไปงดการมอมเหล้า ก็จะเป็นที่พอใจสำหรับผู้ปกครองที่ไม่ชอบให้บุตรหลานดื่มเหล้าเช่นข้าพเจ้าเป็นต้น สำหรับผู้ที่ถือคติว่าลูกผู้ชายต้องดื่มเหล้าเป็นคงจะไม่พอใจ เพราะจิตใจคนเราไม่เหมือนกัน ในสิ่งเดียวย่อมมองกันไปคนละแง่ทั้งดีและร้าย หากว่าสถาบันแห่งนี้จะมีประเพณีนี้ขึ้นอีก ก็ขอให้เป็นแต่เพียงให้พวกน้องใหม่สมัครใจเองไม่ควรบังคับให้ดื่ม เพราะบางคนไม่ต้องบังคับก็อยากดื่มอยู่แล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าจะเป็นการยุติธรรมดี สำหรับผู้ที่อยากดื่มและไม่อยากดื่ม ข้อความที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นนี้ หากจะเป็นที่กระทบกระเทือนผู้ใดบ้าง ข้าพเจ้าต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สิ่งหนึ่งในน้ำใจโจร

เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เล็กน้อย มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งได้เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าอย่างไม่รู้จักลืมเลย ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่าในวันนั้น เราได้นัดเพื่อนฝูงจะไปเที่ยวที่จังหวัดลพบุรี รวมด้วยกันทั้งข้าพเจ้าเป็นสามคน ข้าพเจ้าได้จดหมายไปนัดเพื่อนฝูงทางจังหวัดลพบุรีว่า เราจะขึ้นไปเที่ยวโดยกำหนดวันแน่นอน เวลานั้นทางสายนี้เปิดขึ้นใหม่ ๆ เป็นทางที่ยาวที่สุดเพียงสายเดียว คือ กรุงเทพ ฯ–ลพบุรี

ครั้นถึงกำหนดเวลาจะเดินทางไปจริง ๆ เข้า เพื่อนทั้งสองที่นัดไว้ก็เผอิญติดธุระสำคัญไปด้วยไม่ได้ ไม่มีทางจะแก้ไขอย่างไรได้ นอกจากจะเลือกเอาว่าจะไปหรือไม่ไป ถ้าไปก็ต้องไปคนเดียว แต่ถ้าไม่ไปเพื่อนทางลพบุรีก็จะประนามได้ว่าเป็นคนเล่นตลก ตกลงเลือกเอาว่าไปคนเดียวดีกว่า ไม่อยากให้เสียคำพูด เพราะจะไปนัดเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ไม่มีเวลาพอ จึงขับรถออกจากกรุงเทพ ฯ ไปคนเดียวแต่เช้ามืดโดยรู้สึกไม่สนุกและเงียบเหงา เพื่อรักษาคำพูด

เวลานั้นระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงลพบุรี ทางไม่ค่อยจะสะดวกนัก บางแห่งถนนก็ยังไม่เรียบร้อย แต่ข้าพเจ้าก็ได้ขับรถเก๋งออสตินไปถึงลพบุรีโดยเรียบร้อย เวลาก่อนเพล ได้รับการต้อนรับจากเพื่อนผู้มีใจอารีทางลพบุรีเป็นที่พอใจที่สุด มีการพาไปชมสวนสัตว์ ชมสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พอบ่ายประมาณ ๑๕ น. เพื่อนก็เตือนให้กลับ เพราะระยะทางระหว่างเขาแถวพระพุทธบาท มีช้างป่าโทนตัวหนึ่งกำลังอาละวาดในย่านนั้น ก่อนกลับข้าพเจ้าถือโอกาสไปเยี่ยมร้านขายของที่เคยติดต่อการค้ามีร้านหนึ่งเจ้าของผู้จัดการขอชำระหนี้สินที่ค้างอยู่มาด้วย ซึ่งข้าพเจ้าเองก็มิได้นึกฝันว่าจะได้เงินรายนี้ เพราะเพิ่งจะได้ส่งสินค้าไปยังไม่ทันจะถึงกำหนดจ่ายเงิน จึงจำเป็นต้องรับเงินจำนวนมากนี้ซึ่งเป็นธนบัตรปลีกย่อยส่วนมาก ต้องใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อ ซึ่งเมื่อห่อเข้าแล้วมีขนาดห่อไม่เล็กเลย ข้าพเจ้าวางทิ้งไว้บนเบาะหลังรถเพื่อมิให้ใครสงสัยว่ามันเป็นธนบัตรอันมีค่า

เวลาผ่าน ๑๕.๐๐ น. ไปเล็กน้อย ข้าพเจ้าก็ได้ลาเพื่อนผู้อารี และผู้ที่เคยติดต่อการค้าเพื่อกลับกรุงเทพ ฯ ไม่อยากให้ค่ำในระหว่างระยะทางตำบลพระพุทธบาท ด้วยเกรงจะพบกับช้างโทนเข้า ข้าพเจ้าก็มีปืนพกโอโตเมติก ๙ ม.ม. กระบอกหนึ่งไปด้วย รู้สึกว่าอุ่นใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะหากพบกับพ่อช้างโทนตัวนั้นเข้า ปืนก็ไม่มีความหมายอะไรเลย นอกจากจะยิงขู่ขึ้นฟ้าให้มันหนีไป ถนนระยะนี้ไปไม่สะดวกนักฉะนั้นกว่าจะถึงสระบุรีก็ประมาณ ๑๗ น. แล้ว ข้าพเจ้าหยุดพักเติมน้ำมันและน้ำที่ตลาดสระบุรี รู้สึกโล่งใจที่ได้ผ่านดงช้างโทนตัวนั้นมาได้ ต่อจากนั้นก็หาอาหารรับประทานที่ร้านแห่งหนึ่งในตลาด เผอิญข้าพเจ้าได้พบชายผู้หนึ่ง แต่งตัวเป็นชาวชนบทเดินเข้ามาหาในร้านอาหาร ถามข้าพเจ้าว่า

" คุณครับคุณจะไปทางไหน "

ข้าพเจ้าตอบว่าจะกลับกรุงเทพ ฯ

แกบอกอีกว่า " ผมอยากจะขอโดยสารไปด้วยคน เพราะมันเย็นมากแล้วไม่มีรถไปอีก ผมมีความจำเป็นจะต้องกลับบ้านจริง ๆ ครับคุณ นึกว่ากรุณาผมเอาบุญเถิด"

" ตกลงจ้ะพ่อลุง ยินดีที่จะได้เป็นเพื่อนคุยกัน ผมก็มาคนเดียวเท่านั้นขอเชิญรับประทานอาหารด้วยกัน เสร็จแล้วจะได้ออกเดินทางเลย "

ครั้งแรกแกไม่ยอมที่จะรับประทานอาหารร่วมกับข้าพเจ้า แต่ภายหลังเสียอ้อนวอนข้าพเจ้าไม่ได้ แกก็เลยรับประทานด้วย นอกจากอาหารแล้วข้าพเจ้าได้สั่งสุรามาให้แกเป็นพิเศษ ส่วนข้าพเจ้านั้นไม่ดื่มสุรา และสังเกตดูแกออกจะระวังตัวสักหน่อยสุราที่สั่งมาแกก็ไม่ค่อยจะรับประทานนัก ทั้งนี้แกอาจเกรงใจข้าพเจ้าก็เป็นได้ สำหรับจิตใจข้าพเจ้านั้นไม่เคยนึกรังเกียจอย่างไร เมื่อเรารับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วข้าพเจ้าชำระค่าอาหารเสร็จก็ชวนแกขึ้นรถ แกรีบขนสิ่งของของแก มีชลอม ๑ ใบกรุด้วยใบตองสดมิดชิด เข้าใจว่าเป็นผลไม้ มีห่อกระดาษอีก ๑ ห่อ และถุงผ้าใบอีก ๑ ถุงคงเป็นเครื่องใช้ ดูแกเกรงใจข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าให้แกนั่งข้างหน้าด้วยกัน เราได้คุยกันถึงดินฟ้าอากาศ เห็นว่าแกมีความรู้รอบตัวไม่แพ้คนในกรุง การคุยกันนั้นทำให้รู้สึกสนิทสนมมากขึ้น แต่ก็ยังรู้สึกได้ว่าแกยังมีความเกรงใจอยู่ไม่น้อย ตอนหนึ่งแก

เอ่ยขึ้นว่า

"ผมรู้สึกชอบนิสัยคุณ คุณไม่เหมือนคนชาวกรุงบางคน บางคนถือตัวเอามาก นี่ผมไม่ได้ยกยอคุณ เพราะคุณเลี้ยงอาหารผม หรือให้ผมนั่งรถโดยสารมาด้วย นี่ผมพูดถึงความรู้สึกในจิตใจของชาวบ้านนอกทั่ว ๆ ไปนะครับ ผมพูดตามความจริงใจ ไม่ยกยอใคร คุณไม่เหยียดหยามใคร ประเดี๋ยวผมก็จะถึงที่ ๆ ผมลงแล้ว **จะพบกันอีกหรือไม่ก็ไม่ทราบ หรือเราจะไม่ได้พบกันตลอดชีวิตก็อาจเป็นได้ เพราะเราเดินกันคนละทาง"**

ข้าพเจ้ารู้สึกชอบในคำพูดของแกมาก จึงบอกแก่ว่า ไม่จริงหรอกพ่อลุง โลกมันกลม เราอาจพบกันอีกก็ได้ ถ้าพ่อลุงพบผมในถนนสายนี้ หรือสายไหนก็ตาม หากผมไม่เห็นไม่ทันได้ทักก็ขอให้ตะโกนเรียกเลย และหวังว่าคราวหน้าคงมีโอกาสได้นั่งคุยกันอย่างนี้อีก

แกถอนหายใจยาว แล้วพูดขึ้นด้วยเสียงเศร้า ๆ ว่า "คนเรามันอนิจจังไม่เที่ยงนะคุณ"

ข้าพเจ้าเสริมว่า "จริงพ่อลุง คนเรามันอนิจจังไม่เที่ยง แต่ว่าถ้ามีลมหายใจตราบใด เราก็ย่อมมีความหวังตราบนั้น"

เมื่อออกจากสระบุรีนั้น ๑๗.๑๖ น. กว่าแล้ว ฉะนั้นในระหว่างทางจึงค่อย ๆ ค่ำเข้าทุกที เมื่อเข้าเขตจังหวัดอยุธยา เราก็ต้องใช้ไฟหน้าอย่างแรง มองเห็นสิ่งหนึ่งทอดขวางถนนอยู่ ข้าพเจ้าต้องชลอรถจนไปใกล้จึงมองเห็นว่า

สิ่งที่ขวางถนนนั้นเป็นต้นกล้วยขนาดใหญ่พอดู ขนาดที่รถไม่อาจวิ่งข้ามไปได้ ทันใดนั้นก็มีชายฉกรรจ์ซึ่งแอบอยู่ข้างทาง วิ่งขึ้นมาบนถนน ในมือมีอาวุธปืนบ้าง บางคนก็มีมีด บางคนก็มีไม้ตะพด ล้อมหน้าล้อมหลัง ประมาณดูคงไม่ต่ำกว่า ๕–๖ คน และข้างหลังรถก็ยังมี ข้าพเจ้าไม่นึกฝันว่าจะเกิดเรื่องเช่นนี้โดยกระทันหัน ยังตัดสินใจอะไรไม่ถูก เสียงเพื่อนร่วมทางกระซิบว่า

"ไม่ต้องกลัวคุณเฉย ๆ ไว้ ผมจะจัดการกับมันเอง"

ทันใดนั้นแกก็ร้องตวาดลงไปว่า "เฮ้ย อ้ายพวกนี้หยุด"

ฉับพลันนั้นพวกเหล่าร้ายหยุดชงัก พ่อลุงก็เปิดประตูรถออกไปอย่างไม่สะทกสะท้าน

จากแสงไฟหน้ารถและไฟฉายในมือของเหล่าร้าย ทำให้เห็นหน้าพอจะจำกันได้ เหตุการณ์ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่นึกไม่ฝันว่าจะเกิดขึ้น คือพวกเหล่าร้ายนั้นเห็นหน้าชายคนที่ลงจากรถข้าพเจ้า ต่างก็ตลึงและต่างก็ร้องออกมาได้คำเดียวว่า

"พี่"

เสียงพ่อลุงผู้นั้นพูดว่า "เออ กูเอง พวกเอ็งจะทำอะไรคุณแกไม่ได้ จะแตะต้องอะไรไม่ได้ทั้งนั้น ยกที่กีดขวางทางออก คุณท่านมีคุณกับกูมาก ข้าได้กินข้าวของท่าน ได้อาศัยรถของท่าน ซ้ำยังไม่ถือตัว คนอย่างนี้หายาก กูต้องมีความกตัญญูรู้คุณท่าน เอ้าเฮ้ย! ช่วยยกของให้ข้าด้วย"

ขาดคำสมุน ๒ คน ก็เปิดประตูรถขึ้นมายกของอันเป็นสมบัติของสหายร่วมทางของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้เหลียวไปดูว่า เจ้าพวกนั้นมันจะทำอะไรบ้างข้าพเจ้าไม่สนใจ นึกแต่ว่าเมื่อไรจะพ้นจากที่นี่ไปได้ ยิ่งไปเร็วที่สุดยิ่งดี เสียงของสมุนรายงานลูกพี่ว่า

"ขนหมดแล้วพี่"

ทันใดนั้น "พ่อลุง" ซึ่งพวกเหล่าร้ายเรียกว่าพี่ก็เดินตรงมาทางข้าพเจ้า พูดอย่างสุภาพเช่นเคยว่า

"ขอโทษด้วยที่ทำให้คุณตกใจ และขอบใจคุณมากที่เลี้ยงอาหารและให้โดยสารรถ ขอให้คุณไปโดยความปลอดภัยเถิด ผมขอลาตรงนี้แล้ว"

ข้าพเจ้าโล่งใจถนัด พลางกล่าวขอบใจและอำลาแกเข้าเกียร์หนึ่งเร่งเครื่องยนต์ แต่แล้วก็ได้ยินเสียงตะโกนอีก

"คุณครับหยุดก่อน"

พอข้าพเจ้าห้ามล้อหยุด ในใจนึกว่ามันเรื่องอะไรกันอีก เมื่อไรจะไปพ้นจากแดนนรกนี้เสียที ทันใดนั้นพ่อลุงก็เดินถือห่อกระดาษหนังสือพิมพ์ พลางส่งให้ข้าพเจ้าแล้วพูดว่า

"อ้ายเด็กมันไม่รู้มันขนของคุณลงไปด้วย ผมต้องขอโทษ เอาละขอให้คุณไปโดยปลอดภัยเถอะครับ"

ข้าพเจ้ากล่าวขอบใจแก แล้วรับเอาห่อธนบัตรคืนมา มองดูห่อนั้นเวลานี้อยู่ในสภาพไม่เรียบร้อย เพราะกระดาษมีรอยถูกฉีกออก ทำให้มองรู้ว่าเป็นธนบัตร มีสีเขียว ๆ แดง ๆ แลบออกมา ข้าพเจ้าไม่ได้พิจารณาอะไรอีก เมื่อรับจากมือแกก็โยนลงบนเบาะข้างหลัง ทำให้กระดาษขาดเชือกที่ผูกไว้ก็ไม่สามารถคุมให้เป็นระเบียบได้ ธนบัตรเหล่านั้นก็แตกกระจายอยู่บนเบาะข้างหลังรถ ข้าพเจ้าไม่ได้เอาใจใส่ว่ามันจะอยู่ในสภาพอย่างไร เร่งเข้าเกียร์เหยียบน้ำมันวิ่งเข้ากรุงเทพ ฯ ทิ้งพวกสมุนและชายนั้นไว้เบื้องหลังในความมืด ภายหลังเมื่อถึงบ้านแล้ว ปรากฏว่าเงินจำนวนนั้นไม่ขาดหายไปเลยจนบาทเดียว

ตราบกระทั่งทุกวันนี้ เมื่อนึกถึงเรื่องนี้ ข้าพเจ้ายังหัวใจสั่น สั่นไปด้วยเหตุสองประการ คือหวาดเสียวต่อภัยอันตราย แต่ที่มันฝังลึกลงในความรู้สึกของข้าพเจ้านั้นก็คือ คุณธรรมอันสูงส่งของชายผู้รับสมญาว่า "พี่" ของหมู่โจรเพียงข้าวหนึ่งมื้อกับได้โดยสารรถ แกก็ตอบแทนข้าพเจ้าด้วยกตัญญูกตเวที อันเป็นคุณธรรมสูง ล้ำค่ากว่าสิ่งทั้งหลาย และสิ่งนี้ท่านคิดหรือว่าจะเป็นของหาง่ายในน้ำใจคน อย่าว่าแต่ฝูงโจรเลยแม้ที่เรียกว่าผู้เจริญแล้วด้วยการศึกษาอย่างปัจจุบันนี้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ นาวาโท จำลอง กิจสมบัติ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ก.พ. ๑๘